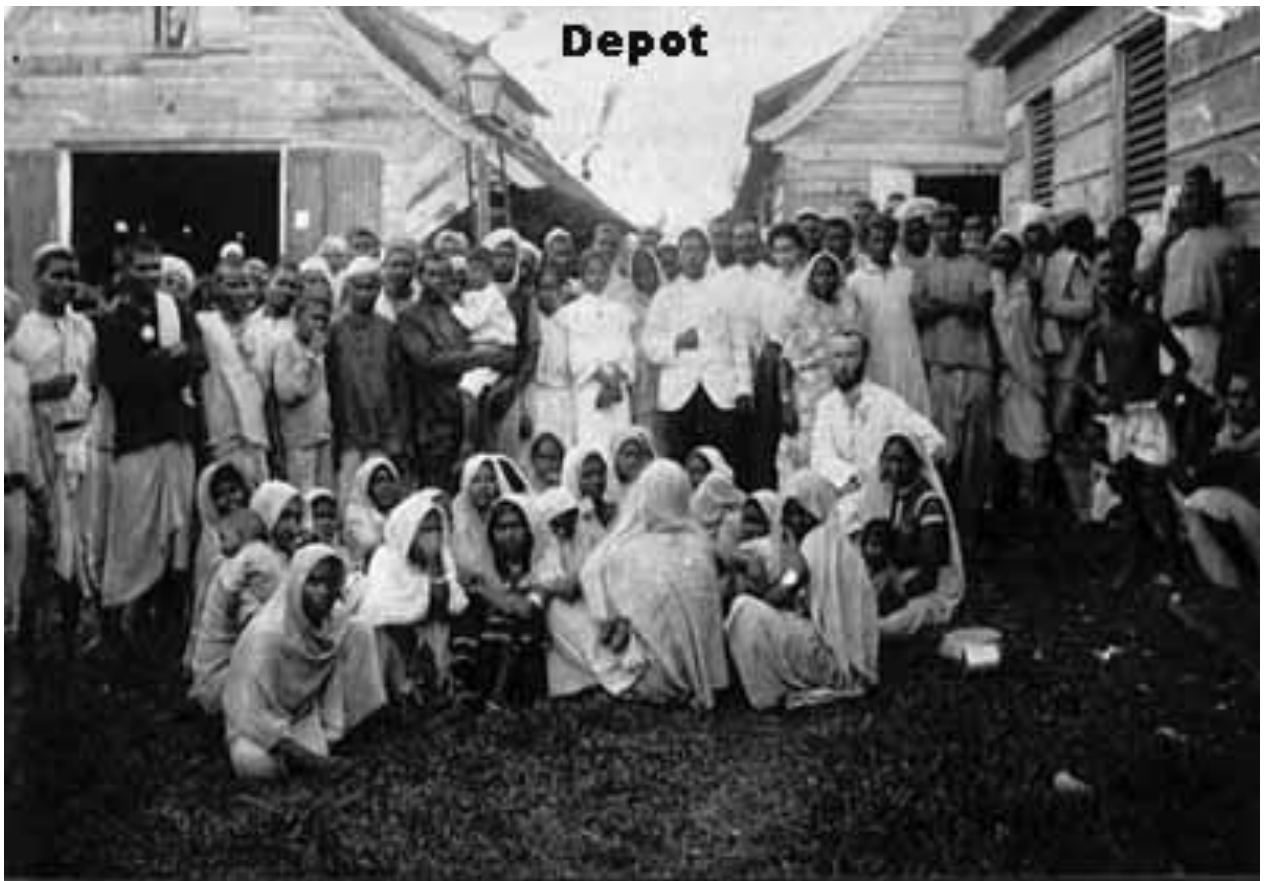

‘Ká bhail?’

‘Wat is er gebeurd?’

Veranderende posities van vrouwen in de Hindostaanse gemeenschap in Suriname

1916-1950

Masterthesis Maatschappijgeschiedenis

Sharita Rampertap 348153

sknrampertap@hotmail.com

Dr. Karin Willemse & Prof. Dr. Alex van Stipriaan

29 augustus 2011

Voor mijn ouders

Lies Chanderwatie Bhola (1950-2006)

en

Bajo Pratap Rampertap (1948-)

Inhoudsopgave

1. Inleiding

1.1 Inleiding	4
1.2 Vrouwengeschiedenis en het Caribisch gebied	7
1.3 Onderzoek en methodologie	9
1.4 Debatten	13
1.5 Historiografie	15

2. Concepten

3. 1873 – 1916: De Brits Indische vrouwen tijdens het *indentured laboursystem*

3.1 Inleiding	25
3.2 ‘ <i>The right kind of woman</i> ’	25
3.3 De sociaal economische positie van de Brits Indische vrouwen tijdens het <i>indentureship</i>	29
3.4 Genderverhoudingen tijdens het <i>indentured laboursystem</i>	33
3.5 Conclusie	36

4. De veranderende positie van Brits Indische contractarbeiders in Suriname na 1916

4.1 Inleiding	38
4.2 Assimilatiebeleid en de Brits Indiërs	39
4.3 De staatsrechtelijke positie van de Brits Indiërs	41
4.4 Van contractarbeid naar kleine landbouw	43
4.5 Gelijkschakelingspolitiek en de opkomst van Hindostaanse organisaties	46
4.6 Conclusie	48

5. Genderverhoudingen in de Hindostaanse gemeenschap in Suriname na 1916

5.1 Inleiding	49
5.2 Verschuivingen in de posities van de vrouwen in de Hindostaanse gemeenschap 1916-1950	49
5.3 Relaties en het (kinder)huwelijk onder Hindostanen	53
5.4 Politiek nationalisme, gender en etniciteit	58
5.5 Conclusie	60

6. Conclusie

Epiloog

Bijlage I: Checklist	64
----------------------	----

Bijlage II: Gegevens respondenten	65
-----------------------------------	----

Bronnen	66
---------	----

1. Inleiding

1.1 Inleiding

Thema

Hindostaanse¹ vrouw P. (70 jaar) vertelt,

‘(...) De vrouwen die uit India kwamen waren fors gebouwd. Ja, het waren stevige vrouwen. Dat zie je ook wel als je naar de foto’s kijkt van toen. Dat moest ook wel want ze werkten op het land. Mijn *adji*² was ook een stevige vrouw. Ik herinner me dat ze rookte. De vrouwen van toen hadden ook meer mannen tegelijk. Soms leefden ze met twee of drie mannen in één huis. Dat is nu ondenkbaar. Het was zo anders toen, die vrouwen waren veel vrijer. Voor mijn moeder was het leven anders, heel streng. Ze mocht bijna niets (...).

De *adji* van deze respondent was één van de Brits Indische vrouwen die in de periode 1873 – 1916 de overtocht maakte van Brits Indië naar de Nederlandse kolonie Suriname om daar op de plantages te werken. Haar *adji* maakte deel uit van een bijzondere groep vrouwen die vanuit de historie gezien, ook een interessante positie innam. Mevrouw P. maakt dat in een paar zinnen duidelijk. Zij geeft aan dat er binnen één generatie een grote verandering optreedt voor de Brits Indische vrouwen. Van stevige vrouwen die rookten en relaties hadden met meerdere mannen tegelijk, gingen de vrouwen naar een leven waarin ze blijkbaar bijna niets mochten. Er was dus iets aan de hand in de Nederlandse kolonie en de groep Brits Indiërs waardoor deze visie op verandering binnen een tijdsbestek van 43 jaar plaatsvond.

Toen de Brits Indische vrouwen de kolonie Suriname binnenkwamen, vormden ze een minderheid. Er was een grote schaarste aan vrouwen, zowel in de kolonie, als binnen de groep Brits Indiërs waar de vrouwen deel van uit maakten. Over deze vrouwen is weinig te vinden in de primaire bronnen. Hierdoor is het erg moeilijk om inzicht te krijgen in het leven dat de Brits Indische vrouwen op de plantages hebben geleid. Behalve demografische en economische gegevens is er niet veel betrouwbaar materiaal op basis waarvan een reconstructie van de levens van deze vrouwen gemaakt kan worden. Daarnaast is er ook een gebrek aan informatie over deze vrouwen als het gaat om juridische zaken, verzet en onderwijs.³ Over de vrouwelijke nakomelingen van deze Brits Indische vrouwen is tot nu toe ook weinig geschreven. Ondanks de gebrekkige informatie over deze vrouwen is er voor mij toch aanleiding om onderzoek te doen naar deze groep vrouwen en hun positie die binnen korte tijd drastisch veranderd lijkt te zijn. Hoe ik dat ga doen zal ik in dit hoofdstuk uiteenzetten.

In 1863 werd, na bijna 300 jaar, in de Nederlandse kolonie Suriname de slavernij afgeschaft. Veel slaven werden daarna verplicht om nog tien jaar op de plantages te werken. Op 8 september 1870 sloten

¹ In deze scriptie wordt de term Hindostanen gebruikt voor de groep Brits Indische migranten en hun nakomelingen in Suriname. Dit is en blijft problematisch omdat de term Hindostanen ook verward wordt met de religieuze groep, de Hindoes, die Hindoestanen worden genoemd. In de meeste wetenschappelijke literatuur wordt de term Hindostanen gebruikt waaronder diverse religieuze stromingen vallen. In navolging daarvan maak ik in deze scriptie gebruik van de term Hindostanen. G. van Beek, *Plug 'n Play' Hindostanen tussen manai ka boli en de massalavind'. Een explorerend onderzoek naar de culturele identiteit van Surinaamse-Hindostanen in Nederland* (Rotterdam 2007), 2-3.

² Moeder van vader.

³ R. Hoefte, 'Female indentured labor in Suriname. For Better or for Worse?', in *Boletín de Estudios Latinoamericano y del Caribe* 42 (1987), 59.

de Nederlandse en Britse overheid een Traktaat af, ook bekend als het Koelietraktaat⁴. Daaruit volgde dat in de periode 1873 – 1916 uit voornamelijk, de Noordelijke gebieden Uttar Pradesh en de Westelijke districten van Bihar 34.304 contractarbeiders⁵ werden geworven van het Brits Indische rijk, en richting Suriname vertrokken. Deze Brits Indiërs verplichtten zich allen, door middel van een contract onder de poenale sanctie⁶, om voor een aantal jaar in de kolonie Suriname te werken. Dit contractstelsel, genaamd *indentured labour*, ‘vertegenwoordigt overeenkomstig zijn oorsprong een middeltype tussen slavernij en vrije arbeid’.⁷ In totaal kwamen er 21.237 mannelijke contractarbeiders, en 8.527 vrouwelijke contractarbeiders⁸ naar Suriname.

Deze mannen en vrouwen, afkomstig uit de verschillende kasten⁹ van de Brits Indische samenleving, namen hun talen, gewoonten en gebruiken mee, die overigens binnen de staten Uttar Pradesh en Bihar verschillend waren.¹⁰ De contractarbeiders kwamen dus met hun culturele bagage Suriname binnen, en brachten ook hun sociale systeem van genderverhoudingen mee. In Suriname aangekomen, bleek er geen Brits Indische gemeenschap te zijn. Er was geen verwantschapstelsel waar de contractarbeiders op konden terugvallen. De Brits Indische mannen en vrouwen vormden, zoals gezegd, geen homogene groep en probeerden in deze nieuwe samenleving een nieuw verwantschapstelsel op te bouwen met nieuwe normen en waarden en ideeën over vrouwelijkheid en mannelijkheid.

Dit begon eigenlijk al in het depot in Calcutta te Brits Indië waar de inscheping van de contractarbeiders plaatsvond. In het depot werden namelijk al huwelijken gesloten¹¹, en ook ging men in het depot (en tijdens de overtocht) andere verwantschaprelaties aan. De contractarbeiders sloten broederrelaties af, beter bekend als *jahaji bhai* (scheepsbroeders)¹². Deze *jahaji bhai*relaties hebben lang bestaan in Suriname, en vaak werden tussen de kinderen van de mensen die deze broederrelaties aangingen geen huwelijken gesloten.¹³ De nieuwe leefomstandigheden en de contractarbeid in het nieuwe land Suriname zorgden ervoor dat de sociale orde, zoals die in Brits Indië bestond, niet kon worden opgebouwd, en de schaarste aan vrouwen leverde daar ook een bijdrage aan.

⁴ C. J.M. de Klerk, *De immigratie der Hindostanen in Suriname* (Den Haag 1998), 9.

⁵ De Klerk, *De immigratie*, 87.

⁶ Indien de Brits Indiërs zich niet aan hun contract hielden zouden strafrechtelijke sancties opgelegd worden. De Klerk, *De immigratie*, 11. In hoofdstuk drie kom ik terug op de poenale sanctie.

⁷ De Klerk, *De immigratie*, 11.

⁸ P.C. Emmer, ‘Een goede keus? De migratie van vrouwelijke contractarbeiders van Brits-Indië naar Suriname, 1875-1916’, *Oso* (Leiden 1984), 3/2, 222.

⁹ In hoofdstuk drie kom ik terug op het kastensysteem. Voor dit moment is het voldoende te vermelden dat het kastensysteem gebaseerd was op ideeën van reinheid en zorgde, van geboorte tot dood, voor een arbeidsverdeling per kaste, voedsel, contactvoorschriften en kaste-endogamie. De Koning, *Surinaamse Sita's. Veranderende invullingen van vrouwelijkheid binnen de Hindostaanse gemeenschap vanaf 1950* (Rotterdam 1998), iv.

¹⁰ De Klerk, *De immigratie*, 45-53.

¹¹ De Klerk, *De immigratie*, 81. R. Bhagwanbali, *Contracten voor Suriname. Arbeidsmigratie vanuit Brits-Indië onder het indentured labourstelsel, 1873 – 1916* (Nijmegen 1996), 73.

¹² Voor zover ik de literatuur bestudeerd heb, zijn deze *jahaji bhai*relaties kenmerkend voor *indentured labourers* die werkzaam waren in diverse koloniën en bestonden deze *jahaji bhai*relaties niet als instituut in Brits Indië.

¹³ B. Lalmohamed, *Hindostaanse vrouwen. De geschiedenis van zes generaties* (Utrecht 1992), 15. C. Choenni, ‘Van Brits-Indië naar Suriname’, in C. Choenni en K. Adhin (red.), in *Hindostanen van Brits-Indische emigranten via Suriname tot burgers van Nederland* (Den Haag 2003), 39.

Probleemstelling & subvragen

In mijn onderzoek zal ik mijn aandacht richten op de veranderingen van de positie van de vrouwen in de Brits Indische gemeenschap in Suriname nadat de emigratie van de Brits Indische contractarbeiders stop werd gezet in 1916. Het jaar 1916 kan gezien worden als een breuklijn waarna een verandering optrad en een nieuwe situatie ontstond in Suriname. Het tijdelijke verblijf van de Brits Indische contractarbeiders veranderde namelijk in een permanent verblijf in de Nederlandse kolonie. Mijn vraagstelling is dan ook: *welke gevolgen heeft de verandering van de (sociale en legale) status van de vrouwelijke 'indentured labourers' van Brits Indisch naar Surinaams burgerschap in 1916 gehad op de genderverhoudingen tussen Hindostaanse mannen en vrouwen in Suriname in de periode 1916-1950?*

Om deze vraagstelling te kunnen beantwoorden, is het van belang om een aantal subvragen te formuleren. Ten eerste is het belangrijk om de historische context weer te geven waarin de Brits Indische vrouwen geworven zijn in Brits Indië en daarna te werk zijn gesteld in Suriname. In hoofdstuk twee, zal ik mijn eerste subvraag beantwoorden: *wat was de (sociale en legale) status van de Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders voor 1916 in Suriname en welke gevolgen had dit voor hen?* In dit hoofdstuk is het niet de bedoeling om het *indentured labour* system ter discussie¹⁴ te stellen. Ik wil belangrijke aspecten van het *indentured labour* system nader beschouwen, om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de sociale positie van de Brits Indische vrouwen. Deze begon bij de werving in Brits Indië en via de overtocht over zee en de aankomst in Suriname ging dit proces verder toen de vrouwen op de plantages van Suriname woonden en werkten.

In hoofdstuk drie zal ik de tweede subvraag beantwoorden: *welke gevolgen heeft de overgang van contractarbeiders naar inwoners, daarmee burgers, van Suriname, gehad voor de Brits Indiërs na 1916?* Met de beantwoording van deze vraag geef ik inzicht in de veranderende positie van de groep Brits Indiërs na 1916, als zij er voor kiezen om permanent te blijven in Suriname. Het gaat in dit hoofdstuk om de veranderende status van Brits Indische contractarbeider naar Nederlands onderdaan en hoe het beleid vanuit het Koloniaal Gouvernement invloed heeft gehad op de groepsvorming van de Brits Indiërs in het koloniale Suriname dat gebaseerd was op etnische segregatie. De Brits Indische gemeenschap veranderde na 1916 in de Hindostaanse gemeenschap. De Hindostaanse gemeenschap ontwikkelde een politiek en etnisch bewustzijn in Suriname, dat vorm kreeg in politieke organisaties en verenigingen. Deze situatie moet, naar mijn mening, invloed hebben gehad op de genderverhoudingen van de Brits Indische mannen en vrouwen.

¹⁴ Van maart tot mei 2009 heb ik een serie lezingen gevolgd bij het Sarnami Instituut Nederland te Den Haag waarbij het *indentured labour* system werd vergeleken met slavernij. Dit debat is nog steeds gaande waarbij het International Institute for Scientific Research lezingen organiseert en boeken publiceert over het *indentured labour* system dat als voortzetting van de slavernij in Suriname wordt gezien, zie hiervoor <<http://www.iisr.nl/CMSDetail.aspx?IDRecordTarget=116>> (15-05-2011). De meningen hierover blijven, zowel in de Hindostaanse gemeenschap in Nederland als in de wetenschap, verdeeld. Zie hiervoor, onder andere: V.S., Sheperd, *Mabarani's Misery. Narratives of a passage from India to the Caribbean* (Barbados 2002), xviii. H. Thinker, *A new system of slavery. The export of Indian Labour Overseas 1830-1920* (London 1993). P.C. Emmer, 'The meek Hindu: The recruitment of Indian Labourers for Service Overseas, 1870-1916', in P.C. Emmer *Colonialism and Migration; Indentured Labour Before and After Slavery* (Dordrecht 1986) 187-207. R. Bhagwanbali, *Hindostaanse migranten onder het indentured labour systeem naar Suriname, 1873-1916. De nieuwe avatar van slavernij* (Den Haag 2010). Legacy of our ancestors <http://www.youtube.com/watch?v=vw7myABr6Ak&feature=related> (15-05-2011). Coolies. How Britain re-invented slavery <http://www.youtube.com/watch?v=JMQbUajiv4> (15-05-2011).

Een logisch, en tevens laatste, subvraag, die hieruit voortvloeit is: *welke gevolgen hebben de verandering van de sociale en legale status van de Brits Indische vrouwelijke indentured labourers, na het verkrijgen van het Surinaams burgerschap gehad, op de genderverhoudingen van de Hindostaanse mannen en vrouwen na 1916?* In dit vierde hoofdstuk zal inzichtelijk gemaakt worden hoe de groepsvorming van de Hindostaanse gemeenschap zich heeft voltrokken met betrekking tot etniciteit en genderverhoudingen in de Nederlandse kolonie Suriname.

Het jaar 1950 hanteer ik als afbakening van mijn periode omdat er dan sprake is van een tweede breuklijn waarin de Hindostaanse gemeenschap wederom veranderingen ondergaat. Tussen 1916, als de emigratie van Brits Indische contractarbeiders wordt stopgezet en 1950, vinden er allerlei sociaal-economische, politieke en culturele veranderingen plaats in de Surinaamse samenleving. Deze hebben op verschillende wijzen invloed hebben gehad op de genderverhoudingen in de Brits Indische/Hindostaanse gemeenschap, en is bepalend geweest voor de sociale relaties tussen de mannen vrouwen. In mijn onderzoek richt ik mij daarom niet alleen op gender en vrouwen, maar op genderverhoudingen, de sociale relaties tussen mannen en vrouwen. Dit houdt in dat mijn focus gericht is op de constructie van gender in de sociaal-economische, politieke en culturele context, die de genderverhoudingen van de mannen en vrouwen van de Brits Indische gemeenschap beïnvloeden in de Surinaamse samenleving tussen 1916 – 1950.

Het doel van de scriptie is, naast het beantwoorden van de hoofd- en subvragen, ook om de Brits Indische/Hindostaanse vrouwen zichtbaar te maken. Ondanks dat er een gebrek is aan primaire bronnen en literatuur over de Brits Indische vrouwen en de visies van de Brits Indiërs zelf in Suriname, is er wel over deze groep geschreven binnen de sociale geschiedenis. In het volgende stuk zal ik een deel van het wetenschappelijk debat bespreken. Vervolgens zal ik een aantal werken bespreken die van belang zijn voor mijn onderzoek en betrekking hebben op Brits Indische vrouwen, contractarbeiders en Hindostaanse vrouwen. Daarna zal ik mijn onderzoek en methodologie introduceren.

1.2 Vrouwengeschiedenis en het Caribisch gebied

Sinds de vrouwengeschiedenis een discipline is, zijn er in de afgelopen jaren veel historische werken geschreven waarin vrouwen centraal staan. Er is vanuit verschillende disciplines meer aandacht en een roep om meer aandacht te geven aan de invloed van historische processen op de levens van vrouwen. Vanuit deze discipline is er ook een roep om kritisch te kijken naar de invloed van historische contexten die noties over vrouwen en vrouwelijkheid weergeven.¹⁵

Het ontstaan van de vrouwengeschiedenis kan binnen de ontwikkeling van de sociale geschiedenis geplaatst worden. Vanuit de sociale geschiedenis ontstond namelijk de behoefte om geschiedenis vanuit het perspectief van gemarginaliseerde groepen te schrijven. Een andere impuls die de

¹⁵ J. Scott, *Gender and the politics of history* (New York 1999), 32. B. Brerton, V.S., Sheperd, B., Bailey, 'Introduction', in B. Brerton, V.S., Sheperd, B. Bailey (eds.) *Engendering History. Caribbean women in historical perspective* (Kingston 1995), xi. P. Mohammed, *A social history of post-migrant Indians in Trinidad from 1917 to 1947: A gender perspective* (Den Haag 1993), 12-13.

vrouwengeschiedenis kreeg, was vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw vanuit de vrouwenbeweging in de Verenigde Staten en Europa. Deze vrouwenbeweging vroeg aandacht voor de rechten van de (ondergeschikte) vrouw.¹⁶

De vrouwenbeweging stelden belangrijke vragen over de positie van de vrouwen en hoe dit historisch te verklaren was. Hiervoor was een historische benadering van belang, waarin inzichtelijk werd gemaakt dat vrouwen andere belangen en bezigheden hadden dan mannen. Het was een roep om nieuwe geschiedenis die niet alleen maar ging om belangrijke gebeurtenissen, religies, handel en oorlog waarin voornamelijk mannen actoren waren. Deze nieuwe geschiedenis moest laten zien dat vrouwen zich niet in de marge van de geschiedenis bevonden, maar juist op een andere manier midden in de geschiedenis stonden. Dit perspectief heeft het dominante historisch discours enorm uitgedaagd, niet alleen in kennis, maar ook in de traditionele methoden en technieken. Er was behoefte aan nieuwe data en analytische gereedschappen voor het herdefiniëren en het reconstrueren van nieuwe historische kennis waarin de onevenwichtigheid van mannen en vrouwen in de geschiedenis zou verdwijnen.¹⁷

Het concept van gender speelde hierin een belangrijke rol en werd steeds vaker als analytische gereedschap gebruikt, want door het bestuderen van de sociale relaties tussen mannen en vrouwen kon beter inzicht verkregen worden in de ideeën over arbeidsverdeling, (de reconstructie van) seksuele verschillen, sociale organisaties en politieke ideologieën. Dit betekende dus dat gender-analyse kon leiden tot het herschrijven van de geschiedenis waarin de betekenis van vrouwelijkheid en mannelijkheid opnieuw geëvalueerd kon worden en dat daarmee ook de balans in de geschiedenis van mannen en vrouwen hersteld wordt.¹⁸

Er lag echter een gevaar in deze manier van analyseren. Het kreeg een universeel karakter als dominant discours waarin de vrouwengeschiedenis van toepassing werd op alle vrouwen in alle delen van de wereld. Als het gaat om de Caribische geschiedenis is het echter van belang om, behalve gender, ook andere factoren zoals ras, klasse, kleur, kaste, nationaliteit en beroep in acht te nemen voor het inzichtelijk maken van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Deze benadering bleek van groot belang om de ervaringen van vrouwen in de geschiedenis te begrijpen, juist omdat het dominante discours van vrouwengeschiedenis van Westerse wetenschappers kwam.¹⁹

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw zijn de ervaringen van Brits Indische *indentured labourers* onderdeel van het Caribisch discours en worden deze vaker aan een gender-analyse onderworpen, omdat ondanks de grote overeenkomsten in klasse/kaste positie, de status van Brits Indische vrouwen en mannen niet gelijk was. De Brits Indische vrouw als *indentured labour* staat in dit Caribisch discours centraal. Dit is het gevolg van de ontwikkelingen die in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw, zoals

¹⁶ Brerton, et al., 'Introduction', xi. M. di Leonardo, 'Introduction. Gender, culture and political economy. Feminist anthropology in historical perspective', in *Gender at the crossroads of knowledge* (Berkeley 1991), 2. Mohammed, *A social history*, 13.

¹⁷ Brerton, et al., 'Introduction', xi-xii.

¹⁸ Brerton, et al., 'Introduction', xii. Scott, *Gender*, 32.

¹⁹ Brerton, et al., 'Introduction', xiii. Mohammed, *A social history*, 13-16.

hiervoor beschreven, plaatsvonden. Onder de naam Subaltern Studies werden de ervaringen van onder andere vrouwen zichtbaar in een wereld waarin vooral mannen centraal stonden.²⁰

Hoewel Suriname formeel niet onder het Caribisch gebied valt, kan mijn onderzoek geplaatst worden binnen het Caribisch discours van de vrouwengeschiedenis waarbij gender, klasse, kleur, kaste, nationaliteit en beroep van invloed zijn op de ervaringen van mannen en vrouwen. De koloniën in het Caribisch gebied en de kolonie Suriname vertonen vergelijkbare historische contexten. De koloniën waren allen plantagesamenlevingen, die gekenmerkt werden door hiërarchieën gebaseerd op etniciteit, waarbij huidskleur een belangrijke rol speelde.

Het verschil zit in de koloniale overheersing. Eventuele verschillen, tussen de voormalige Britse koloniën, zoals bijvoorbeeld Trinidad en Guyana, en de voormalige Nederlandse kolonie Suriname met betrekking tot het leven van de Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders, zouden kunnen liggen in het beleid dat ten aanzien van deze vrouwen werd uitgevoerd. Het verschil in beleid zou tot ander resultaat kunnen leiden als het om deze vrouwen gaat.

De geschiedschrijving van (de ervaringen van) vrouwen op de plantages is een bijzonder hoofdstuk in de niet-westerse geschiedenis, en heeft tot op heden relatief weinig aandacht gekregen.²¹ Ook in het dominante historisch discours van de Nederlandse koloniale geschiedenis blijkt dat, zowel zwarte als blanke vrouwen een marginale rol spelen, als het gaat om de ervaringen van deze vrouwen. Over de Surinaamse vrouwen tijdens, en na de slavernij, de Euraziatische vrouwen in Nederlands Indië, de vrouwelijke zendelingen, en de blanke plantersvrouwen is inmiddels meer geschreven.²² De Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders ontbreken echter in deze literatuur. Een verwerkt interview of een kort verhaal van een contractante is ook schaars. In het geval dat een contractante wordt genoemd, is dat terloops, als deel van een groter verhaal van de Brits Indiërs.²³ Dit betreft geschreven bronnen. In de volgende paragraaf zal ik nader ingaan op de orale bronnen die relevant zijn voor mijn onderzoek.

1.3 Onderzoek en methodologie

Om de veranderende posities van vrouwen in de Hindostaanse gemeenschap vanaf 1916-1950 inzichtelijk te maken heb ik tijdens mijn onderzoek gebruikt gemaakt van een combinatie van *oral history* en geschreven (primaire en secundaire) bronnen. Op deze manier ben ik van mening dat ik de posities van deze vrouwen goed inzichtelijk kan maken. Voor mij is het, zowel qua tijd als financieel, niet haalbaar

²⁰ Sheperd, *Maharani's misery*, preface. Brerton, et al., 'Introduction', xi-xii

²¹ S.Jain, R. Reddock, 'Plantation women: an introduction', in *Women plantationworkers. International experiences* (Oxford 1998), 1-15.

²² De termen zwart, blank, Surinaams, Euraziatisch gebruik ik hier zoals ik deze in de literatuur ben tegengekomen. Zie onder andere: M. de Baar, et al., *Jaarboek voor vrouwengeschiedenis. Over de positie van vrouwen in de voormalige Nederlandse koloniën, Nederlands Indië en Suriname vanaf de 17^e eeuw* (Nijmegen 1986). H. Neus-Van der Putten, *Susanna du Plessis. Een portret van een slavenmeesters* (Amsterdam 2003).

²³ Hier noem ik slechts een aantal werken: R.I. Djalapersad, R.W. Mac Donald, *De laatste stemmen van immigranten* (Paramaribo 1988). S. Hira, *Vertrouwen in eigen kunnen, Eddy Jbarap, een biografisch interview over de ontwikkeling van staatsoliemaatschappij Suriname NV* (Den Haag 2007). S. Hira, *Het dagboek van Munsbi Rahman Khan* (Den Haag 2003). S. Hira, *Terug naar Uttar Pradesh. Op zoek naar de wortels van Surinaamse Hindostanen* (Den Haag 2000). R. Rappa, Van politiemann in Nepal tot contractant te Mariënborg. Het levensverhaal van immigrant 173/X, in *Van Gya en Boodbeea tot Lachmon en Djalapersad. Grepen uit 125 jaar maatschappelijke ontwikkeling van Hindostanen* (1998) 218-235.

geweest om mijn onderzoek in Suriname uit te voeren. Dat vormt geen belemmering, omdat ik voor mijn onderzoek gebruik heb gemaakt van orale bronnen als primaire bron. Dit betekent dat ik Hindostaanse vrouwen die geboren en opgegroeid zijn in Suriname, en vlak voor of na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 gemigreerd zijn naar Nederland, heb geïnterviewd over de positieverandering van Hindostaanse vrouwen in Suriname (zie bijlage II). Twee generaties terug, dat is zo een honderd jaar geleden, waren het de grootmoeders van deze geïnterviewde vrouwen, die tijdens en vlak na de contractperiode in Suriname leefden. Sommige van deze vrouwen hebben deze grootmoeders nog gekend als jong meisje. Door middel van *oral history* kan ik, ondanks de schaarste aan primaire bronnen en informatie over Brits Indische en Hindostaanse vrouwen, de benodigde informatie verzamelen voor mijn onderzoek.

Van maart tot juni 2011 heb ik diepte-interviews gehouden met veertien Hindostaanse vrouwen, in de leeftijd van 50-70 jaar. Van deze veertien vrouwen, heb ik acht vrouwen individueel geïnterviewd. Van de individuele interviews is elke vrouw in ieder geval één keer geïnterviewd. Als bleek dat tijdens het eerste interview voldoende informatie voor mijn onderzoek was, heb ik geen vervolginterview gehouden. De interviews duurden gemiddeld anderhalf tot twee uur. Daarnaast heb ik tien weken lang de bijeenkomsten van de Hindostaanse vrouwengroep '*Shakti ka naam Nari*'²⁴ in Rotterdam bijgewoond. Deze vrouwengroep bestaat uit tien Hindostaanse vrouwen in de leeftijd van 50-70 jaar.

Naast de participerende observatie tijdens de bijeenkomsten, heb ik twee groepsinterviews gehouden die ongeveer anderhalf uur duurden. Vier vrouwen uit deze vrouwengroep heb ik ook individueel geïnterviewd. De vier andere vrouwen die geïnterviewd zijn, maken geen deel uit van deze vrouwengroep. In mijn onderzoek heb ik geen Hindostaanse mannen geïnterviewd. Dit is een bewuste keus omdat, zoals eerder gezegd, de vrouwen in de geschiedenis van Hindostanen altijd onderbelicht zijn gebleven. Daarnaast, vermoed ik, dat ik, als Hindostaanse vrouw, minder makkelijk toegang tot informatie zal krijgen als ik Hindostaanse mannen zou interviewen over de levens van Brits Indische/Hindostaanse vrouwen.

De interviews met de vrouwen hadden een open karakter. Dit betekent dat ik vooral de vrouwen aan het woord liet en zo min mogelijk de interviews probeerde te sturen. Ik heb met een checklist (zie bijlage I) gewerkt tijdens het onderzoek. Deze checklist is gaandeweg het onderzoek een aantal keren aangepast. Dit betekent dat ik vragen heb weggelaten, of later in het onderzoek heb gesteld. Het laatste was afhankelijk van de 'openheid' van de respondent(en). Van alle respondenten zijn de volgende gegevens genoteerd: naam, geboortedatum, leeftijd, religie, opleiding, beroep ouders, jaar en reden migratie naar Nederland (zie bijlage II).

Alle interviews zijn opgenomen met een voice tracer en integraal uitgetikt. Naast de interviews bracht ik veel tijd door met de vrouwen. Dit waren meestal vriendschappelijke (telefonische) gesprekken en sociale gelegenheden (zoals het overlijden van een partner van één van de vrouwen of het bijwonen van een verjaardag) tijdens de onderzoeksperiode. Daarnaast heb ik een zakelijk en een persoonlijk dagboek

²⁴ Kracht is de naam van een Vrouw (eigen vertaling).

bijgehouden. Mijn zakelijk dagboek fungeerde meer als agenda en mijn persoonlijk dagboek betrof de inhoudelijke kant van het onderzoek, onder ander het verloop van de interviews en de bijzonderheden die mij voor, tijdens en na de interviews opvielen. Om de privacy van de geïnterviewde vrouwen te waarborgen gebruik ik alleen hun initialen in mijn scriptie.

Behalve het persoonlijke levensverhaal van deze vrouwen, zullen ook de levens van hun moeders en (over)grootmoeders centraal staan. Door het gebruik van deze orale bronnen hoop ik inzichtelijk te krijgen, hoe in de verschillende historische contexten van mijn onderzoeksperiode, de positie van de Hindostaanse vrouwen in het koloniale Suriname veranderde.²⁵

De Hindostaanse gemeenschap kent van oudsher, zowel in Nederland als in Suriname, een orale traditie die nog aanwezig is. Zo heeft de Hindostaanse radio nog steeds grote invloed, en worden belangrijke zaken als het huwelijk en overlijden nog altijd via de radio bekend gemaakt. Daarnaast spelen (religieuze) liederen, muziek, zang en dans een belangrijk rol in het leven van de Hindostanen, die mijns inziens, ook geplaatst kunnen worden binnen de orale traditie die de Hindostaanse gemeenschap kent.

Uit mijn werkervaring als emancipatiewerker²⁶ en als Hindostaanse weet ik dat, vanuit de orale traditie die de Hindostanen kennen, er verhalen zijn over deze groep vrouwen die binnen de Hindostaanse families in Nederland, als vertellingen, levend worden gehouden. Deze verhalen zijn van historisch belang voor de Hindostaanse gemeenschap zelf, maar ook voor de Nederlandse koloniale geschiedenis waar Hindostanen deel van uit maken. Een geschiedenis die door vertellingen levend wordt gehouden is een reconstructie waar vanuit het heden, in interactie met de onderzoeker, naar het verleden wordt gekeken. Het is dus geenszins een objectieve reflectie van het verleden. De vertellingen zijn selectief, soms worden zaken bewust niet verteld omdat ze (te) gevoelig liggen of worden gewoon vergeten. In de levensverhalen van de vrouwen wordt de eigen identiteit geconstrueerd en kan dus geen objectieve reflectie zijn van de gebeurtenissen in het verleden.²⁷

Het gebruik van orale bronnen als reconstructie van het verleden stuit dus op een aantal problemen. Een probleem is dat de mondelinge vertellingen bijgesteld worden door de onderzoekers zodat de verhalen beter aansluiting vinden bij het publiek. Het waarheidsgehalte van de orale vertelling zou dan in het geding kunnen komen. Dus zal ik heel kritisch moeten zijn met de uitspraken die de Hindostaanse vrouwen zullen doen. Maar als het om orale tradities gaat waar vergelijkbaar onderzoek naar gedaan kan

²⁵ L. Vail and White, L., 'Social History, social criticism and interpretation, plantation protest. The history of a Mozambican song' in K. Barber, *Readings in African popular culture* (Oxford 1997), 54-63.

²⁶ Van september 2003 tot en met december 2004 was ik werkzaam bij de Hindoestaanse Welzijnsorganisatie Apna Bhawan in Rotterdam. Vanwege de immigratieviering op 5 juni 2004 is door de Hindoestaanse Welzijnsorganisatie Apna Bhawan in Rotterdam een speciale bijeenkomst georganiseerd voor Hindostaanse vrouwen om 'verhalen' over de contractarbeid, waaronder de werving van de Brits Indische vrouwen, te vertellen. Tijdens deze bijeenkomst met 40 deelnemers werd duidelijk dat er veel verhalen over de contractarbeid nog levend worden gehouden door middel van vertellingen. St. Apna Bhawan, *Verslag themabijeenkomst immigratieviering 5 juni 2004* (ongepubliceerd).

²⁷ Hoorcollege *Identity and Biography* door Dr. Karin Willemsse als onderdeel van het vak *Narrative analysis: Orality and Biography* op 23-02-2011. Zie ook: K. Willemsse, R. Morgen en J. Meletse. 'Deaf, gay, HIV positive and proud: Narrating an alternative identity in post apartheid South Africa', *Canadian Journal of African Studies*, 43/1 (2009), 88-108. S. Hall, 'Who needs 'identity'?', in P. du Gay, J. Evans, P. Redman (eds.) *Identity Reader* (London 2005), 15-30. L. Alcoff, 'Introduction: Identities: modern and postmodern, in L. Alcoff and E. Mediatea (eds.) *Identities. Race, class, gender and nationality* (Oxford 2003), 1-8.

worden, dan krijgt *oral history* net zoveel waarde als geschreven documenten.²⁸ Behalve de reconstructie van het verleden heeft *oral history* ook een functie in de huidige tijd. In mijn onderzoek zal door middel van *oral history* de positie van de Hindostaanse vrouwen in Suriname inzichtelijk gemaakt worden. Behalve dit, zal door middel van de informatie die ik tot mijn beschikking heb ook de politieke en sociale waarden van de Hindostaanse gemeenschap met betrekking tot de positie van de vrouwen in Suriname naar voren komen.²⁹

Een ander punt van kritiek met betrekking tot het gebruik van orale bronnen kan mijn eigen positie als Hindostaanse vrouw zijn, aangezien ik zelf geboren en opgegroeid ben in Nederland. Als onderzoeker zou ik met een bepaald perspectief van het heden naar het verleden kunnen kijken en bijvoorbeeld de vrouwen als 'slachtoffer' kunnen categoriseren. Een voorbeeld hiervan is de betekenis van vrijheid, die voor mij een andere betekenis heeft dan voor de betrokken vrouwen. Daarom is het van belang om als onderzoeker verantwoordelijkheid te nemen over de interpretatie van de tekst die tussen onderzoeker en onderzochte geproduceerd wordt.³⁰ Ook is het van belang om tijdens de interviews voorzichtig te onderhandelen over de interpretatie van de geproduceerde kennis tijdens de interviews met de Hindostaanse vrouwen.³¹ Als het gaat om 'het persoonlijke' en 'het professionele' in het veld, maar ook om de uitkomsten, is de representatie van het proces tussen subject en object waarbij kennis ontstaat belangrijk. Kritische zelfreflectie zal vanuit mijn positie van groot belang zijn.³²

Con/tekst analyse

Ik heb de 'tegendraadse' onderzoeksmethode gebruikt om door middel van diepte interviews, informatie over de positieverandering van de vrouwen in de Hindostaanse gemeenschap in Suriname te achterhalen. Deze onderzoeksmethode betekent het luisteren naar, lezen van en schrijven over de vertellingen van de onderzochten en andere handelingen in de lokale context. Deze onderzoeksmethode gaat uit van kennis als gevolg van interactie tussen onderzoeker en betrokkenen in het onderzoek. Kennis is hierbij plaats- en tijdsgebonden en ontstaat in interactie. Hierdoor is kennis alleen te begrijpen als onderdeel van een specifieke context. In mijn onderzoek ontstaat deze kennis in de hedendaagse Nederlandse context. Deze methode is geschikt om besloten argumenten en verborgen boodschappen te achterhalen. Dit gebeurt door op een intersubjectieve en reflexieve manier te schrijven over- en analyseren van de vertellingen en de gebeurtenissen tijdens het onderzoek die belangrijk zijn.³³

²⁸ J. Tosh, *The pursuit of history* (Dorchester 2010), 307.

²⁹ Tosh, *The pursuit*, 307.

³⁰ K. Borland, 'That is not what I said. Interpretive conflict in oral narrative research', in S.B. Gluck and D. Patai, *Women's Word, The feminist practice of Oral History* (New York 1991), 63-75.

³¹ Ibidem.

³² J. Schrijvers, 'Motherhood experienced and conceptualized. Changing images in Sri Lanka and the Netherlands', in D. Bell, P. Caplan and W. Karim (eds.), *Gendered fields. Women, men and ethnography* (London 1993), 143-159.

³³ K. Willemse, *One foot in heaven. Narratives on gender and Islam in Darfur, West Sudan* (Leiden 2001), 26-35. M. Meijer, 'Countering textual violence. On the critique of representation and the importance of teaching it's methods', in *Women's Studies International Forum*, 16/4 (1993), 367-377.

In mijn interviews met de Hindostaanse vrouwen heb ik gelet op intertekstualiteit, hoe tekst binnen de context betekenis krijgt, en hoe binnen deze contexten de ‘zelf’ en de ‘ander’ ge(re)produceerd worden.³⁴ Ook is het van belang om te weten om welke discoursen het binnen de context gaat, waarbij ‘Othering’ plaatsvindt. Ik kan, als onderzoeker, op verschillende manier de geproduceerde tekst interpreteren door naar de context en naar de discoursen te kijken, en naar de onderhandelingen binnen, en met de dominante discoursen.³⁵ In de volgende paragrafen zal ik debatten en historiografie bespreken met betrekking tot mijn onderwerp.

1.4 Debatten

In de jaren tachtig van de vorige eeuw verschijnt het eerste artikel van Emmer over de positie van de Brits Indische vrouwen. De kern van Emmer’s artikel³⁶ is dat het *indentured laboursystem* de eerste stap is naar de emancipatie van deze vrouwen. Hij belicht in zijn artikel de positieve kanten van het *indentured laboursystem*, en dat wat het de vrouwen gebracht heeft, namelijk vrijheid. Door middel van kwantitatieve data laat Emmer zien dat het *indentureship* voor de vrouwen materiële welvaart met zich meebracht. Het geboortecijfer onder de vrouwen is hoger dan in het land van herkomst, en tweederde van de contractarbeiders, onder wie relatief meer vrouwen dan mannen, blijft in Suriname. Dit toont aan, volgens Emmer, dat de vrouwen graag in Suriname wilden blijven. Met zijn artikel benadert Emmer de Brits Indische vrouwen vooral kwantitatief. Dit zegt nauwelijks iets over visie van de vrouwen zelf.

Hoefte spreekt Emmer tegen, en laat zien dat *indentured labour* geen vrijheid betekende voor de vrouwelijke contractarbeiders in Suriname.³⁷ Volgens Hoefte betekent vrijheid, vrij-zijn van onderdrukking. In haar analyse over de Britse (en Javaanse) vrouwen concludeert Hoefte dat deze vrouwen, naast de onderdrukking van het *indentureship* als onderdeel van het kapitalistisch systeem, ook in een plantagesamenleving woonden en werkten waar een racistische ideologie heerste. Daarnaast werden de vrouwen ook nog gedomineerd door Creoolse, Aziatische en blanke mannen. Deze dubbele onderdrukking ondergingen deze vrouwen niet passief. Zij waren heel goed in staat om binnen bepaalde grenzen hun autonomie te handhaven.³⁸ Hoefte heeft veel meer een kwalitatieve benadering die uitgaat van de notie van vrijheid, en wat dit heeft betekend voor de Brits Indische vrouwen.

Met hun artikelen, die beide een verschillend perspectief geven op de positie van de Brits Indische vrouwen in de kolonie Suriname, treden Emmer en Hoefte in debat met andere wetenschappers over de positie van de Brits Indische vrouwen in de verschillende voormalige koloniën Trinidad, Guyana, Fiji, Natal, Mauritius en Jamaica.³⁹ Deze wetenschappers zijn verdeeld in twee kampen waarvan de één de

³⁴ Meijer, ‘Countering’, 367-377.

³⁵ S. Mills, *Discourse* (London 1997), 1-20.

³⁶ Emmer, ‘Een goede keus?’, 213-234. Emmer, ‘The position of Indian Women’, in *Boletín de Estudios Latinoamericano y del Caribe* 43 (1987) 115-120. Het laatst genoemde artikel is als reactie op Hoefte’s artikel dat hierna volgt.

³⁷ Hoefte, ‘Female indentured’, 55-70. Dit artikel heeft ook betrekking op de Javaanse vrouwelijke contractarbeiders. Hoefte, ‘The position of female British Indians and Javanese contract labourers in Suriname. A last word’, in *Boletín de Estudios Latinoamericano y del Caribe* 43 (1987), 121-124.

³⁸ Hoefte, ‘Female indentured’, 68.

³⁹ Sheperd, *Maharani’s misery*. xvi-xvii.

ervaringen van deze vrouwen onder het *indentureship* ziet als zware onderdrukking en (seks)exploitatie, Hoeft zou hieronder geplaatst kunnen worden. Het andere kamp deelt de mening van de hoogste ambtenaar Doorly die in 1915 in Brits Indië verantwoordelijk is voor de werving en verscheping van de contractarbeiders. Doorly schrijft,

'I am convinced that emigration is a blessing to a large number of the women we send, and opens to them a way of escape from lives of misery, poverty and prostitution'.⁴⁰

Emmer treedt met zijn artikel duidelijk in de voetsporen van Doorly. Voor mijn onderzoek is het relevanter om te spreken over de notie van vrijheid, en wat dat heeft betekend voor de Brits Indische vrouwen. Daarmee sluit ik met mijn onderzoek meer aan bij de kwalitatieve benadering van Hoeft en minder goed bij de kwantitatieve benadering van Emmer.

Naast deze artikelen heb ik de ontdekking gedaan dat Brits Indische vrouwen in Suriname na afloop van hun contract toegang hadden tot een stuk land. Dit blijkt, onder andere, uit een biografisch interview van historicus Sandew Hira met Eddy Jharap, directeur van de Staatsoliemaatschappij Suriname, dat in 2007 verscheen. Eddy Jharap vertelt dan,

'Mijn overgrootmoeder kreeg in ruil voor het afzien van haar terugkeer naar India met haar gezin een stuk bos van vijf hectare aan de Welgedacht B-weg, op drie kilometer afstand van het Pad van Wanica. (...) Mijn vader had een stuk perceel van het perceel van zijn grootmoeder Bhagwandeea geërfd, waarop 'de kleine landbouw' uitgeoefend werd'.⁴¹

In haar artikel over de Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders schrijft Hoeft echter,

'After indenture women did not have access to land, the most important means of production. Only male ex-contract laborers could rent a plot of government land and this made women's economic survival dependent on men'.⁴²

Volgens Debipersad-Sewradj blijkt uit een officieel rapport van 1892, van Dr. D.W.D. Comins⁴³, dat de Brits Indische vrouwen een stuk grond toegewezen kregen van de koloniale regering in Suriname. Ook blijkt, volgens Debipersad-Sewradj, uit interviews van onderzoeker Hassankhan met vrouwelijke immigranten en hun nakomelingen, dat de Brits Indische vrouwen een stuk grond in bezit hadden of hadden gekregen. Deze beweringen kloppen met de gegevens uit de Historische database.⁴⁴ Ook in de digitale Historische namendatabase is in de memo-velden te zien dat de Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders een stuk grond in bezit hadden.⁴⁵

Gezien de complexe staatsrechtelijke positie van de Brits Indische contractarbeiders, waar ik in hoofdstuk drie op zal ingaan, in Suriname zou het kunnen kloppen dat de Brits Indische vrouwen, naast hun eigen inkomen van het werk op de plantages, toegang hadden tot land indien zij besloten in Suriname

⁴⁰ Sheperd, *Mabarani's misery*, xvii.

⁴¹ Hira, *Vertrouwen*, 23, 28.

⁴² Hoeft, 'Female indentured', 66.

⁴³ Dr. D.W.D. Comins was Protector of Emigrants, die in 1891 een onderzoek instelde naar de toestanden onder de Brits Indische contractarbeiders in Suriname en in Brits Guyana. De Klerk, *De immigratie*, 64.

⁴⁴ R. Sewradj-Debipersad, *Emancipatie van Hindostaanse vrouwen. Een beschrijving van veranderingen in het leven van Hindostaanse vrouwen in Suriname vanaf 1873* (Paramaribo 2001), 49.

⁴⁵ Zie hiervoor: <http://www.nationaalarchief.nl/suriname/base_hindo/database/engine/zoeken.asp>(12-10-2010). <http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00345/view/NT00345_hindostanen>(15-05-2011).

te blijven. Hoefte's artikel is in de jaren tachtig geschreven, waarbij zij zich waarschijnlijk baseert op onderzoek van de Brits Indische vrouwen in Trinidad.⁴⁶ De verklaring voor Hoefte's uitspraak ligt wellicht in het feit, dat in de jaren tachtig geen (primaire) bronnen over landbezit van Brits Indische (en Javaanse) vrouwen in Suriname beschikbaar waren, of moeilijk toegankelijk waren. Daarnaast ligt de verklaring in het al eerder genoemde feit, dat vormen van beleid in de Britse en Nederlandse koloniën andere gevolgen kunnen hebben gehad voor de *indentured labourers* in deze koloniën. Dit kan ook duiden op een verzwegen aspect van het dominante discours over vrouwelijkheid, zoals beschreven in 1.2.

1.5 Historiografie

Zoals ik al eerder schreef, gaat deze scriptie over een groep vrouwen die nog te weinig zichtbaar is in de geschiedenis van de Hindostaanse gemeenschap in Suriname. Er is echter tot nu toe ook relatief weinig onderzoek gedaan naar Brits Indische contractarbeiders.⁴⁷ Hoefte heeft onderzoek gedaan naar de Brits Indische en Javaanse contractarbeiders⁴⁸ in de periode 1873 – 1939 op plantage Mariënborg in Suriname. Volgens Hoefte verschaffen de officiële Koloniale Verslagen van deze plantage erg weinig informatie over het leven en het werk van deze immigranten. De koloniale overheid van Suriname hield zich, in tegenstelling tot het aangrenzende Brits Guyana, hier niet mee bezig.⁴⁹ Ik zal in mijn scriptie veel gebruik maken van Hoefte's werk. Het meest recente werk over *indentureship* in Suriname is van Bhagwanbali.⁵⁰ Dit boek verschaft meer informatie over de contractarbeiders uit de officiële bronnen ik zal gebruiken voor mijn scriptie.

Het klassieke werk over de Brits Indische contractarbeiders is van pater De Klerk genaamd, 'De immigratie der Hindostanen in Suriname'⁵¹. Dit werk is een belangrijke bron die over de migratiegeschiedenis van de Hindostanen gaat en verschijnt in 1953 voor het eerst. Pater De Klerk verblijft twaalf jaar in Suriname, van 1930 tot 1940 en van 1946 tot 1948, waar hij dan als missionaris werkt.⁵² Zijn boek is gebaseerd op archiefwerk en zelf heeft pater De Klerk vaak met de Brits Indiërs gesproken die op de plantages van Suriname kwamen werken. Zijn observaties en ook de gesprekken met de Brits Indiërs verwerkte hij in zijn boek in combinatie met het Koloniaal beleid dat ten aanzien van de Brits Indiërs/Hindostanen gevoerd werd. De Klerk's werk dient als basis voor mijn onderzoek. Ik zal er veelvuldig naar verwijzen omdat De Klerk als eerste over de Brits Indische vrouwen schrijft, niet apart, maar verweven in de algehele migratiegeschiedenis van de Hindostanen. Als missionaris had De Klerk zijn ideeën en opvattingen over vrouwelijkheid en vanuit deze 'gekleurde bril' heeft hij ook over de Brits Indische vrouwen geschreven. Zijn visie zal ik kritisch benaderen in mijn scriptie.

⁴⁶ Hoefte, 'Female indentured', 69-70. Uit de bibliografie kan opgemaakt worden dat Hoefte waarschijnlijk haar uitspraak doet naar aanleiding van literatuur over Brits Indische vrouwen in Trinidad.

⁴⁷ C. Choenni, *Integratie Hindostani stijl? Over migratie, geschiedenis en diaspora van Hindostanen* (Amsterdam 2011).

⁴⁸ In de periode 1890 – 1930 werden contractarbeiders geworven in Nederlands Indië om op de plantages te werken van Suriname. R. Hoefte, *In place of slavery. A social history of British Indian and Javanese Laborers in Suriname* (Gainesville 1998), 3.

⁴⁹ Hoefte, *In place of slavery*, 5.

⁵⁰ R. Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten onder het indentured labour systeem naar Suriname, 1873-1916. De nieuwe avatar van slavernij* (Den Haag 2010).

⁵¹ De Klerk, *De immigratie der Hindostanen in Suriname* (Den Haag 1998).

⁵² De Klerk, *De immigratie*, 5-10.

Een derde boek waar de Brits Indische vrouwen verveven in het migratieverhaal van de Brits Indiërs voorkomen is van Bhagwanbali met als titel, 'Contracten voor Suriname. Arbeidsmigratie vanuit Brits-Indië onder het indentured-labourstelsel 1873-1916'⁵³. Dit werk is een chronologisch verhaal waarin werving en transport van de Brits Indiërs centraal staan. In dit boek komen ook de vrouwelijke contractarbeiders voor. Deze informatie zal, net als het werk van De Klerk, dienen als basis voor mijn scriptie.

De eerste historische studie die een beeld schetst van hoe het de Hindostaanse vrouwen, in de periode 1873 – 1992 is vergaan, is die van Lalmohamed. In haar boek, 'Hindostaanse vrouwen, de geschiedenis van zes generaties'⁵⁴, portretteert Lalmohamed zes generaties Hindostaanse vrouwen, die van India, via Suriname, naar Nederland zijn gekomen. Door middel van *oral history* laat zij veranderingen in de posities van zes generaties Hindostaanse vrouwen zien. Deze vrouwen heeft zij in Nederland geïnterviewd. Naast de orale bronnen maakt Lalmohamed gebruik van secundaire bronnen. Lalmohamed kijkt naar de doelen die de zes generaties Hindostaanse vrouwen voor ogen hadden. Deze doelen zijn, volgens Lalmohamed, gelijke rechten voor mannen en vrouwen, meer economische onafhankelijkheid, meer bewegingsvrijheid binnen- en buitenshuis, meer zeggenschap, en een plooibaarder opstelling van de religieuze instanties tegenover de wensen en verwachtingen van deze Hindostaanse vrouwen.⁵⁵

Lalmohamed verzaakt om de agency die deze vrouwen in hun onderdrukte positie hadden te beschrijven, waardoor de zes generaties Hindostaanse vrouwen grotendeels als slachtoffers neergezet worden. Doordat de periodisering van Lalmohamed's werk 119 jaar omvat en zes generaties beschrijft, worden mijns inziens, te grote en snelle stappen in de geschiedenis gemaakt, waardoor er een eenzijdig 'slachtofferbeeld' van Hindostaanse vrouwen ontstaat. Dit maakt het boek van Lalmohamed minder geschikt voor mijn onderzoek. De portretten die zij echter in haar boek schetst, zijn bruikbaar ter ondersteuning van mijn bevindingen. Ik zal dan een paar keer verwijzen naar deze portretten in mijn scriptie.

Twee werken die over recentere perioden in Suriname gaan met betrekking tot Brits Indische/Hindostaanse vrouwen, zijn die van Sewradj-Debipersad en De Koning. Samen hebben zij veldwerk verricht in Suriname. Ze stelden onderzoeksvragen op en ook gezamenlijk namen ze interviews af, die ze wel afzonderlijk gebruikten voor hun onderzoek.⁵⁶ Zowel De Koning als Sewradj-Debipersad maken in hun beschrijving van de eerste generatie Brits Indische vrouwen, gebruik van literatuur over de buurlanden van Suriname, de voormalige Britse koloniën Trinidad en Guyana. Daar is uitvoerig onderzoek gedaan naar de Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders.⁵⁷ De ervaringen van Brits Indische

⁵³ R. Bhagwanbali, *Contracten voor Suriname. Arbeidsmigratie vanuit Brits-Indië onder het indentured-labourstelsel 1873-1916* (Den Haag 1996).

⁵⁴ B. Lalmohamed, *Hindostaanse vrouwen. De geschiedenis van zes generaties* (Utrecht 1992).

⁵⁵ Lalmohamed, *Hindostaanse vrouwen*, 27-102.

⁵⁶ Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 9. De Koning, *Surinaamse Sita's*, 15-16.

⁵⁷ Een selectie hieruit is: P. Mohammed, *A social history of post-migrant Indians in Trinidad from 1917 to 1947* (Den Haag 1993). P. Mohammed, 'Writing gender into history. The negotiation of gender relations among Indian men and women in post-indentured Trinidad society', in *Engendering history. Caribbean Women in Historical Perspective* (1995), 20 – 47. J. Poynting, 'East Indian women in the Caribbean. Experience and voice', in *India in the Caribbean* (London 1987), 231 - 263. R. Reddock, *Indian women and indentureship*

vrouwen in de Britse kolonie Trinidad en Guyana zal niet veel verschillen met de vrouwen van Suriname als het gaat om de werving, de overtocht en misschien zelfs het leven op de plantages. Hoewel ik wel van mening ben dat er ook grote overeenkomsten zijn tussen de Brits Indische vrouwen in de Britse en Nederlandse koloniën, is enige voorzichtigheid geboden met het maken van vergelijkingen vanwege het al eerder genoemde beleid van de koloniën.

De Koning stelt de veranderende invullingen van vrouwelijkheid binnen de Hindostaanse gemeenschap in Suriname vanaf 1950 centraal en maakt in haar studie gebruik van levensverhalen van Hindostaanse vrouwen in Suriname.⁵⁸ Vanwege haar onderzoeksperiode, geeft De Koning een beknopte geschiedenis weer van de Hindostanen tot aan de jaren vijftig van de vorige eeuw. Binnen deze beknopte geschiedenis van de Hindostanen beschrijft zij kort de positie van de Brits Indische vrouwen die als contractarbeiders in Suriname woonden en werkten.⁵⁹ Sinds de jaren vijftig is de Hindostaanse gemeenschap in Suriname flink in beweging. Vanuit het klein boerenbestaan in de vergelegen districten, vindt er een uittocht plaats naar de stad Paramaribo. In de stad gaan Hindostanen andere beroepen uitoefenen wat ook gevolgen heeft voor de sociale structuur van de Hindostaanse gemeenschap, die tot dan toe alleen het plattelandleven kende, waarop de familiestructuur, de *joint family*,⁶⁰ gebaseerd was. Deze veranderingen brengen ook veranderingen mee voor de Hindostaanse vrouwen, maar sommige aspecten van de invullingen van vrouwelijkheid lijken niet te (mogen) veranderen. Veel vrouwen moeten, in bepaalde opzichten, Surinaamse Sita's⁶¹ blijven, aldus De Koning.

Netals Lalmohamed maakt De Koning gebruik van orale bronnen, met als verschil dat De Koning haar veldwerk in Suriname heeft verricht. Daarnaast maakt zij alleen gebruik van secundaire bronnen. De Koning's werk zal ik veelvuldig gebruiken, omdat onze onderzoeken (deels) overeenkomen als het gaat om de constructie van vrouwelijkheid en mannelijkheid van Hindostanen in de Surinaamse samenleving. De Koning's werk is, zoals zij zelf zegt⁶², vooral antropologisch van aard, terwijl mijn onderzoek een combinatie is van antropologisch en historisch onderzoek. De periodisering van onze onderzoeken verschilt ook. Terwijl haar onderzoek de jaren vijftig tot aan de jaren negentig van de vorige eeuw omvat, is de afbakening van mijn periode 1916-1950. Ondanks de verschillen in onze onderzoeksperiode vind ik De Koning's werk bruikbaar voor mijn eigen onderzoek.

in Trinidad and Tobago 1845-1917. Freedom denied (Trinidad 1984). R. Reddock, *Women, Labour and Struggle in 20th Century. Trinidad and Tobago 1898 – 1960* (Amsterdam 1984). R. Reddock, 'The indentureship experience: Indian women in Trinidad and Tobago 1845 – 1917', in *Women plantationworkers: international experiences* (Oxford 1998), 29-47. V.S. Shepherd, *Maharani's misery. Narratives of a passage from India to the Caribbean* (Kingston 2002).

⁵⁸ A. de Koning, *Surinaamse Sita's. Veranderende invullingen van vrouwelijkheid binnen de Hindostaanse gemeenschap vanaf 1950* (Rotterdam 1998). A. de Koning, 'Als jij Ram bent. Veranderingen in het leven van Hindostaanse vrouwen in Paramaribo vanaf de jaren '60', in *Van Gya en Boodbeea tot Lachmon en Djalaparsad. Grepen uit 125 jaar maatschappelijke ontwikkeling van Hindostanen* (1998), 151-189.

⁵⁹ De Koning, *Surinaamse Sita's*, ii-ix.

⁶⁰ De *joint family* is een verwantengroep bestaande uit twee of meer gezinnen. Meestal een ouderlijk gezin en één of meer gezinnen van getrouwde kinderen. P. Kloos, *Culturele Antropologie, een inleiding*, (Van Gorcum 1991), 222.

⁶¹ De Koning legt haar titel Surinaamse Sita's uit aan de hand van het heldendicht de Ramayana en de rol die Sita daarin heeft. Het heldendicht de Ramayana vertelt over Rama, de oudste zoon van de koning van Ayodhya, en zijn trouwe, volkomen toegewijde Sita. Wanneer zijn stiefmoeder de troon voor haar eigen zoon claimt, gaan Rama en Sita in ballingschap. In deze periode wordt Sita ontvoerd door de kwade Rawan. Rama snelt te hulp en redt zijn vrouw van de duistere machten die haar eer bedreigen. De Koning, *Surinaamse Sita's*, ii.

⁶² De Koning, *Surinaamse Sita's*, 11-14.

Sewradj-Debipersad heeft haar studie⁶³ gewijd aan de veranderingen in het leven van Hindostaanse vrouwen vanaf de contractperiode, 1873-1916, tot aan de jaren negentig van de vorige eeuw. Hierin stelt ook zij dat veel veranderingen zich hebben voorgedaan in de positie van de vrouwen in de Hindostaanse gemeenschap, vooral na de Tweede Wereldoorlog. Volgens Sewradj-Debipersad is de toekomst van de Hindostaanse vrouwen door de toenemende deelname aan het onderwijs voorgoed veranderd. Naast scholing hebben veranderende economische en demografische factoren, zoals urbanisatie en afname van de vruchtbaarheid, de belangrijkste bijdrage geleverd aan de emancipatie, zoals Sewradj-Debipersad dat noemt, van de Hindostaans vrouw in Suriname.⁶⁴ Sewradj-Debipersad combineerde voor haar studie primaire, secundaire en orale bronnen. Ik vind het werk van Sewradj-Debipersad's bruikbaar, ondanks dat haar periodisering 100 jaar omvat. De stappen die zij in de geschiedenis maakt zijn weliswaar ook groot, maar historisch beter onderbouwd, waardoor het ter ondersteuning kan dienen voor mijn eigen onderzoek.

Deze zes werken verschaffen informatie over de Brits Indische vrouwen en hun nakomelingen en hun posities na hun komst in Suriname. Het verschil tussen deze werken en mijn onderzoek is, dat mijn onderzoek zich op twee verschillende processen richt, namelijk de positionering van binnenuit en van buitenaf. Hiermee bedoel ik de positie van de contractarbeiders in de Surinaamse samenleving en tegelijkertijd de positionering van de groepsleden zelf, van binnenuit dus. De contractarbeiders, die allen verschillende achtergronden hadden, kwamen in Suriname bij elkaar en vormden, gezien de context waarin zij zich bevonden, een eenheid. Deze twee processen maken de vrouwen van mijn onderzoek interessant en zullen in mijn scriptie centraal staan. In het volgend hoofdstuk zal ik de concepten behandelen die relevant zijn voor mijn onderzoek. Deze zijn behalve het concept discours; etniciteit (en daarmee identiteit) en gender.

⁶³ Sewradj-Debipersad, *Emancipatie van Hindostaanse vrouwen. Een beschrijving van veranderingen in het leven van Hindostaanse vrouwen in Suriname vanaf 1873* (Paramaribo 2001).

⁶⁴ Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 116-120.

2. Concepten

Etniciteit

In mijn onderzoek zal ik het concept etniciteit hanteren als een manier om te begrijpen wanneer en hoe etniciteit door groepen wordt ingezet om hun grenzen en belangen te definiëren en te verdedigen.

Etniciteit wordt dan als strategie gebruikt op de grens tussen twee culturele groepen. Dit is van belang in mijn onderzoek waar groepen zich continue in de marge van de samenleving ontmoeten. Etniciteit wordt het meest zichtbaar in een samenleving als verschillen tussen groepen worden benadrukt. Etniciteit kan dan een ideologie worden waar men op verschillende manieren naar kan streven om toegang tot hulpbronnen te krijgen en in sommige gevallen kan dat leiden tot legitimatie van geweld.⁶⁵

Eriksen beschrijft etniciteit als een aspect van een sociale relatie tussen agents die zichzelf cultureel onderscheiden van andere groepen met wie zij in interactie zijn. Etniciteit kan dan ook gezien worden als een aspect van een sociale identiteit die zich kenmerkt door fictieve verwantschappen. Als in de interactie met andere leden van groepen culturele verschillen steeds het verschil is, dan omvat de sociale relatie een etnisch element. Etniciteit verwijst dan ook naar betekenisvolle aspecten voor het creëren van identiteit.⁶⁶

Discours

Toen de Brits Indische contractarbeiders in Suriname aankwamen, bevonden zij zich in een marginale positie. Er was geen vertrouwd verwantschapssysteem waar zij op konden terugvallen, en bovendien was er grote argwaan naar de buitenwereld, dat wil zeggen naar de andere bevolkingsgroepen, toe. In 1916 werd duidelijk dat de Brits Indische contractarbeiders van tijdelijke arbeiders permanente bewoners van Suriname zouden worden. Voor zowel de contractarbeiders als de andere bevolkingsgroepen, met name de Creolen⁶⁷, ontstond in Suriname een nieuwe situatie. In deze nieuwe situatie werden door beide groepen de etnische grenzen en de groepsidentiteit verstevigd.⁶⁸

De basis hiervan lag aan het koloniaal beleid dat de Brits Indische contractarbeiders de ruimte gaf om hun eigen gemeenschappen te vormen en belangrijke culturele praktijken te behouden. De voormalige slaven hadden deze ruimte nooit gekregen van het Koloniaal Gouvernement en van het begin reageerden de Creolen met het scherp stellen van hun etnische grenzen en identiteit.⁶⁹ Ze gebruikten stereotypingen voor de Brits Indiërs als achterlijk, ongeschoold en heiden. De voormalige slaven benadrukten hun cultuur als meer ontwikkeld, dan die van de Brits Indiërs die onderaan de sociale hiërarchie stonden in de kolonie.

⁶⁵ M. Baud et al., *Etniciteit als strategie in Latijns-Amerika en de Caraïben* (Amsterdam 1994), 5-6.

⁶⁶ T. Eriksen, *Etnicity*, 12.

⁶⁷ De term Creolen werd oorspronkelijk gebruikt voor blanken die in Zuid-Amerika en West Indië werden geboren maar wiens (voor)ouders van overzee kwamen. De in Suriname geboren negers blijken vanaf 1770 Creolen genoemd te worden. Een ieder die in Suriname werd geboren, werd tot in de twintigste eeuw Creools genoemd. Met de komst van de Aziatische contractarbeiders kreeg het de term Creool een nieuwe betekenis. Het werd gebruikt om een bevolkingsgroep, de negers en kleurlingen, te onderscheiden van de nieuwe bevolkingsgroepen in Suriname. R. van Lier, *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van Suriname* (Amsterdam 1977), 2.

⁶⁸ De Klerk, *De immigratie*, 209-210. E. Marshall, *Ontstaan en ontwikkeling van het Surinaamse Nationalisme. Natievorming als opgave* (Delft 2003), 31.

⁶⁹ T. Eriksen, *Etnicity and nationalism. Anthropological perspectives* (London 1993), 83-84.

Volgens Eriksen is dit een bekend fenomeen van hiërarchische polyetnische systemen.⁷⁰ Dit had als gevolg dat er competitie ontstond tussen de verschillende bevolkingsgroepen.

In deze is het van belang om te spreken van de notie van het dominante discours. Alle kennis die er is, is het resultaat van strijd waarin machtsrelaties een belangrijke rol spelen. Discours wordt gebruikt om mens en maatschappij te beschrijven en te analyseren. De discours Theorie van Foucault laat zien dat machtsrelaties complex van aard zijn, zowel op macro- als microniveau. Hiermee bedoel ik zowel instituten als praktijken, maar ook sociale verhoudingen. Zo zie ik dat macht niet zozeer aan een persoon toebehoort, maar door de maatschappij circuleert. Macht kan dan gezien worden als een vorm van actie waarin mensen onderhandelen en niet stabiel is.⁷¹

Discoursen construeren onze werkelijkheid en daarmee de notie van onze eigen identiteit of die van de 'Ander'.⁷² Discoursen zijn ook constant in conflict met andere aanwezige discoursen en andere sociale praktijken die gaan over waarheid en autoriteit. Het is belangrijk om te weten in welke context discoursen wordt gebruikt en welke betekenis het discours in de betreffende context heeft gekregen. Deze relatie tussen kennis, waarheid en macht wordt bepaald door kaders, subjecten en discoursen, die constant met elkaar in beweging en daarmee in conflict zijn.⁷³

In het koloniale Suriname spelen dominante discoursen van de machthebbers, in dit geval de blanke elite, een grote rol, waarin werkelijkheden worden gecreëerd ten opzichte van verschillende bevolkingsgroepen ofwel etniciteiten, zoals de Brits Indische contractarbeiders, en leden van een etnische groep, zoals de Brits Indische vrouwen. In mijn scriptie spreek ik dan van etnische discoursen waarin de sociale relaties tussen Brits Indische/Hindostaanse mannen en vrouwen centraal staan en gevormd worden onder invloed van deze discoursen. Ik ga in mijn onderzoek uit van het concept gender zoals Scott daar betekenis aan geeft, gender is dan de culturele constructie van vrouwelijkheid en mannelijkheid. 'Gender becomes a way of denoting 'cultural' constructions – the entirely social creation of ideas about appropriate roles for women and men. It is a way of referring to the exclusively social origins of the subjective identities of men and women. Gender is in this definition, a social category imposed on a sexed body.'⁷⁴

In de Surinaamse context gaat het dus om genderverhoudingen waarin gender, klasse en ras met betrekking tot machtsrelaties niet los van elkaar kunnen worden gezien, maar juist met elkaar (etnische) discoursen vormen.

'People are not oppressed because of their class separately from their oppression because of race or gender, although one of those factors might feel dominant at any particular moment. Thus gender is always already formed through the vectors of race and class and defines the way that race and class are experienced.'⁷⁵

⁷⁰ Eriksen, *Etnicity*, 84.

⁷¹ Mills, *Discourse* (London 1997), 11-19.

⁷² Mills, *Discourse*, 14.

⁷³ Mills, *Discourse*, 15-22.

⁷⁴ Scott, *Gender*, 32.

⁷⁵ Mills, *Discourse*, 70.

Vrouwelijkheid en mannelijkheid kunnen op deze manier gezien worden als sociale constructies, die zich binnen de context van machtsrelaties bevindt. Discourstheorie ziet macht als deel van relaties en daarmee wordt macht iets dat op elk moment en in elke interactie bestreden kan worden. Discours is de basis waar sociale relaties op georganiseerd zijn en waar tussen individuen onderhandeld kan worden. Discours wordt van groter belang als het gaat om een groepsactiviteit van individuen waar vrouwen actief hun posities construeren voor zichzelf door discursieve constructies. Dit zal ook gaandeweg mijn scriptie blijken. Op deze manier zijn vrouwen actieve agents en geen passieve slachtoffers van een ideologie of een systeem.⁷⁶

Deze verschillende discoursen zijn met elkaar in conflict, waardoor zij van structuur en inhoud veranderen en de mogelijkheid en ruimte geeft aan mannen en vrouwen waar zij zich kunnen verzetten en daardoor hun eigen notie van Zelf construeren. Dit is dan ook context- en tijdgebonden.⁷⁷ Met de discourstheorie wordt het dus mogelijk machtsrelaties tussen mannen en vrouwen te ontrafelen in specifiek historische contexten en brengt inzicht in de toegang tot discours met zich mee. Dit is voor mijn onderzoek van belang waarin de genderverhoudingen tussen Brits Indische mannen en vrouwen een belangrijke rol speelt in het koloniale Suriname. Dominante discoursen zijn van invloed op de vorming van de, uiteindelijke, Hindostaanse (groeps)identiteit waarin de Brits Indische/Hindostaanse vrouwen een cruciale rol spelen.

Etniciteit, discours en gender

Suriname was een plantagesamenleving die vanaf de zeventiende eeuw grondstoffen produceerde voor Nederland. Van oorsprong bestond Suriname uit een aantal etnische groeperingen die in hetzelfde gebied woonden maar verschillende achtergronden hadden.⁷⁸ De Europese plantersklasse die zich in de zeventiende eeuw had gevestigd in Suriname was eveneens een diverse groep. Dit gold ook voor de slaven die diversiteit vertoonden in taal, gewoonten en gebruiken die zij uit Afrika hadden meegebracht. Ook kende de kolonie Suriname Joodse migranten uit Europa.⁷⁹ Het is van belang voor mijn scriptie om bewust te zijn van deze multi-etnische samenstelling van de Surinaamse samenleving voordat de Brits Indische contractarbeiders arriveerden in de Nederlandse kolonie. Andere contractarbeiders die werden geworven waren de Javanen (1890 – 1939) en de Chinezen (1853 – 1874).⁸⁰

In een multi-etnische samenleving zoals Suriname waarin verschillende culturen met elkaar in interactie zijn, ontstaan nieuwe talen, gebruiken en gewoonten. Dit proces heet Creolisering, en hierbij kunnen verschillende segmenten uit de samenleving samengaan maar toch verschillend zijn. In een gecreoliseerde

⁷⁶ Mills, *Discourse*, 71, 82.

⁷⁷ Mills, *Discourse*, 70-92.

⁷⁸ De verzamelnaam voor deze groepen is Indianen. De Indianen bestaan uit de Arowakken, Caraïben, Akoerio, Wajana, Warau en Surinen. Collegestof *Dutch colonialism and forced migration* gegeven door Prof. Dr. Alex van Stipriaan op 07-02-2011 als onderdeel van het vak *Diversity in Dutch History*.

⁷⁹ H. Buddingh, *Geschiedenis van Suriname* (Utrecht 1999), 9-21, 51-57. R. van Lier, *Samenleving in een grensgebied* (Amsterdam 1977), 15-70. S. Verschuuren, *Suriname. Geschiedenis in hoofdlijnen*, (Den Haag 1994), 40-49. Collegestof *Dutch colonialism and forced migration*, 07-02-2011.

⁸⁰ Hoefte, *In slavery*, 3. Van Lier, *Samenleving*, 135.

cultuur wordt dan sterk de nadruk gelegd op etnisch zuivere categorieën. Etniciteit wordt dan een belangrijke manier om mensen in te delen in categorieën en de grenzen te verscherpen tussen de eigen etniciteit en de ‘Ander’.⁸¹

‘Er wordt een overzichtelijk wereld geconstrueerd waarin iedereen vanzelfsprekend tot een bepaalde ‘cultuur’ of ‘ras’ behoort. Er is wel degelijk sprake van fysieke of culturele vermenging, maar dit vindt geen uitdrukking in de manier waarop over etniciteit gepraat wordt.’⁸²

Volgens Anderson zijn naties verbeelde gemeenschappen waarbij het gaat om betekenisgeving en verbondenheid met leden van de gemeenschappen. De leden van een natie kunnen elkaar onmogelijk kennen maar omdat het om betekenisgeving gaat, kan er gesproken worden van verwantschap binnen de verbeelde gemeenschap.⁸³ Dit geldt ook voor de etnische groepen in Suriname. De saamhorigheid van de etniciteit wordt geconstrueerd door een gemeenschappelijke geschiedenis, taal en cultuur. Er kan een beroep gedaan worden op de loyaliteit van de leden door bepaalde eigenschappen te benadrukken om een gevoel van saamhorigheid te creëren.⁸⁴

In dit gevoel van samenzijn spelen ideeën over gezin en verwantschap een rol als het gaat om de afbakening van groepsgrenzen. Gender staat hierbij centraal en speelt een rol in de etnische discoursen die relevant zijn voor mijn onderzoeksonderwerp. Anthias en Yuval-Davis verklaren de rol van gender in de constructie van etnische groeperingen door te wijzen op de centrale plaats die seksualiteit, huwelijk en familie binnen culturen innemen. Hiermee worden gemeenschapsgrenzen vaak geconstrueerd en worden vrouwen grensmarkeerders van de groep.⁸⁵ Als bestaande normen, en daarmee het *moral* discours in gevaar dreigt te komen dan worden vrouwen inzet van strijd als afbakening van de (groeps)etniciteit/identiteit. In mijn scriptie zal dit een belangrijke rol spelen.

Identiteiten krijgen verschillende betekenissen in verschillende contexten, locaties en in bepaalde tijden en in interactie met anderen. Het zoeken naar teksten in teksten, de subteksten, omvat verschillende lagen, waarin stiltes ook betekenis krijgen. Voor de veranderde posities van Hindostaanse vrouwen zullen, gezien de migratiegeschiedenis van Hindostanen, verschillende identiteiten een rol spelen. Identiteiten zijn altijd constructies en staan altijd in relatie tot de ‘Ander’. Identiteiten worden binnen discoursen gevormd en in specifieke historische, en institutionele plaatsen, en binnen specifieke formaties en praktijken, en worden geleid door specifieke strategieën.⁸⁶

⁸¹ Hoorcollege *Dutch colonialism and forced migration*, 07-02-2011. De Koning, *Surinaamse Sita's*, 5.

⁸² De Koning, *Surinaamse Sita's*, 5.

⁸³ B. Anderson, *Imagined communities* (London 2006), 5-7.

⁸⁴ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 7.

⁸⁵ A. Stoler, ‘Carnal knowledge and imperial power: Gender, Race and Morality in Colonial Asia’, in M. di Leonardo (ed.), *Gender and the crossroads of knowledge. Feminist anthropology in the postmodern era*. (Berkeley 1991), 67-70.

K. Willemse, ‘On Globalization and the Bourgeois Family Ideal in Islamist Sudan, a Preliminary Analysis’, in Davids, T., F.van Driel (eds.) *The Gender Question in Globalization. Changing Perspectives and Practices* (2005), 171. F. Anthias, N. Yuval-Davis, *Racialized Boundries. Race, nation, gender, colour and class and the anti-racist struggle*, (London 1992), 113-115. Yuval-Davis, ‘Gender and nation’, in R. Wilford and R. Miller (eds.), *Women, Etnicity and Nationalism*, (London 1998), 24-25.

⁸⁶ K. Willemse, et al., 88-108.

Doordat identiteiten een product zijn van machtsverhoudingen, worden verschillen benadrukt. Identiteiten worden juist gevormd door uitsluiting van subjecten in de dominante discoursen. Het concept identiteit krijgt dan een politieke betekenis.⁸⁷ Identiteiten zijn niet statisch, maar dynamisch en daarmee dus constant onderhevig aan veranderingen op zowel micro- als macroniveau. Invloeden van binnen- en buitenaf zorgen voor deze veranderingen, maar ook tijd en plaats spelen een rol in de vorming van identiteiten.⁸⁸ Ik mijn scriptie ga ik uit van agency, dit is 'het vermogen van actoren om door hun handelen en de reflectie daarover sociale effecten teweeg te brengen'⁸⁹

De periode 1873 - 1950 wordt gekenmerkt door continue verandering en ontwikkeling voor de groep Brits Indiërs/Hindostanen in Suriname. In deze veranderingsprocessen spelen de Brits Indische/Hindostaanse vrouwen een belangrijke rol en worden zelfs inzet van strijd met andere groepen. In deze strijd gaat het om normen en waarden, de ankers van traditie en moderniteit, vooruitgang en moraal waarin de betekenis van de (groeps)identiteit belangrijk(er) wordt.⁹⁰

'Hoe debatten die ogenschijnlijk over de plaats van vrouwen gaan, impliciet discussies zijn over identiteit, etniciteit, en groepscultuur. Maar ook hoe onder invloed van veranderende omstandigheden, individuele mannen en vrouwen nieuwe inhoud geven aan hun bestaan, en daarmee aan opvattingen over sekse'.⁹¹

Volgens De Koning is het 'alledaags etnisch discours' een manier waarop mensen in hun dagelijks leven omgaan en zich rekenschap geven van de diversiteit in de samenleving. Daarnaast bestaat er ook een publiek etnisch discours, dat wordt uitgedragen door de leiders en intellectuelen in de gemeenschap. Dit publiek discours heeft in tegenstelling tot het alledaags discours een duidelijk doel maar beide hebben dezelfde achtergrond, namelijk, de etnische concurrentie tussen Creolen en Hindostanen in het geval van Suriname. In deze etnische concurrentie blijkt dat politieke leiders hier gebruik van maken om de loyaliteit van hun achterban veilig te stellen.⁹²

In deze etnische concurrentie wordt vaak een beroep gedaan op de vrouwen want, 'Whatever the differences among men, they are bound to agree on the need to protect their women, control their conduct and thus safeguard public order'.⁹³

De Brits Indische/Hindostaanse vrouwen vervullen in deze etnische competitie in de kolonie Suriname dan de functie van bewakers van de waarden en de normen van de groep, en kunnen dan ook gezien worden als voorhoedsters van de volgende generatie.⁹⁴ Deze vrouwen worden dan markeerders van de gemeenschapsgrenzen waarbinnen de eigen etnische (groeps)identiteit veilig wordt gesteld.⁹⁵

⁸⁷ S. Hall, 'Who needs 'identity'?', 15-30.

⁸⁸ B. Meyer, P. Geschiere, 'Introduction', in B. Meyer and P. Geschiere (eds.), *Globalization and identity. Dialectics of flow and closure* (Oxford 1999), 1-15.

⁸⁹ Baud, et al., *Etniciteit*, 9.

⁹⁰ Stoler, 'Carnal knowledge', 67-70.. K. Willemse, 'Globalization', 159. J.S. Hawley, W. Proudfoot, 'Introduction', in *Fundamentalism and gender* (New York 1994), 27-30. R. Wilford, 'Introduction', in R. Wilford and R. Miller *Women, Ethnicity and Nationalism. The politics of transition* (London 1998), 4-6.

⁹¹ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 1.

⁹² De Koning, *Surinaamse Sita's*, 88.

⁹³ Willemse, K., 'On Globalization and the Bourgeois Family Ideal in Islamist Sudan, a Preliminary Analysis', in Davids, T., F.van Driel (eds.) *The Gender Question in Globalization. Changing Perspectives and Practices* (2005), 171.

⁹⁴ Willemse, 'On Globalization', 159.

⁹⁵ F. Anthias, N. Yuval-Davis, 113-115. Yuval-Davis, 'Gender and nation', 24-25.

De natie wordt dan als vrouwelijk, bijvoorbeeld Moeder India of Moeder Aarde, gezien en de staat of maatschappij als als mannelijk. Er wordt dan ook, door mannen, een beroep gedaan op een collectieve eer dat gezien kan worden als familie-eer waarbij de natie, dus de vrouw, beschermd moet worden.⁹⁶ In de competitie met andere etnische groepen in het koloniale Suriname wordt de bescherming van deze 'familie-eer' cruciaal voor de Brits Indische/Hindostaanse gemeenschap. In Suriname speelt dit niet af op het niveau van natievorming, maar om de eigen groep.⁹⁷

⁹⁶ Yuval-Davis, 'Gender and nation', 28-30. Willemsse, 'On globalization', 171.

⁹⁷ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 88-90. Marshall, *Ontstaan*, 44-48.

3. 1873-1916: De Brits Indische vrouwen tijdens het *indentured laboursystem*

3.1 Inleiding

In het Caribisch discours komt in verschillende studies⁹⁸ naar voren dat de Brits Indische vrouwen geleden hebben onder (seks)exploitatie tijdens het *indentured laboursystem* toen zij Brits Indië, al dan niet, onder dwang verlieten. De gender exploitatie die deze vrouwen ondergingen, ligt in de context van hun werving in Brits Indië, de overtocht die zij maakten, hun ervaringen als arbeidskrachten op de koloniale plantages, hun ervaringen met de onderdrukking door de blanke heersers en Brits Indische mannen op zowel de plantages als in de private sfeer.⁹⁹

In dit hoofdstuk staan de Brits Indische vrouwen centraal, die onder het *indentured laboursystem* in de periode 1873-1916 naar Suriname kwamen om op de plantages te werken. De vraag die ik in dit hoofdstuk beantwoord is: wat was de sociale en legale status van de Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders gedurende het *indentured laboursystem* voor 1916 in Suriname, en welke gevolgen had dit voor hen? Met de beantwoording van deze vraag geef ik de historische context weer die van belang is voor de rest van de scriptie. Belangrijke aspecten van het *indentured laboursystem* worden nader beschouwd om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de sociale positie van de Brits Indische vrouwen. Deze begint bij de werving in Brits Indië en via de overtocht over zee en de aankomst in Suriname gaat dit proces verder als deze vrouwen op de plantages van Suriname wonen en werken. De sociaal-economische positie van de Brits Indische vrouwelijke contractarbeider en de relaties die deze vrouwen aangingen met mannen in de kolonie Suriname zal inzichtelijk gemaakt worden. Daaruit zal blijken wat hun positie was in zowel de kolonie, als binnen de groep Brits Indische contractarbeiders, want een gemeenschap bestond in Suriname toen nog niet.

3.2 ‘The right kind of woman?’¹⁰⁰

‘Worse than useless’, ‘a curse for the men’ en ‘een steekje los’¹⁰¹, schreven de Emigratie-Agenten van de overzeese koloniën over deze vrouwen. De geworven vrouwen zouden prostituees zijn en besmet zijn met venerische ziekten, waaronder syfilis.¹⁰² Het zijn maar enkele voorbeelden van het beeld van de niet-Europese vrouw dat geschetst werd door een mannelijke blanke elitelaag die de macht, het legale systeem dus, in handen had. Het was het dominante discours waarin deze mannen de niet-Europese vrouw stereotyperde en karakteriseerde langs de Westerse maatstaf van de Westerse beschaving en tot de zojuist

⁹⁸ Een aantal studies zijn bijvoorbeeld: P. Mohammed, *A social history of post-migrant Indians in Trinidad from 1917 to 1947* (Den Haag 1993). P. Mohammed, ‘Writing gender into history. The negotiation of gender relations among Indian men and women in post-indentured Trinidad society’, in *Engendering history. Caribbean Women in Historical Perspective* (1995), 20 – 47. J. Poynting, ‘East Indian women in the Caribbean. Experience and voice’, in *India in the Caribbean* (1987), 231 - 263. R. Reddock, *Indian women and indentureship in Trinidad and Tobago 1845-1917. Freedom denied* (Trinidad 1984). R. Reddock, *Women, Labour and Struggle in 20th Century. Trinidad and Tobago 1898 – 1960* (Amsterdam 1984). R. Reddock, ‘The indentureship experience: Indian women in Trinidad and Tobago 1845 – 1917’, in *Women plantationworkers: international experiences* (Oxford 1998), 29 – 47. V.S. Shepherd, *Mabarani’s misery. Narratives of a passage from India to the Caribbean* (Kingston 2002).

⁹⁹ Sheperd, *Mabarani’s misery*, xviii, 74-80.

¹⁰⁰ Hoeft, ‘Female indentured’, 57.

¹⁰¹ Al drie citaten komen uit: Emmer, ‘Een goede keus’, 217.

¹⁰² Ibidem.

genoemde typering kwam van de Brits Indische vrouwen dat sterk overheerste in de negentiende eeuw en.¹⁰³ In deze dominante discours over de niet-Europese vrouw was het legitiematie om de Brits Indische vrouwen te ronselen voor de Nederlandse kolonie.

Volgens artikel zestien van het Traktaat uit 1870¹⁰⁴ moest bij elke verscheping het aantal vrouwen voldoen aan de helft van het aantal geworven mannen. Later werd dit bijgesteld naar 40 vrouwen per 100 mannen. Dit omdat de quota voor het aantal vrouwen niet gehaald werd. De werving van vrouwen verliep namelijk moeizaam. De werving van de contractarbeiders was in handen van de Emigratie-Agent voor Suriname. Deze zetelde in Calcutta waar zich tevens het hoofddepot bevond waar de verscheping van de contractarbeiders naar Suriname plaatsvond. De Emigratie-Agent besteedde de werving van contractarbeiders uit aan lokale sub-agenten, die voor de wervingsactiviteiten weer gebruik maakten van lokale wervers, genaamd *arkatia's*. Er waren ook vrouwelijke *arkatia's* actief voor het werven van meisjes, vrouwen en jonge mannen.¹⁰⁵

De wervingsgebieden van de *arkatia's* lag voornamelijk op plekken, in de deelstaten Uttar Pradesh en Bihar, waar veel drukte heerste, zoals markten, tempels en treinstations, maar ook gingen de wervers langs de dorpen om op zoek te gaan naar potentiële contractarbeiders.¹⁰⁶ De werving van Brits Indische vrouwen was een dure aangelegenheid voor de Emigratie-agent. Voor elke geworven vrouw betaalde de Emigratie-Agent 35 roepie en voor de mannen 25 roepie aan de sub-agenten.¹⁰⁷

De Brits Indische vrouwen vormden vanaf het aller eerste begin van het *indentured labour system* een probleem want, volgens Hoeft wilde de Surinaamse planters geen vrouwen als contractarbeiders omdat zij fysiek niet sterk waren, en ook een risico vormden vanwege zwangerschappen en bevallingen; tegelijkertijd waren de vrouwen wel nodig om de mannen te voorzien in hun seksuele behoeften.¹⁰⁸ 'It is this sexual quality of the female indentureds that dominated almost every description of their role on the plantation'.¹⁰⁹ De vrouwen waren, blijkbaar, nodig om de Brits Indische mannen koest te houden.¹¹⁰ Dit maakt duidelijk dat de werving van deze vrouwen niet alleen gebaseerd was op arbeid maar vooral op hun seksualiteit. Hiermee stond vanaf het begin van het *indentured labour system* seksualiteit centraal, en gaandeweg, zoals uit mijn scriptie zal blijken, zal de seksualiteit van deze vrouwen een centrale rol gaan spelen in de kolonie Suriname.

Het moeizaam werven van vrouwen lag vooral aan de eis van het Koloniaal Gouvernement dat op zoek was naar de '*right kind of woman*'¹¹¹ die op de plantages moesten werken. Er waren namelijk wel vrouwen die als contractarbeiders wilden werken op de plantages, alleen voldeden zij niet aan de eis van

¹⁰³ Verene, Maharani's misery, 77-78. R. Young, *Colonial desire. Hybridity in theory, culture and race* (London 1995), 93, 114.

¹⁰⁴ Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten*, 233.

¹⁰⁵ Hoeft, *In place of slavery*, 107. De Klerk, *De immigratie*, 53-55. Bhagwanbali, *Contracten*, 53-72. Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten*, 56. S. Hira, *Het dagboek van Munsbi Rahman Khan* (Den Haag 2003), 122-123.

¹⁰⁶ Hoeft, *In place of slavery*, 36. Hoeft, 'Female indentured', 57. Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten*, 59. Bhagwanbali, *Contracten*, 87.

¹⁰⁷ De Klerk, *De immigratie*, 55. Hoeft, *In place of slavery*, 35.

¹⁰⁸ Bhagwanbali, *Contracten*, 98. Hoeft, 'Female indentured', 63.

¹⁰⁹ Hoeft, 'Female indentured', 63.

¹¹⁰ Waarom de Creoolse vrouwen, die al aanwezig waren in de kolonie, de Brits Indische mannen niet koest konden houden wordt in hoofdstuk vier inzichtelijk gemaakt.

¹¹¹ Hoeft, 'Female indentured', 57.

het Koloniaal Gouvernement. De vrouwen die zich wilden laten contracteren kwamen uit de lagere kasten en hadden, volgens de koloniale regering, een *low morality*. Er werd door het Gouvernement geprobeerd te voorkomen dat dit 'soort' vrouwen de kolonie binnen zouden komen.¹¹² Het beeld over de niet-Europese vrouw van de heersende elite vertoont hierin een tegenstrijdigheid.

Het probleem dat zich hier voordeed was dat respectabele vrouwen niet buitenshuis werkten en nooit alleen op reis zouden mogen vanwege hun sociale positie. De vrouwen die buitenshuis werkten, werden, vooral door mannen, gezien als hoeren en bestempeld als immoreel en onfatsoenlijk.¹¹³ Het probleem voor de werving van vrouwen werd door een wervingsagent als volgt geformuleerd,

'In considering this matter it must be borne in mind that genuine field labourers such as the planters require can be obtained only from the lowest castes, i.e. from among the non-moral class of the population. A moral type is found higher in the social scale, but such woman would be useless in the fields.'¹¹⁴

De 'eerbare vrouwen' die de planters graag wilden hebben, waren onbereikbaar dus werden er automatisch vrouwen van de lagere kasten geworven. In de literatuur is er wel overeenstemming dat de groep vrouwen die zich lieten contracteren over het algemeen vrouwen waren die buiten de sociale orde van Brits Indië vielen. Dit betrof tweederde deel van het aantal vrouwen dat zich permanent vestigden in Suriname, een derde deel kwam met haar man en kinderen naar Suriname, dit was 28,5 % van het totaal aantal contractarbeiders.¹¹⁵

Het overgrote deel van de vrouwen is opvallend genoeg niet in gezinsverband, maar als alleenstaande vrouw naar Suriname gekomen. De vrouwen die met hun partner naar de kolonie kwamen, waren volgens De Klerk, voorbeelden van echtelijke trouw.¹¹⁶ Hiermee suggereert De Klerk dat de overige, alleenstaande, vrouwen, dat niet waren. Deze groep vrouwen waren verstotelingen, weduwen, maar vooral jonge vrouwen uit de Brits Indische samenleving die hun toevlucht hadden gezocht in de kolonie.¹¹⁷

De groep jonge alleenstaande vrouwen die zich lieten contracteren, hadden veel te lijden onder het juk van hun schoonmoeder, werden mishandeld door hun echtgenoten of waren ongewenst zwanger geworden. Dit laatste betrof een groep vrouwen die als gevolg van een verboden liefdesavontuur in de kolonie Suriname 'veelal de smet van een lichtzinnig verleden door arbeidzaamheid en plichtsbetrachting trachtten te wissen'¹¹⁸, aldus De Klerk.

De groep alleenstaande vrouwen bestond ook uit weduwen en prostituees. Volgens De Klerk waren er zeer weinig vrouwen op de plantages te vinden die berucht waren vanwege hun losbandigheid. De Brits Indische vrijgezelle vrouwen verbonden zich, volgens De Klerk, meestal al in het hoofddepot in Calcutta, tijdens de overtocht, of anders bij aankomst in Suriname aan een man.¹¹⁹

¹¹² Hoefte, 'Female indentured', 57.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Reddock geciteerd in Hoefte, 'Female indentured', 57.

¹¹⁵ Emmer, 'Een goede keus', 222.

¹¹⁶ De Klerk, *De immigratie*, 147.

¹¹⁷ De Klerk, *De immigratie*, 148. Hoefte, *In place of slavery*, 38. Bhagwanbali, *Contracten*, 100. Hoefte, 'Female indentured', 57.

¹¹⁸ De Klerk, *De immigratie*, 148.

¹¹⁹ Hoefte, 'Female indentured', 57. De Klerk, *De immigratie*, 57-58, 147-148. Emmer. 'Een goede keus', 222-223.

De weduwen, vaak afkomstig uit de hogere kasten, zouden, volgens De Klerk en Emmer, in Brits Indië tot de prostitutie vervallen, als zij daar zouden blijven. In Suriname konden zij een huiselijk leven leiden. De Klerk en Emmer sluiten zich in dit opzicht aan bij de Emigratie-Agent Doorly. De keus om contractarbeid te verrichten op de plantages van Suriname wordt in deze visie alleen gezien als mogelijkheid voor het verkrijgen van vrijheid van deze vrouwen.

Hiermee kom ik aan bij de motieven voor de contractarbeid en de werving van de contractarbeiders als gezinnen en alleenstaande mannen en vrouwen. De werving was veelal gebaseerd op misleiding en dwang, maar ondanks de misleiding en dwang ga ik er vanuit dat er sprake is geweest van agency. Veel van de mensen die geworven werden behoorden tot de sociaal-economische zwakkeren, die in de veronderstelling waren dat ze tijdelijk ergens gingen werken en dus zouden terugkeren. De *arkatia's* schetsten een veel te rooskleurig beeld van het werken op de Surinaamse plantages. Daarbij werd de poenale sanctie niet genoemd. De *arkatia's* beloofden gouden bergen in het nieuwe land Suriname, dat de *arkatia's* het land van Sri Ram noemden. Suriname werd voorgesteld als het land van de God Ram. Bij aankomst in Suriname bleken er geen gouden bergen te zijn, het land van melk en honing bestond niet. Wel was er het zware werk op de plantages waar de contractarbeiders, zowel mannen als vrouwen, niet meer aan konden ontsnappen.¹²⁰

Tijdens de interviews met een aantal vrouwen kwam het bovengenoemd beeld ook sterk naar voren. Mw. G. (55 jaar) vertelt,

‘(...) Mijn *adja*¹²¹ was tolk op de schepen. Hij was toen een jaar of 23, 24. Hij wist te vertellen dat de mensen (de contractarbeiders in Suriname) altijd een liedje zongen over Suriname. Ik weet het niet meer precies maar het was zo iets als, ‘Kom! We gaan naar het land van God Ram. Daar zullen we uit gouden borden kunnen eten, en slapen op zijden lakens’. (...) Ja, ze hebben die mensen (contractarbeiders) flink voor de gek gehouden (...)’.

Dat er sprake is geweest van agency onder de contractarbeiders blijkt uit de functie die de *adja* van deze respondent vaker als tolk heeft vervuld. Als het om de werving van de vrouwen ging, werd dwang en misleiding makkelijker in de hand gewerkt door de grote druk die de sub-agenten ervoeren. Zij moesten de quota voor het aantal te verschepen vrouwen halen. Zolang dat niet gebeurde, mocht een schip niet vertrekken. Een schip met contractarbeiders dat niet kon uitvaren, kostte de Emigratie-Agent handen vol geld.¹²²

Het werken in het land van God Ram werd aantrekkelijk door de *arkatia's* aantrekkelijk gemaakt dan het was, wat duidt op misleiding zoals hierboven beschreven. Binnen de Hindostaanse gemeenschap in Nederland zijn ook verhalen bekend over ontvoeringen van deze vrouwen.¹²³ Wat Suriname betreft, is er in de literatuur slechts één geval van ontvoering officieel geconstateerd. De desbetreffende Brits Indische

¹²⁰ Hoeft, ‘Female indentured’, 57. Bhagwanbali, *Contracten*, 87-94. Hoeft, *In place of slavery*, 34-49.

¹²¹ Vader van vader.

¹²² Emmer. ‘Een goede keus’, 216-217.

¹²³ St. Apna Bhawan, *Verslag themabijeenkomst immigratieviering 5 juni 2004* (niet gepubliceerd). Tijdens de bijeenkomst van de immigratieviering op 5 juni 2004 vertelden een aantal vrouwen over de ontvoeringen van hun (over)grootmoeders. In dezelfde week is er op de Hindostaanse radio Amor een radio-uitzending gewijd aan dit onderwerp.

vrouw vertrok weer naar Brits Indië nadat zij een klacht had ingediend bij de autoriteiten.¹²⁴ Ook dit is weer een voorbeeld waarin agency plaatsvond.

Een alleenstaande vrouw kon zich ook opdringen aan een man, zoals dat bij Munshi Rahman Khan is gebeurd. Munshi Rahman Khan's dagboek is een uniek document waarin Munshi Rahman Khan zelf zijn eigen verhaal als geworven contractarbeider beschrijft. In dit dagboek komen vrouwelijke contractarbeiders nauwelijks aan bod. Wel beschrijft Munshi Rahman Khan zijn ervaring met een 'kreng' die zich aan hem opdringt als hij aankomt in Suriname.

'(...) We waren met vijf mannen en een vrouw (die geen echtgenoot had). Toen de directeur dit opmerkte, vroeg hij de dame, wie haar man was. Ik weet niet wat de geest van dit kreng overkwam dat ze mij aanwees als haar man (misschien vond ze me jeugdiger en knapper dan de anderen). Ik was verbijsterd en sprak direct haar verklaring tegen. Maar ondanks mijn pleidooi, wilde de directeur mijn opheldering niet accepteren en waarschuwde me voor ernstige gevolgen als ik weigerde met de vrouw samen te wonen. Ik was bijzonder verbitterd. (...)'.¹²⁵

Uit dit dagboekfragment komen een aantal zaken naar voren. De scheve verhoudingen tussen de Brits Indische mannen en vrouwen komt goed tot uiting. De machtsverhoudingen worden ook duidelijk tussen de (blanke) directeur en de contractarbeiders. Daarnaast vertoont de Brits Indische vrouw vertoont agency, dat houdt in dat zij, ondanks dat zij in de minderheid is, toch een keus maakt met een man te zijn in de kolonie. Munshi Rahman Khan wordt verplicht door de directeur om met haar samen te wonen. Dit moet als overlevingsstrategie van de vrouw gezien worden met als gevolg dat Munshi Rahman Khan haar als 'kreng' beschrijft in zijn dagboek.

Uit de interviews met de vrouwen blijkt dat de grootmoeders niet veel vertelden over de werving, de overtocht en het wonen en werken op de plantages.'(...)Wat ze (de vrouwen) hebben meegemaakt op schepen, op de plantages dat wilden ze niet vertellen (...)'.¹²⁵ was een zinnetje dat veelvuldig terugkwam tijdens de interviews. Het was ook niet de gewoonte dat kinderen of kleinkinderen vragen stelden over de levens van de ouderen, dit is ook wat de respondenten mij vaak vertelden. Ook bij de oudere respondenten is dit geen geliefd onderwerp. Zij zwijgen liever over hun grootmoeders, maar vaak zwegen de grootmoeders zelf.

Ter illustratie een voorbeeld van een interview met de zussen G. (55 jaar) en C. (53 jaar). Zij vertellen mij dat hun *adji* eigenlijk niet zoveel vertelde over zichzelf. Hun *adji*, die uiteindelijk 106 jaar is geworden, was alleen uit Brits Indië vertrokken en beweerde alleen op de wereld te zijn. Ze had geen broers, geen zussen en ook geen ouders. De reden dat ze naar Suriname ging, was omdat het leven in India armoedig was, maar hun *adji* bleef altijd erg vaag om de reden van migratie naar Suriname en zei uiteindelijk helemaal niets over haar leven in India zelf. Wel vertelde zij dat ze dertien jaar was toen ze uit Brits Indië vertrok en kwam, volgens eigen zeggen, met het eerste schip naar Suriname. Tijdens het interview geven de zussen mij het contractnummer waardoor ik de gegevens van hun *adji* in de Historische namendatabase kan opzoeken. Het blijkt dat de *adji* van deze twee zussen niet met het eerste schip, maar met het vijftigste

¹²⁴ Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten*, 64-65. Bhagwanbali, *Contracten*, 92.

¹²⁵ Hira, *Het dagboek*, 145.

schip naar Suriname was gekomen. Ze was ook geen dertien maar negentien jaar toen ze uit Brits Indië vetrok en ze had ook kinderen. Meer informatie over de kinderen heeft het archief niet, ook van haar partner ontbreekt in het archief elk spoor.¹²⁶ Nu de werving van de Brits Indische vrouwen aan bod is geweest, zal in het volgend hoofdstuk aan bod komen hoe het de Brits Indische vrouwen verging op de plantages van Suriname.

3.3 De sociaal-economische positie van de Brits Indische vrouwen tijdens het *indentureship*

De omstandigheden waarin contractarbeiders op de plantages moesten werken verschilden niet veel dan die van de slaven. De contractarbeiders werden in de slavenbarakken gehuisvest waar de voormalige slaven hadden geleefd tijdens de slavernij. De woonomstandigheden, de medische zorg en de voedselvoorziening van de contractarbeiders waren vergelijkbaar met die van de slaven.¹²⁷

Eenmaal aangekomen in Suriname werden Brits Indische vrouwen, met of zonder gezin, verdeeld over de verschillende plantages. De contractarbeiders hadden op de plantages beperkte bewegingsvrijheid en leefden vrij geïsoleerd van andere plantages. Het werk op de plantages was fysiek zwaar omdat het werken in een tropisch klimaat uitgevoerd moest worden. Er heerste streng toezicht en er werd een ijzeren werkdiscipline gehandhaafd. Het contract was voor vijf jaar en na afloop konden de contractarbeiders terugkeren naar Brits Indië. Volgens het contract moesten de contractarbeiders vijf jaar lang minimaal zeven uur per dag en zes dagen per week werken, behalve op feest- en zondagen.¹²⁸

De mannen en vrouwen werden niet betaald per dag maar per taak. Dit werd door de planter gezien als het werk dat een contractarbeider gemiddeld kon verrichten in zeven uur op het veld of tien uur in de fabriek. De taak van de vrouw werd door de planters berekend als twee derde van wat een man kon doen. De planters manipuleerden het taaksysteem, en hielden geen rekening met bijvoorbeeld de klimatologische omstandigheden, de vegetatie of de fysieke conditie of ervaring van de contractarbeiders. De contractarbeiders waren niet in staat om hun taken in een dag af te krijgen en waren daarmee dus niet in staat om het loon te verdienen dat in de contracten stond die zij ondertekend hadden. Als de contractarbeiders hier tegen in verzet kwamen werden er poenale sancties opgelegd. Het was een systeem van onderdrukking en uitbuiting door de blanke planters waarin de Brits Indische vrouw op basis van haar sekse meer uitgebuit werd dan de Brits Indisch man.¹²⁹

De vrouwen werden uitgesloten van fysiek zwaar werk op de plantages, zoals het bewerken en oogsten van het land. De planters vonden dit typisch mannenwerk waar fysieke kracht voor nodig was, voor dit werk werd ook meer betaald. De planters creëerden hiermee dus een arbeidsverdeling die gebaseerd was

¹²⁶ Vanuit privacyoverweging noem ik niet het contractnummer niet want daarmee wordt ook de familienaam van deze twee respondenten bekend. Een ander reden is dat de gegevens uit het archief nogal wat commotie heeft veroorzaakt binnen de familie van deze zussen. De zussen zelf waren erg ontdaan, emotioneel maar vooral verontwaardigd over de gegevens van hun *adji* in het archief.

¹²⁷ G. Staphorst, 'The economic role of Surinamese women before World War II', *Journal of Sciences* 11/2, 13. Hoeft, *In place of slavery*, 137-154.

¹²⁸ De Klerk, *De immigratie*, 131. Hoeft, *In place of slavery*, 114-125.

¹²⁹ Hoeft, 'Female indentured', 61.

op sekse en berustte op de veronderstelling dat vrouwen het zwakke geslacht waren.¹³⁰ Onkruid wieden werd gezien als vrouwenwerk vanwege de *'nimble fingers'* die de vrouwen hadden. Voor dit soort werkzaamheden werden ook vaak kinderen ingezet. De constructie van arbeidsverdeling op basis van sekse was gebaseerd op het idee dat de vrouw afhankelijk was van haar man, die hoofdkostwinnaar was.

Uit Hoeftes onderzoek blijkt dat de vrouwen 40 cent per dag verdienden en de mannen 60 cent per dag. Hoeftes laat in een berekening zien dat het inkomen van de vrouw nodig was voor een gezin om te kunnen overleven. Als een man 60 cent per dag zou verdienen zou hij fl. 3.30 verdienen uitgaande van 5.5 werkdagen. De vrouw zou dan fl. 2.20 verdienen, ook op basis van 5.5 werkdagen. Dit brengt het gezinsinkomen op fl. 5.50 waarvan 90 procent uitgegeven werd aan voedsel en kleding.¹³¹ Naast het werk op de plantages hadden de vrouwen ook nog taken als huisvrouw en moeder. Alle huishoudelijke taken kwamen voor rekening van de vrouwen, en werden door hen, voor en na het werken op de plantages verricht.¹³²

Van vrouwen die zwanger waren of net bevallen waren, werd door de Surinaamse planters verwacht dat ze zo snel mogelijk op het land zouden gaan werken. Dr. Comins, de gouvernementsinspecteur, stelde in 1891 voor om de vrouwen tijdens en na de zwangerschap vier tot zes maanden niet op het land te laten werken. In die periode mochten ze kosteloos voedsel ontvangen. Dit beleid werd echter nooit uitgevoerd. Niet werken voor de vrouwen betekende minder gezinsinkomen dat toch al zo schraal was. Dit betekende dat de vrouwen geen andere keus hadden dan te blijven werken tijdens de zwangerschap en na de bevalling weer aan het werk te gaan.¹³³ Lalmohamed geeft in haar boek een portret van een vrouw van de tweede generatie weer. De leeftijd van deze mevrouw wordt helaas niet vermeld. Zij is tijdens de contractperiode geboren en vertelt over de zwangerschap van haar moeder en bevestigt het op sekse gebaseerde arbeidsverdeling van de Brits Indische vrouwen.

'(...) Met zwangere vrouwen werd amper rekening gehouden. Mijn moeder was in verwachting van mijn zusje, maar ze heeft tot de laatste dag doorgewerkt. De weeën kreeg ze op het veld, tijdens het werken. Ze werd toen naar huis gebracht. (...) Na anderhalf uur werd mijn zusje geboren. (...) Mijn moeder ging na enkele weken weer werken. Over de tijd dat ze 'ziek' was, werd ze niet uitbetaald. Dat was toen de regel. Als zij naar haar werk ging, bracht ze mij en mijn zusje naar een *daja*, een oude vrouw die als oppas fungeerde en die haar contracttijd er al op had zitten (...).¹³⁴

In 1895 vindt er een wijziging in het kolonisatiebeleid van Suriname plaats. De contractarbeiders konden de kleine landbouw gaan bedrijven als zij zich permanent zouden vestigen in Suriname. Zij kregen een stuk grond toegewezen en ook nog eens 100 gulden premie als zij afstand deden van de gratis terugkeer naar Brits Indië. Met dat stuk grond konden de contractarbeiders aan kleinschalig landbouw doen. Hier kom ik in hoofdstuk drie op terug. Volgens Hoeftes hadden de Brits Indische vrouwen weinig keus na afloop van hun contract; zelfstandig kiezen voor een hercontract was nauwelijks een optie, want

¹³⁰ Staphorst, 'The economic role', 13. Hoeftes, 'Female indentured', 59.

¹³¹ Hoeftes, 'Female indentured', 61.

¹³² Hoeftes, 'Female indentured', 61. Staphorst, 'The economic role', 14.

¹³³ Hoeftes, 'Female indentured', 61 – 62. Staphorst, 'The economic role', 15.

¹³⁴ Lalmohamed, *Hindoestaanse vrouwen*, 113 – 114.

van haar eigen inkomen kon de Brits Indische vrouw niet zelfstandig leven. In dit opzicht bleef de Brits Indische vrouw voor haar levensonderhoud afhankelijk van de man.¹³⁵ Hoefte spreekt ook van een onmogelijke terugkeer van de alleenstaande vrouwen omdat zij alle banden hadden verbroken met Brits Indië.¹³⁶ Volgens Sewradj-Debipersad bestond het percentage vrouwen dat in de periode 1878-1891 terugkeerden 28% uit vrouwen en in de periode 1890-1913 was dat 23%.¹³⁷ Hierbij vermeld zij niet of dit vrouwen betreft die met hun gezin of alleen terugkeerden. Wel vermeld zij dat er meer mannen dan vrouwen terugkeerden naar Brits Indië. De Klerk vermeldt dat alleenstaande vrouwen zelden naar Brits Indië terugkeerden.¹³⁸ In mijn onderzoek heb ik niets kunnen vinden over terugkerende Brits Indische vrouwen, en binnen de context van mijn onderzoek, dat zich richt op de vrouwen die in Suriname zijn gebleven, is van belang om dit wel kort aan te stippen.

In 1878 wordt de leerplicht ingevoerd voor de kinderen van de Brits Indische immigranten. Voor 1878 konden de Brits Indische contractarbeiders hun kinderen kosteloos naar school laten gaan. Dit deden zij niet. De Klerk schrijft hierover,

‘Vooral in de eerste jaren der Immigratie waren de ouders meestal onverschillig voor het schoolgaan der kinderen, daar zij zulks in India ook niet gewend waren, zeker niet voor zover het de meisjes betreft. Wanneer zij hen niet vrij hun gang lieten gaan, hadden zij in ieder geval toch liever dat zij werkten en geld verdienden.’¹³⁹

Hiermee wordt duidelijk dat de dochters van de Brits Indische vrouwen in ieder geval tijdens het indentureship geen onderwijs hebben genoten. De uitspraak van De Klerk wordt weersproken door een aantal vrouwen, die ik geïnterviewd heb. Het blijkt dat sommige grootmoeders helemaal niet op het land hebben gewerkt maar werk verrichtten in de huishouding en voor de kinderen zorgden. Mw. R (68 jaar) zegt het volgende hierover,

‘Mijn *nani*¹⁴⁰ heeft nooit hoeven werken op het land. Ze was een jong meisje toen ze mijn *nana*¹⁴¹ op het schip had leren kennen en met hem trouwde. (...) Ik weet eigenlijk niet waarom ze niet op het land heeft gewerkt. Ze deed wel het huishouden en zorgde voor mijn moeder en de andere kinderen.’

Het is tijdens het interview niet duidelijk geworden hoe oud de *nani* van deze respondent nu precies was. Of de Brits Indische vrouwen nu op het land werkten of in de huishouding, duidelijk wordt dat de Brits Indische vrouw niet zelfstandig kon leven en afhankelijk was van de man. Ook ontstaat de indruk dat de vrouwen ondanks dat ze als contractarbeiders werden geworven, niet altijd op het land hoefde te werken.

Zoals in hoofdstuk een vermeld, ga ik er vanuit dat de Brits Indische vrouwen toegang hadden tot land. Uit de interviews met de Hindostaanse vrouwen blijkt ook dat hun (over)grootmoeders een stuk grond in bezit hadden of in ieder geval samen met hun (over)grootvaders een stuk grond in bezit hadden.

¹³⁵ Hoefte, ‘Female indentured’, 65-66

¹³⁶ Hoefte, ‘Female indentured’, 66.

¹³⁷ Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 48.

¹³⁸ De Klerk, *De immigratie*, 146.

¹³⁹ De Klerk, *De immigratie*, 129.

¹⁴⁰ Moeders moeder.

¹⁴¹ Vaders moeder.

Over het verdere verloop van de toegang tot land van de Brits Indische vrouwen wisten de respondenten mij niets te vertellen en ook de Historische namendatabase geeft hier, voor zover door mij bestudeerd, geen antwoord op. Het koloniaal beleid was erop gericht was dat families samen het land zouden bewerken maar stukken grond werden, zoals beschreven, individueel toegewezen. Het land dat door de koloniale overheid beschikbaar werd gesteld, was land dat nog ontgonnen moest worden. Naast de kleinschalige landbouw zouden de Brits Indiërs in loonarbeid op de plantages werken.¹⁴² Behalve toegang tot het verkrijgen van land, hadden de vrouwen ook nog inkomen van het werken op het land en soms, zoals uit de interviews blijkt, werkten de vrouwen niet op het land maar verrichtten zij in de private sfeer onbetaald werk. In de volgende paragraaf zal ik beschrijven hoe deze context invloed heeft gehad op de sociale relaties tussen de Brits Indische mannen en vrouwen.

3.4 Genderverhoudingen tijdens het *indentured laboursystem*

Het gevolg van de problematische rekrutering van vrouwen was, dat in de kolonie Suriname een schrijnend tekort ontstond aan vrouwen, de verhouding tussen mannen en vrouwen was 3:1.¹⁴³ De genderverhoudingen die men in het thuisland kende, ondergingen door de omstandigheden, de zware contractarbeid en de schaarste aan vrouwen, in het nieuwe land drastische veranderingen. De eigen inkomsten van de vrouwen verstevigde misschien hun positie binnen de relatie, maar de vrouwen konden, zoals vermeld in 2.3, onmogelijk zelfstandig rondkomen. Dat de vrouwen wel een sterkere onderhandelingspositie hadden, juist vanwege hun schaarste en hun eigen inkomsten, blijkt uit het feit dat polyandrie veelvuldig voorkomt tijdens *het indenturesystem*.¹⁴⁴

De vrijgezelle vrouwen gingen (meerdere) relaties aan, zonder dat de buitenwereld daar grote invloed op had, of misschien zelfs kennis van had. Zoals uit het citaat van mevrouw P. blijkt op de eerste bladzijde, maar ook uit meerde interviews met de Hindostaanse vrouwen, blijkt dat vooral de eerste generatie vrouwen relatief meer vrijheid genoot dan de generatie(s) vrouwen daarna. De (over)grootmoeders van deze geïnterviewde vrouwen blijken veel meer bewegingsvrijheid te hebben gehad, in zowel het aangaan van relaties als het hebben van een ‘vrijer’ leven. Met dit vrijer leven geven de respondenten aan dat de eerste generatie vrouwen vaker rookten, vooral *ganja* in een *chillum*, marihuana in een pijp.¹⁴⁵ De vrouwen konden, volgens de respondenten, ‘gaan en staan waar en wanneer ze wilden’, in tegenstelling tot hun eigen situatie en die van hun moeders. Tijdens één van de groepsbijeenkomsten die ik bijwoonde, spraken deze vrouwen over het feit dat zij uitgetrouwde werden en de beperking van vrijheid in tegenstelling tot die van hun grootmoeders, de Brits Indische vrouwen. Mevrouw Ch. (60 jaar) zegt het volgende tijdens één van de groepsbijeenkomsten.

¹⁴² De Koning, *Surinaamse Sita's*, v.

¹⁴³ Hoefte, ‘Female indentured’, 58.

¹⁴⁴ Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 34, 72 De Koning, *Surinaamse Sita's*, iii.

¹⁴⁵ Uit een portret van een vrouw uit de tweede generatie die Lalmohamed schetst, blijkt dat *ganja* in een *chillum* gerookt werd na een dag hard werken op het land en het huishoudelijk werk. Het roken diende ter ontspanning en als slaapmiddel. Het roken van *ganja* leerden de vrouwen van de man en was, blijkbaar, een normaal verschijnsel tijdens de contractperiode. Lalmohamed, *Hindostaanse vrouwen*, 115.

‘Ze kwamen geen bruid halen, maar een slavin. Je had geen inbreng. Ze kozen je gewoon uit. Je was geen schoondochter maar een slavin. Ik moest alles doen wat mijn schoonmoeder zei, alles. Ik heb echt heel hard moeten werken, hoor. Anders kreeg ik pak slaag.’

Dit is staat in contrast met de Brits Indische vrouwen die tijdens de contractarbeid naar Suriname kwamen en werkten op het land. In dit opzicht lijken de Brits Indische vrouwen meer bewegingsvrijheid te hebben dan hun kleindochters. Een ander interviewfragment illustreert duidelijk de verandering binnen enkele generaties. Ook laat het de stilte en schaamte rond dit onderwerp zien. In het volgende interviewfragment is I (Interviewer) de onderzoeker en is mevrouw S. (53 jaar) de respondent.

I.: Ik weet dat er veel verhalen zijn, maar ik weet ook dat er schaamte is om te praten over het verleden.

S.: Ja, dat is waar, er is heel veel schaamte. Ik weet het.

I.: Maar als ik het verhaal van mijn *adji* hoor, dan hoor ik een sterke vrouw, die een eigen mening heeft.

S.: Maar dat mochten vrouwen niet hebben, dat is het!

I.: Ze ging naar de film, ze rookte *ganja*. Die oudere vrouwen rookten, toch?

S.: Tuurlijk! Mijn *adji* rookte ook, mijn *adji* rookte ook, ja, ja, ja.

I.: Mijn *adji* was geen passieve vrouw die alles maar pikte van iedereen.

S.: Nee, nee, nee.

I.: Ik heb het idee dat die generatie vrouwen veel meer....

S.: Voor zichzelf opkwamen, ja, ja, ja, ja, dat klopt.

I.: Als je kijkt naar de generaties daarna, dan denk je...

S.: *Ka Bhai!* Wat is er gebeurd? Er is iets gebeurd waardoor ons Hindostaanse leven is gaan stilstaan, er MOET iets gebeurd zijn dat vrouwen toen zo onderdrukt werden.

Deze shift vertelt iets over de sociale structuur die binnen enkele generaties veranderde binnen de groep Brits Indische contractarbeiders of in ieder geval de visie daarop. Het sociale systeem zoals de contractarbeiders dat kenden in Brits Indië en daarmee de regels en wetten voor de sociale relaties tussen mannen en vrouwen, kon tijdens het *indentureship* niet op gelijke wijze worden voortgezet zoals de contractarbeiders dat in Brits Indië gewend waren. Deze regels en wetten betroffen de kaste-endogamie en dorpssexogamie, *dowry*¹⁴⁶ en gearrangeerde huwelijken. Het losbandig gedrag van Brits Indische vrouwen werd door de Brits Indische mannen als immoreel gezien. Volgens hen waren de vrouwen niet in staat om onafhankelijke en intelligente beslissingen te nemen.

De Brits Indische mannen gingen er vanuit dat de vrouwen geen wilskracht hadden om mannen te kunnen weerstaan. Hiermee wordt de ongecontroleerde libido van de vrouwen bedoeld, waarbij de mannen nodig waren om deze in toom te houden.¹⁴⁷ Hetzelfde beeld over de seksualiteit van de Brits Indische vrouwen zien we ook bij de blanke heersers in Suriname, die niet-Europese vrouwen ook bestempelde als makkelijk en immoreel. Dit was het idee rond de negentiende eeuw dat sterk overheerste bij de Europeanen. ‘The idea that all non-European women were inveterate liars, sexually promiscuous, and devoid of any ‘womanly sense of shame’ dominated the nineteenth century thought’.¹⁴⁸

In zijn artikel over de sociale verandering van de Hindostaanse gemeenschap in Suriname, beweert Speckmann dat tijdens de contractarbeid de groep Brits Indiërs grote moeilijkheden heeft gekend.

¹⁴⁶ Bruidsschat.

¹⁴⁷ Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 33. Hoeft, ‘Female indentured’, 64.

¹⁴⁸ Verene, *Maharani’s misery*, 77. Young, *Colonial desire*, 93, 114.

‘Hier en daar was de frustratie zo groot, dat er zich ordeverstoringen voordeden. Het was een periode, die zich kenmerkte door een grote mate van sociale desorganisatie en anomie’.¹⁴⁹

Wat nu precies die sociale desorganisatie en anomie inhield, daar gaat Speckmann niet op in. Sewradj-Debipersad noemt de contracttijd 1873 – 1916, een periode van chaos.¹⁵⁰ De Klerk spreekt van een ‘kwellende ontgoocheling’¹⁵¹ voor de Brits Indische contractarbeiders als zij in Suriname zijn gearriveerd. In de beginjaren van de contractarbeid was er veel verzet tegen het Koloniaal Gouvernement. Er was sprake van openlijk verzet waarbij eenmansacties werden uitgevoerd, zoals het stichten van brand in de velden, ontsparingen van treinen en zelfs fysieke aanvallen op de toezichhouders van de plantages. Er vonden muiterijen plaats op diverse plantages waarbij Brits Indiërs door het Koloniaal Gouvernement ook werden doodgeschoten. Ook kwam er relatief veel zelfmoord voor.¹⁵² Dit illustreert duidelijk dat het leven op de plantages zwaar was en zowel fysiek als psychisch de tol eiste van de contractarbeiders. De schaarste aan vrouwen en daarmee hun onderhandelingspositie vanwege hun schaarste werkte het vermoeden van de Brits Indische vrouwen in de hand.

De Brits Indische mannen hadden ook nog concurrentie van de blanken die tijdelijke relaties aangingen met de Brits Indische vrouwen, wat een erfenis was van de slavernij.¹⁵³ Mevrouw S. (53 jaar) vertelt hierover,

‘Ze (blanke planters) namen vrouwen mee’. (...) ‘Ik heb van mijn *adji* gehoord, als ze de planters hoorden komen, de paardenvoetstappen, dan mochten ze niet voorop blijven, ze moesten gelijk naar binnen, alleen de mannen bleven voorop.’

Een aantal (oudere) respondenten wilden niet precies vertellen wat er nu met hun (over)grootmoeders gebeurden als ze werden ‘meegenomen’ door de blanke planters. Een veelvuldig zinnetje dat gedurende het onderzoek steeds terugkwam was, ‘er is veel, heel veel gebeurd op de plantages’. Als ik toch bleef doorvragen, volgde altijd het antwoord, ‘ach, dat is het verleden, wat heb je eraan om dat nu te weten?’.

Uit het voorgaande ontstaat er een dubbelzinnig beeld over de Brits Indische vrouwen. Aan de ene kant zijn het vrouwen die ‘vrij’ zijn om hun keuzes te maken. De vrouwen kwamen als individuen onafhankelijk naar Suriname, lijkt het. Eenmaal aangekomen in Suriname hebben deze vrouwen inkomsten van het werken op de plantages, gaan deze vrouwen (meerdere) relaties aan en hebben na afloop van huncontract toegang tot land. Aan de andere kant blijkt uit de literatuur, dat de vrouwen werden gezien als bezit dat verkocht of weggegeven werd, of zelfs vergokt kon worden.¹⁵⁴ Dit laatste blijkt uit een interviewfragment uit het biografische boek van Eddy Jharap. Eddy Jharap vertelt dan het volgende,

¹⁴⁹ Speckmann, ‘Het proces van sociale verandering bij de Hindostaanse bevolkingsgroep in Suriname’, in *Van Brits Indisch emigrant tot burger van Suriname* (Den Haag 1963), 53.

¹⁵⁰ Sewradj-Debipersad, *Emanicipatie*, 16-39.

¹⁵¹ De Klerk, *De immigratie*, 146.

¹⁵² Hoefte, *In place of slavery*, 188-202. Lezing R. Hoefte op zondag 8 maart 2009 in het Sarnami Instituut Den Haag. De Klerk, *De immigratie*, 146.

¹⁵³ Hoefte, ‘Female indentured’, 63.

¹⁵⁴ Ibidem.

‘Mijn grootvader moest het een keer opnemen tegen een forsgebouwde moslimworstelaar. De aanwezige moslims lachten mijn grootvader uit. De grootvader van Gool, ene Ramdjan, moet toen geroepen hebben: ‘*Als die scharminkel van een hindoe het wint van onze worstelaar (moslim), dan geef ik hem mijn dochter.*’ Mijn grootvader legde binnen de kortste keren zijn tegenstander op zijn rug en won. Ramjan hield woord en gaf Mohabeea, zijn dochter en tante van Gool, als prijs.¹⁵⁵

Het dubbelzinnig beeld dat over de Brits Indische vrouwen ontstaat vertelt iets over de relatieve vrijheid die de vrouwen ervoeren in de dubbele onderdrukking die zij ondergingen en hoe zij, desondanks, toch nog op bepaalde hoogte hun autonomie konden behouden. Polyandrie en concurrentie met andere mannen had als gevolg dat er *crimes of passion* werden gepleegd door de Brits Indische mannen. De mannen gebruikte een *katlies*, een houwer, waarmee de vrouw in stukken werd gehakt, dit staat bekend als *wife chopping*. In hoofdstuk vier kom ik hier op terug.

3.5 Conclusie

Het beeld van de Brits Indische vrouwen die voor een groot deel als alleenstaande vrouwen naar Suriname kwamen om op de plantages te werken, lijkt zich te omhullen in geheimzinnigheden die ik als onderzoeker heb waargenomen in de stiltes van de respondenten over deze vrouwen. Het zwijgen (of het niet weten van de verhalen) over de grootmoeders overheerst sterk, maar uit de schaarse vertellingen komt in dit hoofdstuk een dubbelzinnig beeld van de Brits Indische vrouwen naar voren. Dit geldt ook voor de gegevens uit de literatuur.

Deze vrouwen verlieten, vrijwillig of niet, Brits Indië en kwamen in de kolonie Suriname in een situatie terecht waar zij een andere positie kregen. Het is deze positie die dubbelzinnig lijkt te zijn. Eenmaal aangekomen in Suriname hebben deze vrouwen inkomsten van het werken op de plantages, gaan zij (meerdere) relaties aan en hebben toegang tot land. Aan de andere kant blijkt uit de literatuur, dat de vrouwen werden gezien als bezit dat verkocht of weggegeven werd, of zelfs vergokt kon worden.

Binnen de dominante discoursen van de mannen in Suriname blijkt de lage morele status van de vrouwen wel mee te vallen. Zo weet de Brits Indische vrouwen zich op te ‘op te dringen’ aan mannen, maar ik betwijfel sterk of deze vrouwen bewust vanwege meer vrijheid de keus hebben gemaakt om naar Suriname te migreren zoals De Klerk en Doorly beweren. Het duidt meer op een overlevingsstrategie waar de vrouwen in Brits Indië voor kozen. Deze overlevingsstrategie zie ik ook in de huwelijken die de vrouwen in het depot, op het schip of bij aankomst in Suriname afsloten. Als vrouwen die buiten de sociale orde van de Brits Indische samenleving vielen, moeten deze vrouwen zich bewust zijn geweest van de status (en veiligheid) die het hebben van een partner met zich meebracht.

De verklaring van het afsluiten van huwelijken, of het zich opdringen aan mannen door de vrijgezelle vrouwen, is misschien de veiligheid die het hebben van een partner met zich meebracht. Als alleenstaande vrouw betekent het reizen en het samenzijn met een man veiligheid. Andere mannen vallen je dan niet lastig. In een nieuwe omgeving waarin vrouwen een gewild subject waren en waar als echtpaar door het

¹⁵⁵ Hira, *Vertrouwen*, 24.

leven het dominante discours was, laat zien dat de vrouwen zich hier bewust van waren en hierin ook agency vertonen.

Het beeld van de Brits Indische vrouwen en hun positie is heel divers. Er blijken onderlinge verschillen te zijn waaruit geconstateerd kan worden dat de Brits Indische vrouwen geen eenheid vormden in Suriname. In de Surinaamse context kreeg de identiteit van de Brits Indische vrouw een andere betekenis vanwege de schaarste aan vrouwen. De vrouwen bleken goed in staat om te onderhandelen over hun nieuwe positie in de nieuwe samenleving. In het volgende hoofdstuk zal duidelijk worden dat de Brits Indiërs, die voornamelijk als individuen naar Suriname kwamen een groep gaan vormen. De etnische identiteit wordt dan voor zowel de Brits Indische mannen als vrouwen van belang.

4. De veranderende positie van Brits Indische contractarbeiders in Suriname na 1916

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beantwoord ik de subvraag: welke gevolgen heeft de overgang van contractarbeiders naar inwoners, daarmee burgers, van Suriname, gehad voor de Brits Indiërs na 1916? Het jaar 1916 heb ik als uitgangspunt genomen omdat dit het jaar is dat de Brits Indiërs geen tijdelijke arbeiders meer zijn in de kolonie Suriname, maar permanent deel gaan uitmaken van de Surinaamse samenleving. Er vonden in dat jaar verschuivingen van de posities van de Brits Indiërs in de Surinaamse samenleving plaats omdat zij burgers van Suriname werden. Deze verschuivingen waren ook van invloed op de positie van de Brits Indische vrouwen en daarmee ook op de genderverhoudingen tussen de Brits Indische mannen en vrouwen. Hierbij moet ik wel vermelden dat vanaf het jaar 1895, vanwege wijzigingen in de grondpolitiek van het Koloniaal Gouvernement, een groot deel van de Brits Indiërs ervoor koos om zich als kleine landbouwer permanent te vestigen in Suriname. Dit gebeurde gestaag maar na 1916 neemt het aantal toe. Een ander punt dat genoemd moet worden is dat de Brits Indiërs pas in 1927 officieel Nederlands onderdaan worden. Toch heb ik 1916 als uitgangspunt genomen omdat dan definitief de aanvoer van de contractarbeiders stopt.¹⁵⁶

Tot 1930 komt het cultureel nationalisme op in Suriname onder verschillende bevolkingsgroepen in Suriname. Er was nog geen sprake van een staatkundig of politiek streven in nationalistisch zin in Suriname. Dit gebeurde pas na de Tweede Wereldoorlog.¹⁵⁷ Bij de groep Brits Indiërs krijgt het cultureel nationalisme vorm in de komst van organisaties en verenigingen.¹⁵⁸

Voor mijn onderzoek is het van belang om eerst nader in te gaan wat het dominante discours in Suriname was. Dit gaat om het koloniaal beleid dat in Suriname werd uitgevoerd ten aanzien van de verschillende bevolkingsgroepen die in de Surinaamse samenleving leefden. Daarmee wordt inzichtelijk hoe de sociale structuur van de Surinaamse samenleving eruit zag. Dit geeft ook inzicht in de positie die de Brits Indiërs hadden als contractarbeiders en hoe daaruit processen zoals de groepsvorming maar ook de sociale relaties tussen de Brits Indische mannen en vrouwen gevormd zijn.

In dit hoofdstuk wordt getracht inzichtelijk te maken hoe de groep Brits Indiërs, met hun complexe staatsrechtelijke positie in de kolonie Suriname, hun etniciteit als sociale identiteit hebben ingezet voor de constructie van de Hindostaanse identiteit en waarin vrouwen, zoals eerder gezegd, een cruciale rol spelen. Eerst zal ik de context weergeven. Dit is het assimilatiebeleid van het Koloniaal Gouvernement dat gevoerd werd en de gevolgen hiervan voor de Brits Indische contractarbeiders. Vervolgens zal ik onderzoeken wat de staatsrechtelijke positie van de Hindostanen was, nadat in 1916 het laatste schip met contractarbeiders in Suriname was gearriveerd. Dan zal ik bekijken welk beleid het Koloniaal Gouvernement heeft uitgevoerd ten aanzien van de Brits Indiërs na 1916 en wat voor gevolgen dit heeft gehad voor de positie van de Brits Indische contractarbeiders als groep, in het creëren van hun sociale

¹⁵⁶ De Klerk, *De immigratie*, 176-179.

¹⁵⁷ E. Marshall, *Ontstaan en ontwikkeling van het Surinaams nationalisme. Natievorming als opgave* (Delft 2003).

¹⁵⁸ De Klerk, *De immigratie*, 191 – 197. S. Verschuuren, *Suriname. Geschiedenis in hoofdlijnen* (Den Haag 1994), 72.

identiteit. Dit is van belang omdat hiermee duidelijk wordt hoe het concept etniciteit belangrijk(er) wordt voor de Brits Indiërs en hoe dit proces zich verhoudt tot het concept gender en de genderverhoudingen tussen Brits Indische mannen en vrouwen die in mijn scriptie centraal staan.

4.2 Assimilatiepolitiek en de Brits Indiërs

Na de afschaffing van de slavernij in 1863 voerde de koloniale overheid van Suriname bewust een assimilatiebeleid uit. Op deze manier werd de Creoolse bevolkingsgroep, de voormalige slaven, gedwongen zich aan te passen aan de Nederlandse cultuur. In de Nederlandse kolonie werd de blanke cultuur beschouwd als superieur. Assimilatie was dus de politiek om de Creoolse cultuur, de gewoonten en gebruiken die de voormalige slaven uit Afrika hadden meegenomen, te vervangen door de heersende blanke cultuur. Aan de basis lag het idee dat er een gemeenschappelijke cultuur gecreëerd moest worden met de blanke cultuur als uitgangspunt.¹⁵⁹ Gouverneur A.L. Rutgers (1928 – 1933) verwoorde het assimilatiebeleid als volgt,

‘(...) om de gehele bevolking, blank en bruin, zwart en geel, onverschillig of het Europeanen of Amerikanen, Afrikanen of Aziaten zijn om te smelten tot een ongedeelde taal- en cultuurgemeenschap met een rechtsbedeling, tot in de zaken van huwelijksrecht en erfrecht toe.’¹⁶⁰

Deze ‘ongedeelde taal- en cultuurgemeenschap’ was uiteraard die van de blanken. De Surinaamse samenleving kenmerkte zich in deze periode door de etnische hiërarchie die de ruggengraat vormde van de samenleving. Deze categorisering van de samenleving was gebaseerd op kleur en de Europese cultuur waarin, zoals hierboven vermeld, de Europese cultuur en de blanke kleur als superieur werden beschouwd en als dominante discours gezien kan worden van de Surinaamse samenleving. Helemaal aan de top bevond zich een blanke elitelaag. Het middenkader bestond uit de gekleurde bevolkingsgroep. Dit waren nakomelingen uit gemengde relaties van blanke mannen van zwarte vrouwen tijdens de slavernij. Deze kleurlingen hadden een sociale tussenpositie omdat zij raskenmerken van de blanken vertoonden en daardoor meer sociale aanzien hadden dan de zwarte Creolen die zich onderaan deze hiërarchie bevonden.¹⁶¹

Er heerste een sociale stratificatie in de Surinaamse samenleving. De opvattingen en handelingen van de Europeanen ten aanzien van de Creolen, gaf de Creolen een lage sociale status en geringe economische en politieke stijgingskansen in de samenleving. De assimilatiepolitiek was de officiële cultuurpolitiek in Suriname en deze zou tot 1933 duren.¹⁶²

De segregatie van de Surinaamse samenleving was ook terug te vinden op het plantageleven. Er heerste ook een hiërarchie tussen de veld- of fabrieksarbeiders en het personeel, dat bestond uit toezichhouders en administrateurs. De arbeidsverdeling veroorzaakte niet alleen de strakke hiërarchie tussen het personeel op de plantages, ook etniciteit en gender hadden hier invloed op. Tussen de toezichhouders en

¹⁵⁹ Marshall, *Ontstaan*, 26-27.

¹⁶⁰ Rutgers geciteerd in Marshall, *Ontstaan*, 26.

¹⁶¹ Marshall, *Ontstaan*, 26. Speckmann, ‘Het proces’, 54.

¹⁶² Marshall, *Ontstaan*, 27. Speckmann, ‘Het proces’, 54.

administrateurs bestond een scherpe verdeling tussen blanken en niet-blanken. De blanken verkozen de Javaanse contractarbeiders¹⁶³ boven de Brits Indische contractarbeiders, maar beiden groepen werden geprefereerd boven de Creoolse bevolkingsgroep. Uit deze voorkeur spreken de vooroordelen en de racistische opvattingen die de blanken hadden tegenover de verschillende bevolkingsgroepen die op de plantages werkten. Het management van de plantages verdeelde de arbeid op basis van etnische lijnen en vergrootte en benadrukte daarmee de verschillen tussen de arbeiders. Dit veroorzaakte competitie tussen de verschillende bevolkingsgroepen en beïnvloedde de opvattingen die deze groepen ten opzichte van elkaar hadden. Op deze manier werden de groepen door de blanken tegen elkaar uitgespeeld. Het gevolg was dat de Creolen, de Brits Indiërs en de Javanen elkaar wantrouwden.¹⁶⁴

Als de Brits Indische contractarbeiders in de periode 1873-1916 arriveren in Suriname worden zij niet betrokken bij dit assimilatiebeleid. De Brits Indiërs hoefde zich dus niet aan te passen aan de Europese waarden en normen. Zij werden namelijk gezien als tijdelijke arbeiders die betrekkelijk kort op de plantages zouden blijven, om daarna weer terug te keren naar Brits Indië. Behalve de korte duur van verblijf op de plantages, genoten de contractarbeiders ook de bijzondere bescherming van de Britse consul in Paramaribo omdat zij als Britse onderdanen in de Nederlandse kolonie te werk werden gesteld.¹⁶⁵

De houding van de Surinaamse samenleving ten aanzien van de Brits Indiërs was niet bevorderlijk voor een snelle opname in de maatschappij. Dit werd versterkt doordat de Brits Indische contractarbeiders vrij geïsoleerd van de buitenwereld leefden in de districten. Daarnaast onderscheidden de Brits Indiërs zich in taal en cultuur van andere groepen in de Surinaamse samenleving, en dat creëerde afstand van anderen in de samenleving waarmee de Brits Indiërs al weinig contact hadden. Daarnaast zorgde een toenemende urbanisatie ervoor dat het aantal Creolen op de plantages af nam. Dit kwam omdat de Creolen werkzaam werden in de mijnbouw. Het was de Brits Indiërs verboden in deze sector te werken. Het was het economisch beleid van de koloniale overheid dat voor een versterkte etnische arbeidsverdeling zorgde.¹⁶⁶

De Creolen keken ook neer op de Brits Indiërs, omdat zij het werk op de plantages voortzetten dat de Creolen als slaven hadden uitgevoerd. Door de Creolen werden de Brits Indiërs denigrerend Koelies genoemd. De Brits Indiërs hadden in het begin van de contracttijd geen moeite om Koelies genoemd te worden. Nadat het woord Koelie door de Creolen op een denigrerende manier werd gebruikt, gaven de Brits Indiërs de voorkeur aan de term Hindostanen.¹⁶⁷ Het woord Koelie dat voorheen werk gerelateerd werd langzaam vervangen door het woord Hindostaan. In het proces van groepsvorming van de Brits Indiërs kan deze verandering gezien worden als het construeren van de sociale identiteit/ethniciteit van de Hindostanen. In de volgende paragraaf zal ik de rechtspositie van de Brits Indiërs beschrijven.

¹⁶³ De Javaanse contractarbeiders worden vanaf 1890 vanaf Java, het voormalige Nederlands Indië, naar de Nederlandse kolonie Suriname getransporteerd. Dit werd gedaan omdat het toen al voor het Koloniaal Gouvernement duidelijk werd dat het *indentured labour system* opgeheven zou worden. Hoeft, *In place of slavery*, 3.

¹⁶⁴ Hoeft, *In place of slavery*, 95-106.

¹⁶⁵ Speckmann, 'Het proces', 53.

¹⁶⁶ Speckmann, 'Het proces', 53. De Klerk, *De immigratie*, 43-44. De Koning, *Surinaamse Sita's*, vii.

¹⁶⁷ Ibidem.

4.3 De staatsrechtelijke positie van de Brits Indische contractarbeiders na 1916

Tot 1 juli 1893 waren de kinderen van de Brits Indische contractarbeiders Nederlanders, indien die geboren waren in Suriname en de ouders ook gevestigd waren in Suriname, en een wettelijk huwelijk hadden afgesloten dat erkend werd door de Surinaamse wet. Als niet aan deze twee voorwaarden was voldaan dan bleven de kinderen Brits Indiërs. Er waren maar weinig Hindostanen die aan deze voorwaarden voldeden en op die manier het Nederlanderschap verkregen. Op 1 juli 1893 werd een nieuwe nationaliteitswet ingevoerd op basis van afstamming. Volgens deze wet waren diegenen Nederlanders die van Nederlandse ouders afstamden. Deze wet had als gevolg dat de contractarbeiders en hun nakomelingen de vreemdelingenstatus kregen, maar als ingezetene genoten zij wel dezelfde rechten als de Nederlanders. Hindostanen die voor 1893 het Nederlanderschap hadden kregen, behielden dit voor zichzelf en ook voor hun nakomelingen.¹⁶⁸

Op 24 mei 1916 kwam het stoomschip *Dema* met 303 contractarbeiders aan in Suriname.¹⁶⁹ Het was de laatste aanvoer van contractarbeiders vanuit Brits Indië. Onder druk van de nationalistinnen in Brits Indië besloot de Britse regering dat er een eind moest komen aan de verscheping van Brits Indische contractarbeiders. Het duurde tot 18 maart 1918 voordat middels een nota het Traktaat van 1870 werd opgezegd. In totaal zijn er dan 64 transporten¹⁷⁰ geweest van Brits Indische contractarbeiders. Van de 34.304 contractarbeiders zou ongeveer tweederde zich blijvend vestigen in Suriname.¹⁷¹

De staatsrechtelijke positie van de contractarbeiders in Suriname was complex. Toen in 1870 het Traktaat tussen de Nederlandse en Britse regering werd afgesloten, mocht Nederland Brits Indiërs gaan werven in Brits Indië. In Calcutta zetelde dan ook een Surinaamse Emigratie-Agent die verantwoordelijk was voor de werving en verscheping van de contractarbeiders. De Brits Indiërs bleven gedurende hun contractperiode Britse onderdanen en genoten daarmee dus ook bescherming van de Britse Consul.¹⁷²

De complexiteit lag in het feit dat de contractarbeiders Britse onderdanen waren en zich na hun contracttijd konden vestigen in Suriname en als ingezetene in aanmerking kwamen voor alle ambten. Ook konden zij actief en passief kiesrecht krijgen voor de Koloniale Staten zoals alle andere Nederlanders. Als Britse onderdanen konden zij, volgens artikel 19 van het Traktaat¹⁷³, bijstand krijgen van de Britse Consul. Voor de Nederlandse Staat waren de contractarbeiders vreemdelingen. Tijdens hun contracttijd hadden zij, als koloniale subjecten, alle burgerlijke rechten. Volgens de Britse wetgeving waren de kinderen en kleinkinderen van een Brits onderdaan, die in een vreemd land worden geboren, Britse onderdanen.¹⁷⁴

Pas op 10 juni 1927¹⁷⁵ veranderde de status van de Hindostanen die in Suriname waren geboren, van vreemdeling, in Nederlands onderdaan. Dit betekende dat de Hindostanen die in Suriname waren

¹⁶⁸ De Klerk, *De immigratie*, 186-187.

¹⁶⁹ De Klerk, *De immigratie*, 73. J. Adhin, 'De economisch-historische betekenis van de Hindostaanse immigratie voor Suriname' in E. Azimullah, H. Ganpat, W. Lutchman (red.) *Van Brits Indisch emigrant tot burger van Suriname*, 32.

¹⁷⁰ De Klerk, *De immigratie*, 73.

¹⁷¹ De Klerk, *De immigratie*, 184-186.

¹⁷² De Klerk, *De immigratie*, 39-42.

¹⁷³ Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten*, 234.

¹⁷⁴ De Klerk, *De immigratie*, 185.

¹⁷⁵ Ibidem

geboren, maar wiens ouders afkomstig waren uit Brits Indië, zowel Brits als Nederlands onderdaan waren. Dit heeft volgens De Klerk in de praktijk echter geen problemen opgeleverd, omdat de kinderen en kleinkinderen van de Brits Indische contractarbeiders, volgens het Volkenrecht, als Nederlandse onderdanen behandeld werden omdat zij, als vreemdelingen, op Nederlands grondgebied gevestigd waren.¹⁷⁶ Deze behandeling als Nederlandse onderdanen zou echter in de praktijk tegenvallen.

Op papier hadden de contractarbeiders als vreemdelingen burgerrechten, maar in het dagelijkse leven stelde de rechtspositie van de Brits Indiërs niet veel voor. Ten eerste blijkt dit uit de poenale sanctie die in de arbeidsovereenkomst van de Brits Indiërs was opgenomen. Die staat haaks op de burgerrechten die de Brits Indiërs als koloniale subjecten in de Nederlandse kolonie hadden. De poenale sanctie kent zijn oorsprong in de eerste immigratie-verordening van 24 december 1856 waarin de verplichte werklevering werd verzekerd,

‘door een poenale sanctie in meer rigoureuze vorm, nl. van strafbaarstelling van contractbreuk – door luiheid, verzuim, desertie e.d. – gepleegd door de *werknemer*, waarbij de gezagvoerder van de plantage *zelf* als rechter kon optreden.’¹⁷⁷

In 1863 werd deze bevoegdheid overgeheveld naar de districtscommissaris en in 1873, vlak voor de komst van de Brits Indische contractarbeiders, naar de kantonrechter.¹⁷⁸ De poenale sanctie was een legitiem machtsmiddel van het Koloniaal Gouvernement om de Brits Indische contractarbeiders werkdiscipline op te leggen en vooral te straffen als zij niet aan de eisen van de werkgevers voldeden. Als Britse onderdanen genoten de Brits Indiërs echter bescherming van de Britse Consul en afhankelijk van de relaties tussen de Brits Consul en de planters, konden de Brits Indiërs hun beklag doen bij de Brits Consul over hun werk- en leefomstandigheden.¹⁷⁹

Een voorbeeld hiervan is de verbetering van de medische zorg voor de Brits Indiërs, deze schoot namelijk ernstig tekort. Dit kwam tot uiting in het sterftecijfer onder de Brits Indische contractarbeiders. Op 31 december 1874 waren er 3.085 contractarbeiders aanwezig in Suriname terwijl er sinds 5 juni 1873 3.833 contractarbeiders levend aangekomen waren.¹⁸⁰ De Britse Consul schortte in 1875 de immigratie van de contractarbeiders op. De opschorting werd pas opgeheven nadat er maatregelen waren getroffen voor de verbetering van de rechtspositie en de medische zorg van de Brits Indiërs. Deze verbeteringen betroffen instituten en voorschriften voor betere medische zorg voor de contractarbeiders.¹⁸¹ Pas in 1878 zou de immigratie van contractarbeiders weer opengesteld worden door de Britse regering.

De opschorting van de aanvoer van Brits Indische contractarbeiders kan de illusie wekken dat de Brits Indiërs beschermd werden tegen de wanpraktijken van de planters, maar in een samenleving die sterk gebaseerd was op etniciteiten, was het voor de Brits Indiërs erg moeilijk te genieten van de burgerrechten die zij op papier wel hadden. Dus ondanks de kleine verbeteringen ten gunste van de Brits Indische

¹⁷⁶ De Klerk, *De immigratie*, 185.

¹⁷⁷ De Klerk, *De immigratie*, 123.

¹⁷⁸ De Klerk, *De immigratie*, 123-124.

¹⁷⁹ Hoefte, *In place of slavery*, 80-94.

¹⁸⁰ De Klerk, *De immigratie*, 119.

¹⁸¹ De Klerk, *De immigratie*, 125.

contractarbeiders, was het *indentured laboursystem* er één van uitbuiting en onderdrukking, waarbij zowel de blanke planters als het Koloniaal Gouvernement machtsmiddelen, zoals de poenale sanctie of militaire acties, naar eigen inzicht konden opleggen of uitvoeren. Zoals vermeld in 2.4 kwamen zowel passieve als actieve vormen van verzet voor onder de contractarbeiders om hun rechtspositie te verbeteren.¹⁸² Het is opvallend dat ondanks de uitbuiting en onderdrukking van de Brits Indische contractarbeiders door de blanke planters en hun marginale positie in de Surinaamse samenleving, een groot deel van de Brits Indische contractarbeiders zich permanent wilde vestigen in de kolonie. Hoefte noemt verschillende oorzaken waarvoor de Brits Indiërs in Suriname bleven. Er was een gevoel van schaamte dat de belofte van rijkdom niet was waar gemaakt. De overtocht over de onstuimige zee zou velen hebben doen blijven in Suriname. Een partner die had afgezien van het recht van terugkeer, of tot een andere etniciteit of klasse behoorden waren ook redenen om niet terug te gaan. Een belangrijke culturele factor was dat de Brits Indiërs door de overtocht over zee hun plaats in kaste en daarmee hun plek in de Brits Indische samenleving kwijt waren geraakt. De zee werd door de contractarbeiders omschreven als het Zwarte Water, *Kala Pani*, dat van oudsher als een verbanningsoord werd beschouwd.¹⁸³

4.4 Van contractarbeid naar kleinlandbouw

In 1895 kregen de Brits Indiërs de mogelijkheid zich als klein landbouwer blijvend te vestigen in Suriname. Het was een herziening van het kolonisatiebeleid om ervoor te zorgen dat de contractarbeiders zouden blijven werken op de plantages. De reden hiervoor was dat het gebrek aan arbeidskrachten voor de plantages. De contractarbeiders konden onder makkelijke voorwaarden gronden in huur of eigendom krijgen. Na het beëindigen van hun vijfjarig contract konden de Brits Indiërs kiezen uit drie mogelijkheden; ze konden vrijwillig nog een keer voor vijf jaar hun contract verlengen, ze konden gratis terugkeren naar Brits Indië, of ze konden zich vestigen op de kleine gronden in Suriname. Uiteindelijk koos tweederde van de contractarbeiders ervoor om zich te blijvend te vestigen als kleine landbouwer op de kleine gronden in Suriname.¹⁸⁴

Dit zou op langer termijn zorgen voor structurele veranderingen in de landbouw van Suriname. Zo werd de plantagelandbouw vervangen door de kleinlandbouw. In 1900 nam de plantagelandbouw 90% en de kleinlandbouw 10% van de totale agrarische productie in beslag. In 1930 was dat al veranderd naar, respectievelijk, 29% en 71%, en in 1950 naar 10% en 90%.¹⁸⁵ De Brits Indiërs hadden binnen 50 jaar grotendeels de landbouwsector in handen. Dit werd mede mogelijk gemaakt door de grondpolitiek die het Koloniaal Gouvernement voerde.¹⁸⁶

¹⁸² De Klerk, *De immigratie*, 139. Hoefte, *In place of slavery*, 80-88.

¹⁸³ Hoefte, 'Female indentured', 66. De Klerk, *De immigratie*, 88.

¹⁸⁴ Adhin, 'De economisch-historische betekenis', 35.

¹⁸⁵ *Ibidem*.

¹⁸⁶ *Ibidem*.

Tijdens het vaststellen van de Emancipatiewetgeving in 1862 werden door de Koloniale overheid bepalingen bedacht, die de kleine landbouw zou bevorderen. In de publicatie van 1863 werd onder andere vastgesteld dat,

‘(...) aan Euopese en niet-Europese (art. 4) landverhuizers, welke zich zelfstandig op de landbouw wilden toelagen, domeingrond kon worden afgestaan met vrijstelling gedurende 6 jaren van grondlasten en personele belasting en het recht op gratis titels van eigendom na 2 jaar geregelde bebouwing (art.2).¹⁸⁷

Behalve de voormalige slaven zouden ook immigranten gebruik kunnen maken van deze wetsbepalingen indien zij ‘hun contract getrouw vervuld hadden en van een bewijs van goed gedrag waren voorzien (...)’¹⁸⁸

Van deze regeling maakten de Creoolse bevolkingsgroep nauwelijks gebruik. Dit omdat werken op de plantages hen aan de slavernij deed denken.¹⁸⁹ De Brits Indische contractarbeiders daarentegen, maakten steeds meer gebruik van deze mogelijkheid nadat hun contracttijd verlopen was. In 1877 en 1878 werden de plantages Nieuw Amsterdam en Domburg als vestigingsplaatsen door de overheid aangewezen en omdat de vraag naar grond onder de Brits Indiërs groot was, werd in 1894 een derde vestigingsplaats, plantage Alkmaar aangewezen.¹⁹⁰

Na 1900 nam het aantal permanent gevestigde kleine landbouwers toe in Suriname. De contractarbeiders konden voor zes jaar percelen van 1 tot 1,7 hectare land krijgen. Daarnaast kregen zij ook nog eens 100 gulden premie als zij afstand deden van de gratis terugkeer naar Brits Indië. Dit beleid van de overheid was erop gericht dat families gezamenlijk het land zouden bewerken. De mannen zouden als seizoensarbeiders tijdelijk op de plantages werken. Dat was de reden dat de percelen klein werden gehouden. De grootte van de percelen was genoeg voor drie dagen werk. De overige dagen zouden gezinnen loonarbeid verrichten op de plantages. Deze politiek creëerde daarmee een op sekse gebaseerde arbeidsdeling, waarbij vrouwen onbetaald werk verrichtten op het eigen stuk land en het huishouden deden.¹⁹¹ Het aantal personen/gezinnen dat op de vestigingsplaatsen de kleine landbouw bedreven, groeide snel, zoals in tabel 1 is te zien.

Tabel 1

Jaar	Aantal personen/gezinnen	Aantal percelen
1901	1223	1229
1908	3934	3956
1918	6447	6487

Bron: J. Adhin, *De economisch-historische betekenis van de Hindostaanse immigratie voor Suriname*, 36.

¹⁸⁷ De Klerk, *De immigratie*, 160. Adhin, ‘De economisch-historische betekenis’, 35.

¹⁸⁸ Ibidem.

¹⁸⁹ Adhin, ‘De economisch-historische betekenis’, 35.

¹⁹⁰ Ibidem.

¹⁹¹ De Koning, *Surinaamse Sita's*, v. Hoefte, ‘Female indentured’, 59-65. Hoefte, *In place of slavery*, 106-113.

Kastensysteem

De emigratie naar Suriname heeft ervoor gezorgd dat het kastensysteem, zoals de contractarbeiders dat in Brits Indië kenden, onder druk kwam te staan. Het kastensysteem was gebaseerd op ideeën van reinheid en rituelen, en zorgde van geboorte tot dood, voor een arbeidsverdeling per kaste, voedsel en contactvoorschriften en kaste-endogamie.¹⁹² In Suriname waren alle contractarbeiders werkzaam op de plantages. Ze vormden in dat opzicht een homogene groep, iedereen was contractarbeider en verrichte werkzaamheden op het veld of in de fabriek en daarmee verloor het kastensysteem grotendeels zijn functie.

Het deels wegvallen van het kastensysteem gaf de contractarbeiders de mogelijkheid om te stijgen op de sociale ladder. Het bezitten van land werd een manier om aanzien binnen de eigen groep te krijgen.¹⁹³ Ondanks het wegvallen van het kastensysteem bleven kaste-identiteiten belangrijk in de sociale hiërarchie van de Hindostaanse gemeenschap. Dit gold vooral voor de hogere kasten die dan aanzien en invloed uitoefende als het ging om huwelijksrituelen.¹⁹⁴ In mijn onderzoek heb ik geen aandacht besteed aan het kastensysteem, maar ook de respondenten hebben geen enkele keer het kastensysteem genoemd in relatie tot mijn onderzoeksonderwerp. Wel vertelden zij mij over de dorpsraden, de *panchayat*, de sociale controle uitoefende over de groep Brits Indiërs. Dit komt overeen met de bevindingen van De Klerk.¹⁹⁵

In 1916 kwam een definitieve regeling van de uitgifte van domeinland, waarbij de Brits Indiërs zich ook buiten de vestigingsplaatsen konden vestigen. Hierbij kregen ze ook premies als ze afstand deden van de gratis terugkeer naar Brits Indië. De mogelijkheid was er nu om percelen in eigendom te krijgen ter grote van 10 hectare. Pas in 1937 werd het mogelijk om percelen op de vestigingsplaatsen in erfpacht uit te geven.¹⁹⁶

Doordat de Brits Indische contractarbeiders zich buiten de vestigingsplaatsen vestigden, bevonden zij zich in een nieuwe sociale situatie. Ze kwamen uit hun sociale isolement en daardoor meer in aanraking met de Surinaamse samenleving. Als kleinlandbouwers was dit noodzakelijk. Zo moesten zij, onder andere, op zoek naar afzetgebieden voor hun producten, dit waren lokale markten. Daarnaast kwamen ze meer in contact met Koloniaal Gouvernement vanwege het papierwerk voor de landbouwgronden. Ondanks deze veranderingen bleef de sociale participatie van de contractarbeiders in Surinaamse samenleving marginaal. Dit wordt geweten aan het feit dat de contractarbeiders een monopoliepositie kregen in de kleine landbouw.

De Creolen hadden de plantages door toenemende urbanisatie verlaten. Dit was tot de jaren dertig van vorige eeuw het geval. Hierdoor kwamen de contractarbeiders vanwege de ruimtelijke concentratie, voor een tweede maal terecht in een geïsoleerde positie op het platteland. Zij bleven daardoor sterk op zichzelf gericht. Dit werd versterkt de constante aanvoer van nieuwe contractarbeiders uit Brits Indië. Hiermee

¹⁹² De Koning, *Surinaamse Sita's*, iv.

¹⁹³ S. Gooswit, 'De drempels voorbij. Over het emancipatieproces van Hindostaans-Surinaamse vrouwen', *Osò*, 12/1 (1993), 68.

¹⁹⁴ De Koning, *Surinaamse Sita's*, iv. F. Budike, B. Mungra, *Creolen en Hindostanen*, (Amsterdam 1985), 102-103. De Klerk, *De Immigratie*, 167- 172.

¹⁹⁵ De Klerk, *De immigratie*, 168.

¹⁹⁶ Adhin, 'De economisch-historische betekenis', 36.

werd het contact met hun moederland in stand gehouden, maar dit veranderde in 1916 toen het laatste schip met Brits Indische contractarbeiders aankwam in Suriname.¹⁹⁷

4.5 Gelijkschakelingspolitiek en de opkomst van Hindostaanse organisaties

Tijdens het interbellum vinden er belangrijke ontwikkelingen plaats voor de groep Brits Indiërs in Suriname. Het eerste is de transportenstop in 1916, waarmee het contact met het moederland ook tot het verleden behoorde. De Brits Indiërs blijven in Suriname en middels een nota in 1918 wordt het Traktaat officieel ontbonden. Nu de Brits Indiërs voorgoed in Suriname blijven, voert het Surinaamse Gouvernement een gelijkschakelingspolitiek uit voor hen.

Door de gelijkschakelingspolitiek en het assimilatiebeleid werd geprobeerd de groep Brits Indiërs te assimileren in de Surinaamse samenleving. Dit hield in dat de Brits Indiërs niet meer als tijdelijke krachten werden gezien die buiten de assimilatiepolitiek gehouden moesten worden. Voor de assimilatie van de contractarbeiders werden verschillende maatregelen genomen om de instituten, die speciaal voor de immigratie waren opgezet, te ontbinden. Op die manier probeerde het Koloniaal Gouvernement het verschil tussen niet-immigranten en immigranten op te heffen. Dit gebeurde onder andere door het opheffen van de Emigratie-Agentschap in Calcutta (1922-1924), de opheffing van het Immigratie Departement als afzonderlijke tak van Algemeen Bestuur (in 1932), de invoering van een achternaam voor de Brits Indiërs en de afschaffing van het onderwijs in eigen taal op de districtscholen voor de contractarbeiders. De Brits Indiërs hadden alleen wat betreft de huwelijkswetgeving nog een uitzonderingspositie.¹⁹⁸ In hoofdstuk vijf kom ik terug op het huwelijk met betrekking tot de Hindostanen.

Als de Hindostanen onderdeel worden van het assimilatiebeleid, maar ook ruimtelijk uit hun isolement komen, groeit het besef van hun groepsidentiteit in de Surinaamse samenleving. De etniciteit wordt dan ingezet in de interactie met de andere bevolkingsgroepen. De Hindostanen verweerden zich hiermee tegen de *gairdjati's*, 'andersoortige mensen'.¹⁹⁹ Dit cultureel nationalisme uitte zich in de opkomst van Hindostaanse verenigingen. De namen van deze verenigingen is veelzeggend in het proces van de vorming van de groepsidentiteit van de Hindostanen.

Zo eiste De *Surinaamse Immigranten Vereniging*, die al sinds 1910 bestond, in 1922 dat de naam van de vereniging zou veranderen in *Bharat Oeday*. Dit betekent Opkomend Hindostaan. In 1924 werd, door jonge intellectuele Hindostanen, *Nava Yuga Oeday* opgericht, dat Aanvang van een Nieuw Tijdperk betekent. Daaruit kwam in 1943 de sociaal culturele verenging *Djagaran*, dat Waakzaamheid betekent. Tot slot, ontstond in 1946 De Liga van Hindustani's, een vereniging voor intellectuelen. Alle organisaties waren in het leven geroepen om de belangen van de Hindostanen te bevorderen.²⁰⁰

¹⁹⁷ Adhin, 'De economisch-historische betekenis', 36-37. Speckmann, 'Het proces', 51-53.

¹⁹⁸ De Klerk, *De immigratie*, 180-191.

¹⁹⁹ Gooswit, 'De drempels', 67.

²⁰⁰ De Klerk, *De immigratie*, 192-193.

Naast deze organisatie waren er ook godsdienstige organisaties die, vooral gedurende de contractperiode, sterk gezag uitoefende over de groep Brits Indiërs. Na de opkomst van bovengenoemde organisaties moesten de godsdienstige organisaties hun macht delen en zelfs een stap achteruit doen.²⁰¹ Eerst was er de godsdienstige organisatie die zich onder de naam *Snatan Dharm*, Eeuwige Godsdienst, schaarde. Dit was het *Orthodoxe Hindoeïsme* waar de Hindoes uit Brits Indiërs toebehoorden. De naam *Snatan Dharm* werd in 1929 ingevoerd en werd een vereniging voor '(...) instandhouding van de Hindoesche Godsdienst in dit land'.²⁰² Dit was het antwoord op de felle propaganda van de *Arya Samaj*, Arische Vereniging, die al sinds 1912 actief was in Suriname en een grote aantrekkingskracht had op jonge Hindoes die veel voelden voor de meer rationalistische en sociale benadering van de *Arya Samaj* als oud Indische erfgoed. In 1930 splitste deze vereniging zich op in twee organisaties. De Moslims onder de Hindostanen richtten in 1929 de *Surinaamsche Islamitsische Vereniging* op die zich behalve op godsdienst ook richtte op sociaal-cultureel gebied voor de Hindostaanse moslims.²⁰³

Het is opvallend dat deze organisaties ontstaan, of meer bestaansrecht opeisen, nadat zij in 1927 officieel Nederlandse onderdanen zijn. Met het ontstaan van bovengenoemde organisaties is het duidelijk dat een sociale differentiatie optrad binnen de Hindostaans groep. Er ontstond een groep Hindostanen die succesvol was, dit waren de boeren en de winkeliers. Deze groep genoot op basis van hun economisch succes veel status binnen de Hindostaanse groep. In jaren de dertig van de vorige eeuw ontstond er een jonge groep Hindostanen die na het volgen van onderwijs, en werken bij de overheid in aanraking kwam met het stadsleven waar een sterk Nederlandse cultuur heerste. De Hindostanen zijn dan pas zelf net Nederlandse onderdanen. Het was het begin van een Hindostaanse middenklasse. De sociale differentiatie in de groep zorgde ervoor dat er binnen de Hindostaanse groep een middenklasse stond tegenover de groep klein landbouwers. Het verschil was groot, zeker als het ging om het nut van onderwijs. De landbouwers zagen namelijk het nut er niet van in, om bijvoorbeeld meisjes naar school te laten gaan.²⁰⁴

De nakomelingen van de Brits Indiërs waren ruimtelijk geconcentreerd als het gaat om landbouwgebieden. De beheersing van bepaalde sectoren van het economische leven, met daarnaast het behoud van de eigen taal en religie, doet hun besef van de eigen etniciteit (identiteit) groter worden. Deze herwaardering vindt plaats op het moment dat de Hindostanen besluiten voorgoed in Suriname te blijven. Blijkbaar is er een behoefte om een eigen groep te vormen. Dit gebeurt door zich af te zetten tegenover de Ander. In deze zijn dat de andere bevolkingsgroepen, met name de Creolen. Deze krachtige zelfbevestiging betekent dat de Hindostanen van de nationale identiteit, Brits Indiërs, een etniciteit worden, namelijk Hindostanen. Het etnische bewustzijn wordt alleen maar groter doordat zij zich kunnen afzetten tegen de Ander. De Hindostanen lijken economisch succesvol en het succes lijkt gepaard te gaan met de noties die de Hindostanen, mannen en vrouwen, hebben over mannelijkheid en vrouwelijkheid.²⁰⁵

²⁰¹ Gooswit, 'De drempels', 69.

²⁰² De Klerk, *De immigratie*, 193.

²⁰³ De Klerk, *De immigratie*, 196.

²⁰⁴ Speckmann, 'Het proces', 55.

²⁰⁵ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 84-103.

Uit de interviews laten de vrouwen over het algemeen weinig los over het leven van hun moeders. Het wordt duidelijk dat geen van de moeders onderwijs heeft genoten, maar vooral aan het werk was in het huishouden, op het land, of in het bedrijf van hun man (zie bijlage II). Deze moeders leefden in een periode waarin de Hindostaanse groepsvorming wortel schoot en zichtbaar werd in organisaties in de Surinaamse samenleving. De levens van hun moeders, de dochters van de Brits Indische vrouwelijke contractarbeiders, wordt omschreven als streng, zwaar, hard en speelt zich vooral binnenshuis af. Het incasseringsvermogen en de verdraagzaamheid van deze vrouwen, als het gaat om ‘pak slaag’ krijgen, lijkt groot onder de moeders van deze vrouwen. De Koning en Sewradj-Debipersad beschrijven deze bevindingen ook in hun onderzoek.²⁰⁶ In hoofdstuk vijf kom ik hier op terug.

De invloeden van de Surinaamse samenleving, dat wil zeggen invloeden van de Nederlandse cultuur, ondergaan de Hindostanen ook. De Nederlandse cultuur, wat dan het dominante discours is, heeft zijn invloed en komt tot uiting in de klededrucht en het taalgebruik, er wordt meer *Sranang Tongo* en Nederlands gesproken door de Hindostanen. Zo maakt de traditionele kleding plaats voor het shirt en broek en voor de vrouwen komen de rok en blouse in de plaats.²⁰⁷ Van de veertien respondenten heb ik van zeven vrouwen foto's gezien van hun moeders, die alleen op de foto's een rok en blouse droegen. Het is noemenswaardig dat een aantal vrouwen nog kledingstukken en zelfs sieraden heeft van hun grootmoeders uit Brits Indië.

4.6 Conclusie

Als het duidelijk wordt dat de contractarbeiders ervoor kiezen om in Suriname te blijven ontstaat er een nieuwe situatie voor de groep Brits Indiërs. Van een nationale identiteit worden zij één van de etniciteiten waar de Surinaamse samenleving dan uit bestaat. Tijdens de contractperiode was er al sprake van een etnische werkverdeling. Dit was gebaseerd op de ideeën van de blanke overheersers die elke etniciteit verdeelde op basis van hun arbeidskwaliteiten.

Na 1916 gaat de groep Brits Indiërs officieel deel uit maken van de Surinaamse samenleving die gebaseerd is op etniciteiten. De Brits Indiërs gingen als gevolg hiervan een groep vormen. De Hindostaanse (groeps)identiteit wordt dan geconstrueerd door de groep individuen uit Brits Indië. Deze constructie vindt plaats op basis van de meegenomen traditie en gewoonten uit het moederland.

Terwijl voornamelijk mannen zich roeren in het maatschappelijk leven, worden de vrouwen streng aan de teugels gehouden. Het lijkt erop alsof de herdefiniëring of reconstructie van de rollen van mannelijkheid en vrouwelijkheid dan nog steeds in processie is. In het volgende hoofdstuk zal ik laten zien hoe dit groepsproces vanaf de contractperiode zich verhoudt met de sociale relaties tussen mannen en vrouwen in de Hindostaanse gemeenschap na 1916.

²⁰⁶ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 18. Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 16-39.

²⁰⁷ G.P. Pant Social Science Institute. *Project Bidesia. Migration, change and diasporic culture. Report of activities. April to september 2005* (Allahabad 2005), 1-20. (niet gepubliceerd)

5. Genderverhoudingen in de Hindostaanse gemeenschap na 1916

5.1 Inleiding

De vraag die ik in dit hoofdstuk beantwoord is: welke gevolgen hebben de verandering van de sociale en legale status van de Brits Indische vrouwelijke *indentured labourers* gehad, na het verkrijgen van het Surinaams burgerschap, op de genderverhoudingen van de Hindostaanse mannen en vrouwen na 1916? De contractperiode is een periode geweest van verwarring en chaos voor de Brits Indiërs. De positie van de Brits Indische vrouwen in deze periode is dubbelzinnig en heel divers zoals is gebleken in hoofdstuk drie. De vrouwen verschilden onderling en vormden geen eenheid. In dit hoofdstuk zullen de verschuivingen van de positie van deze vrouwen en volgende generatie vrouwen ter sprake komen waardoor de shift binnen een generatie, waar mevrouw P. in de inleiding over spreekt, inzichtelijk wordt. Daarna zal ik het huwelijk en de (seksuele) relaties van de Brits Indiërs bespreken. Tot slot eindig ik met een aantal bevindingen met betrekking tot mijn onderzoeksgroep die buiten mijn onderzoeksperiode valt, maar die ik waardevol vind en aandacht wil geven in dit hoofdstuk. Het betreft de periode 1950-1975 waar de meeste respondenten als kleine meisjes uitgroeide tot jonge vrouwen. Zij kwamen als jonge vrouwen vlak voor, tijdens of na de onafhankelijkheid van Suriname naar Nederland.

5.2 Verschuivingen in de positie van de vrouwen in de Hindostaanse gemeenschap 1916-1950

Uit flarden van herinneringen werden, in de Surinaamse context, nieuwe gebruiken en gewoonten gecreëerd waarvan de Brits Indiërs vaak niet wisten wat nu precies de betekenis was. Een duidelijk voorbeeld wordt gegeven tijdens het tweede groepsinterview waarin huwelijksrituelen en gebruiken door de groep worden besproken. De groep bestaat uit tien vrouwen waarvan drie vrouwen tijdens het interview vertrekken vanwege andere verplichtingen.

Dagboekfragment 30 juni 2011

(...) Mw. K. was duidelijk geïrriteerd en vertelde met hoge stem dat de huwelijken in haar familie op die manier in Suriname plaatsvonden. Dat gebeurde al jaren zo, ook in Nederland. Het ging om een ritueel dat de mannen thuis deden vlak voordat de bruid opgehaald werd. Dit ritueel vond alleen plaats onder de mannen. Mw. K. kreeg niet de kans om het ritueel te beschrijven omdat de andere vrouwen afkeurend reageerden met zinnen als 'dat brengt alleen ongeluk' of 'onzin' of 'nee, dat hoort zo niet'. Vervolgens begon iedereen hard door elkaar te praten. Het was voor mij moeilijk te volgen wat de vrouwen bedoelden. Ik was ook erg verbaasd dat er zoveel verschil zat in de gewoonten en gebruiken van de Hindostanen. Ik zat hier met tien vrouwen en er was alles behalve overeenstemming over de drie gebruiken van het huwelijk die besproken waren. Het lijkt er zelfs op alsof elke familie zijn eigen gewoonten en gebruiken heeft, ongeacht het geloof. Mw. K. keek mij aan en zei met een harde stem 'dit is zoals wij het in onze familie doen, Shariet'. Als het de groepsleidster (mw. S.) eindelijk lukt om de vrouwen te bedaren, richt ze zich tot mij en zegt, 'we weten ook niet precies hoe het zit, maar zo hebben onze ouders het ons geleerd, zij weer van hun ouders. Dit wisten het ook niet precies maar het was per plantage, per district anders, de mensen van toen hebben zich moeten aanpassen in Suriname.'

In dit dagboekfragment lijkt het er op dat er een reconstructie plaatsvond van de gewoonten en gebruiken die de Brits Indiërs zich herinnerden van hun moederland. Over deze reconstructie wordt, zoals valt te lezen, wordt vandaag de dag nog steeds onderling onderhandeld. Behalve de gewoonten en gebruiken met

betrekking tot het huwelijk, is deze reconstructie ook van toepassing op de positie van de vrouwen als we kijken naar de verschuivingen die hebben plaatsgevonden.

Als contractarbeiders waren de Brits Indische vrouwen vrij zichtbaar in het openbare leven. Hiermee bedoel ik dat ze werkzaam zijn op de plantages en (relatieve) bewegingsvrijheid hebben en dus, tot op zekere hoogte, autonomie hebben. Als zij na 1916 besluiten, al dan niet vrijwillig, om in Suriname te blijven en in 1927 burgers van Suriname worden zijn de vrouwen vrijwel verdwenen uit het publieke leven. Als het gaat om de (relatieve) bewegingsvrijheid van de vrouwen, kan worden geconstateerd dat deze vrouwen hun autonomie, als dan niet vrijwillig, verliezen die, vooral de alleenstaande vrouwen, lijken te hebben gehad in de Brits Indische samenleving en tijdens de contractperiode in de kolonie Suriname.

Als het om de sociaal-economische positie gaat van deze vrouwen kan opgemerkt worden dat ook daarin de vrouwen hun eigen inkomen inruilen voor een gezinsleven waarin de vrouwen dan onbetaalde arbeid verrichtten op het land of in het bedrijf van hun man in combinatie met het huishouden en de zorg voor de kinderen. Ook hierin gaat het om de agency die de vrouwen hebben.

De Brits Indische vrouwen hadden ook toegang tot land. Landbouwgrond had, zoals is gebleken in hoofdstuk vier, een bijzondere betekenis voor de Brits Indiërs. Hoe toegang tot land voor de vrouwen, in positieve of negatieve zin, een rol heeft spelen voor deze vrouwen zijn blijft onduidelijk. Dat landbezit tot vrij ernstige familieconflicten leidde, is tijdens het onderzoek wel duidelijk geworden, maar het voerde te ver om dit uit te zoeken omdat dit onderwerp buiten mijn onderzoeksgebied valt. De moeders van de respondenten, de dochters van de Brits Indische contractarbeiders, en de respondenten zelf hebben geen land in bezit gehad. Hieruit kan ik opmaken dat ook hier sprake was van agency. Tot slot, op het gebied van onderwijs is er ook een verandering te constateren, in tegenstelling tot de geïnterviewde vrouwen hebben hun (groot)moeders geen onderwijs genoten.

De herdefiniëring of reconstructie van de rollen van mannelijkheid en vrouwelijkheid lijkt, volgens De Koning, 'een poging om de verloren controle alsnog met harde hand te herstellen' tijdens de contractperiode.²⁰⁸ De Koning bedoelt hiermee de *wife choppings* die plaatsvonden. Hier kom ik zo op terug. De harde hand, echter, kent vele vormen en zoals ik in 4.5 beschreef, hebben de moeders van de geïnterviewden veel 'pak slaag' ondergaan.²⁰⁹ In dat opzicht bleven de respondenten erg stil en lieten weinig los over het leven van hun moeders. Over de vaders en broers daarentegen vertelden de vrouwen wel iets meer en het blijkt dat de harde hand/pak slaag ook veelvuldig werd toegepast op de broers van de vrouwen. Een voorbeeld is de manier waarop de broer van mevrouw V. (65 jaar) 'pak slaag' kreeg. (...) N. (haar broer) was vergeten de kraan dicht te doen, en alles was onder water gelopen. Hij was het vergeten omdat hij aan het spelen was met zijn vriendjes. Mijn vader was boos. (...) Hij bond N. vast en sloeg hem heel lang met een stok. (...) Hij was de oudste, hij moest later veel bereiken in het leven daarom was mijn vader zo streng. (...) Hij is altijd veel geslagen met de riem, net als mijn moeder (...).

²⁰⁸ De Koning, *Surinaamse Sita's*, iii.

²⁰⁹ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 18. Sewradj-Debipersad, *Emanipatie*, 16-39.

Soortgelijke verhalen vertelden de vrouwen ook over de mannen binnen de familie, behalve van vrouwen waren er ook verwachtingen van mannen en hun mannelijkheid. Het voert echter te ver om hier verder op in te gaan omdat mijn focus gericht is op de vrouwen binnen de Hindostaanse groep.²¹⁰ Zowel ‘pak slaag’ voor mannen als vrouwen duidt op een overlevingsstrategie van de groep die een eenheid moest vormen in een samenleving die sterk op etniciteiten gebaseerd was. De verschuivingen in de posities van de vrouwen lijken een poging om een eenheid te creëren in de Surinaamse samenleving waarbij de vrouwen werden ingezet. Hierbij kwamen waarden en normen omtrent seksualiteit centraal te staan.

Een van de eerste grensmarkering die in dat opzicht plaatsvond, is de zojuist genoemde *wife chopping*. De frustratie van de Brits Indische man en zijn leefsituatie in Suriname was veelzeggend over de manier waarop Brits Indische vrouwen toegetakeld werden.²¹¹ Ter illustratie een voorbeeld van contractarbeider Takoor op de plantage Resolutie die zijn vrouw vermoordde.

‘Het lijk vertoonden o.a. aan beide zijden van den hals, twee groote gapende wonden, de hals was geheel doorgesneden en de wervels doorgekliefd zoodat het hoofd alleen nog met den romp vereenigd was door eenige spieren in den huid van den nek, en van voren door den luchtpijp en slokdarm. Aan het achtervoorhoofd eene groote wond waardoor het geheel doorgekliefd was. De beide handen waren geheel opengespleten; sommige leden hingen erbij, voorts verschillende verwondingen aan het hoofd en de armen.’²¹²

De naam, de leeftijd en het contractnummer van Takoor’s vrouw en van Takoor zelf worden niet vermeld. Wel dat de vrouw van Takoor verschillende partners heeft gehad en op het punt stond om hem te verlaten. Takoor vond dit onacceptabel en vermoordde zijn vrouw. Hij toonde geen enkele berouw, integendeel, hij vertelde juist in alle kalmte hoe hij de verwondingen had aangebracht.²¹³

De stiltes tijdens de interviews, doet vermoeden dat seksualiteit al centraal stond tijdens de contractarbeid. Van de veertien vrouwen is er slechts één respondent²¹⁴ die na een lang gesprek over de contractperiode het volgende zegt,

‘Ik heb het idee als ik zo terugdenk aan van mijn grootouders, dat er tijdens de contracttijd helemaal geen besef van waarden en normen was. Iedereen... (stille) ... deed het (seks) maar met elkaar. Soms als ik er aan terugdenk, denk ik, het leken wel beesten. (stille) De vrouwen hadden helemaal geen schaamte, ze deden het (seks) met meerdere mannen of het nu Hindostaen, Bakra’s of Creolen waren. (...) Het toilet en de plantages waren plekken waren mannen en vrouwen elkaar vaak ontmoeten.’

Het fenomeen *wife chopping* was niet alleen voorbehouden aan de contracttijd. Ook na de contracttijd blijken mannen gebruik te maken van de *katties*, houwer. Respondent L (55 jaar) vertelt daar het volgende over,

‘Mijn zwager had zijn vrouw flink gekapt met een houwer. Hij dacht dat ze een andere man had. Hij is toen naar de gevangenis gegaan’.

²¹⁰ Tijdens de interviews met de vrouwen wordt het duidelijk dat het gaat om leed, trauma en verdriet bij zowel mannen als vrouwen dat duidelijk verband houdt met de koloniale geschiedenis van Hindostanen.

²¹¹ De Klerk, *De immigratie*, 146.

²¹² Brief van de districtcommissaris van Beneden Suriname aan de Gouverneur van Suriname, 31 maart 1877 in Ministerie van Koloniën 1850 – 1900; Resolutiën 24 – 26 april; inv.Nr. 2984 geciteerd in Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten*, 105.

²¹³ Bhagwanbali, *Hindoestaanse migranten*, 105.

²¹⁴ Onder voorwaarde dat ik geen initialen en leeftijd van deze mevrouw zou vermelden mocht ik gebruik maken van dit citaat.

Het gebruik van fysiek geweld lijkt een manier om de losbandige vrouw te onderwerpen.²¹⁵ Over *wife chopping* en de moorden in Suriname tijdens de contractperiode zijn alleen maar beperkte gegevens beschikbaar. Uit het onderzoek van Sewradj-Debipersad blijkt dat in de periode 1886-1890 zes vrouwen zijn met een houwer vermoord zijn.²¹⁶ Het gaat niet om de aantallen maar om het fenomeen *wife chopping* waar ik aandacht besteed. Dit fenomeen kwam voor tijdens de contractperiode waarin de groep Brits Indiërs op alle mogelijke manieren op zoek waren naar houvast in een omgeving die een bedreiging voor hen vormden en waardoor gezocht werd naar fixatiepunten.²¹⁷ Deze fixatiepunten werden de vrouwen en hun seksualiteit. Dit kan gezien worden als een grensmarkering van de groepsidentiteit van de Brits Indische contractarbeiders.

Het fysiek geweld en moorden beperkt zich niet alleen tot de Brits Indische vrouwen. Een blanke planter wekte ook de woede van de Brits Indische mannen als deze een seksuele relatie aanknoopte met Brits Indische vrouwen. Op 2 juli 1902 werd directeur Mavor van plantage Mariëburg, ‘door meer dan 200 razende en tierende koelies buiten de fabriek met houwens op de meest barbaarse wijze afgemaakt’.²¹⁸ Na de opstand van de contractarbeiders werden zeventien contractarbeiders gedood en raakte 39 arbeiders gewond door een open vuur van de koloniale militairen.²¹⁹

In het Koloniaal Verslag werd de oorzaak van de opstand gelegd bij de hogere loonseisen van de Brits Indiërs en ‘van den licht ontvlambaren aard van de Brits Indische immigranten’.²²⁰ De Klerk zoekt de oorzaak van de opstand elders. De plantagedirecteur vertoonde namelijk ‘gedragingen van dien aard tegenover de Brits Indische vrouwen’ dat de Brits Indische mannen hem vermoorden. De Brits Indiërs waren er niet van gediend dat de vrouwen door de blanke elite en middenkader werden begeerd. De Klerk schrijft hierover,

‘Teruggetrokkenheid voor de vrouw en eerbiediging daarvan door de man, gelden als idealen en wanneer iemand meent deze opvatting te mogen trotseren dan kan hij rekenen op een zich teweer stellen in de scherpste vorm. Dat is niet louter een gevolg van jalouzie, maar evenzeer een natuurlijk reactie op de schending van hun moreel gevoel ten aanzien van de positie van de vrouw.’²²¹

Het is maar de vraag of De Klerk hier niet zijn eigen visie weergeeft over de man-vrouwverhouding, maar uit het voorafgaande is te constateren dat de Brits Indische mannen geleden hebben onder de macht van de Nederlandse heersers die seksuele relaties aangingen met ‘hun’ vrouwen en waarmee de eer, dus de status, van de Brits Indische man in het geding kwam. De Brits Indische mannen moesten strijd leveren

²¹⁵ De Koning, *Surinaamse Sita's*, iii.

²¹⁶ Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 36.

²¹⁷ Meyer, Geschiere, ‘Introduction’, 1-15.

²¹⁸ De Klerk, *De immigratie*, 142.

²¹⁹ Lezing R. Hoeft op zondag 8 maart 2009 in het Sarnami Instituut Den Haag. De Klerk, *De immigratie*, 142.

²²⁰ Ibidem.

²²¹ Ibidem.

met andere mannen voor de Brits Indische vrouwen maar ook voor hun eigen eergevoel. De mannelijkheid van de Brits Indische mannen lijkt in crisis te zijn tijdens de contractperiode.²²²

Tijdens de contractperiode lijkt er een proces van herdefiniëring plaats te vinden van rollen, rechten en plichten en normen en waarden waarin nieuwe grenzen werden vastgesteld aan mannelijkheid en vrouwelijkheid.²²³ Het voorkomen van *wife chopping* tijdens de periode 1873 – 1916 lijkt op het trekken van de eerste nieuwe grenzen voor de vrouwelijkheid en daarmee seksualiteit. Het kinderhuwelijk heeft hier ook een rol in gespeeld waar ik in de volgende paragraaf op in zal gaan.

5.3 Relaties en het (kinder)huwelijk onder de Brits Indiërs/Hindostanen

Huwelijken onder de groep Brits Indiërs vonden, zoals reeds vermeld, al plaats in het depot te Calcutta, tijdens de overtocht of bij aankomst in Suriname.²²⁴ Volgens De Klerk is een belangrijk element van het kastensysteem de wetgeving omtrent het huwelijk. In Brits Indië was kasten-endogamie de hoofdregel en in het huwelijk treden buiten de eigen kaste werd gezien als een grote zonde. Deze regel is tijdens de contractperiode in verval geraakt door de veranderende omstandigheden waarin de Brits Indische contractarbeiders zich bevonden. Het gebrek aan Brits Indische vrouwen (en lokale vrouwen) speelde hierin een grote rol.²²⁵

Zoals vermeld in 4.5 hielden de Hindostanen vast aan hun huwelijken volgens hun rituelen, ondanks dat zij onderdeel waren van het assimilatiebeleid na 1916. De Brits Indische contractarbeiders bleven de huwelijksinzegening door de eigen priester, *imam* of *pandit*, belangrijk vinden. Hoewel deze huwelijken niet werden erkend door de Gouverneur, bleven de Hindostanen desondanks op deze manier trouwen. De Gouverneur liet de Brits Indiërs in deze vrij. De Creoolse bevolkingsgroep zag met argusogen hoe de Brits Indiërs vanaf het begin van hun aanwezigheid een uitzondering vormden op het assimilatiebeleid. Dit zorgde voor spanningen tussen de twee groepen.²²⁶ In een briefwisseling tussen de koloniale vertegenwoordigers van Trinidad en Suriname is te lezen hoe de Creolen en Brits Indiërs tegenover elkaar staan.

‘(...) that the two races do not, and it is to be feared never will, amalgamate; the Coolie, shocked by the unfortunate awkwardness of gesture and vulgarity of manners of the average Negro, and still more of the Negress, looks on them as savages, while the Negro in his turn, hates the Coolie as a hard-working interloper, and despises him as a heathen’. (...) ‘The habits of Indians and negroes are entirely distinct, and there is little sympathy between them’.²²⁷

Vanaf het begin van de aanwezigheid van Brits Indiërs verloopt de interactie tussen beide groepen stroef, maar relaties tussen leden van de beide groepen vond wel plaats. Het is opvallend dat de eerste

²²² Hoorcollege over mannelijkheid-in-crisis tijdens op 02-02-2011 en 09-02-2011 van Dr. Karin Willemsse van het vak *Narrative Analysis: Orality and Biography*.

²²³ De Koning, *Surinaamse Sita's*, v.

²²⁴ De Klerk, *De immigratie*, 81.

²²⁵ De Klerk, *De immigratie*, 169 – 170.

²²⁶ De Klerk, *De immigratie*, 191.

²²⁷ Comins geciteerd in Speckmann, *Marriage*, 35.

generatie Brits Indische vrouwen wel relaties aangaan met Creoolse mannen. De Koloniale verslagen van, respectievelijk, 1873 en 1878 berichten hier het volgende over,

‘Hitherto, the Indians have seldom mixed with other races. Only a few women are known to have taken husbands of the negro race. And not a single case has yet occurred of an Indian man providing himself with a native wife’.

‘(...) it is regrettable that in the view of the inadequate number of women, the Coolies do not intermarry with the Creole more than it is at the present the case (...)’.²²⁸

De Klerk vermeldt hier ook het volgende over,

‘Vermenging met de inlandse bevolking heeft nog bijna niet plaats gehad, hoewel er enkele Koelies zijn die Negerinnen tot vrouwen hebben genomen, terwijl voorbeelden, dat Koelie-vrouwen met Europeanen of Creolen samenleven of huwen, niet zoo zeldzaam zijn’.²²⁹

De citaten geven nogmaals weer dat de Brits Indische vrouwen relaties aangingen met blanken en Creolen, het was immers een niet zo zeldzame verschijnsel. De Brits Indische mannen bleken minder vaak geneigd om relaties met Creoolse vrouwen aan te gaan. Het illustreert ook het weinige contact dat de groep Brits Indiërs had met de buitenwereld. De Brits Indiërs bleven na 1916, net als de contractperiode, sterk op zichzelf gericht. Van alle respondenten heeft slechts één respondent, mevrouw Ch. (60 jaar) verteld dat haar *adji*, een vrouwelijke contractarbeider, het leven heeft gegeven aan ‘een ‘zwart’ kindje met ‘kroes’ haar’. Verdere informatie over de relatie is de respondent niet bekend. Wel wist de respondent te vertellen dat er vanuit de *panchayat*, de dorpsraad, sancties zijn geweest, moeder en kind moesten weg van de plantage. Dat dit verhaal vandaag de dag nog steeds taboe is binnen de familie van de geïnterviewde is veelzeggend over de relaties tussen Hindostanen en Creolen.

Zoals in hoofdstuk drie is gebleken, stond de seksualiteit van de Brits Indische vrouwen vrij snel centraal binnen de groep Brits Indiërs. Een ander verschijnsel, mijns inziens ook een grensmarkering, dat voorkwam, was die van *gonna*, het kinderhuwelijk. De kinderhuwelijken hebben tot de jaren veertig van de vorige eeuw onder de Brits Indiërs bestaan. Tot de jaren twintig van de vorige eeuw was 43% van de uitgehuwelijkte meisjes in de districten tien jaar of jonger. Deze meisjes werden uitgehuwelijkt aan jongens die een paar jaar ouder waren.²³⁰ De geïnterviewde vrouwen vertelden dat de huwelijken plaatsvonden met binnen de groep Brits Indiërs in de buurt, meestal was dat de kinderhuwelijken binnen het district werden afgesloten.

Uit de groeps- en individuele interviews komt naar voren dat van dertien respondenten de (groot)moeders van de vrouwen *gonna*, het kinderhuwelijk, hebben ondergaan. De leeftijden waarop deze huwelijken werden voltrokken verschilden nogal. Dit kon variëren van vier, vijf jaar tot twaalf jaar en gold zowel voor jongens als meisjes. Wat *gonna* precies betekende wordt door respondent T. (55 jaar) als volgt omschreven,

²²⁸ Speckmann, *Marriage*, 35.

²²⁹ De Klerk, *De immigratie*, 210.

²³⁰ Gooswit, ‘De drempels’, 67. Speckmann, *Marriage*, 81-83.

‘De ouders van de kinderen spraken met elkaar af dat hun zoon en hun dochter met elkaar zouden trouwen. Mijn *adji* en *adja* waren acht en negen jaar toen ze met elkaar trouwen. Mijn *adji* bleef dan bij haar ouders totdat ze haar eerste menstruatie kreeg. Toen ze haar eerste menstruatie kreeg, was ze geslachtsrijp. Haar schoonouders kwamen haar toen halen’.

Tijdens het groepsinterview wordt duidelijk dat het kinderhuwelijk in Suriname werd ingevoerd ter bescherming van de meisjes, een traditie die, volgens de vrouwen, vanuit Brits Indië werd voortgezet. In Brits Indië moesten de meisjes tegen de moslims beschermd worden, want ‘een getrouwd meisje ontvoeren dat deden de moslims niet, want dat meisje was dan *haram*²³¹. Het is een veel gehoord verhaal onder de Hindostanen als het gaat om de betekenis van het kinderhuwelijk. Tijdens zijn onderzoek van maart 1959 tot april 1961 constateert Speckmann dezelfde vertellingen over de betekenis van het kinderhuwelijk onder de Hindostanen in Suriname.²³² Het kinderhuwelijk in Brits Indië vindt zijn oorsprong in de culturele gebruiken na de zesde eeuw onder de hoogste kaste, de Brahmanen, en werd na verloop van tijd het dominante discours in de Indiase samenleving.

‘The Brahmin writers who intended to raise the moral tone of society held up virginity as a virtue in woman and the emblem of a good lady.’ (...) ‘Once virginity was regarded as a badge of respectability, it came to be encouraged as a sign of the elite and an index to high caste. Consequently marriage would be desired before any scope for suspicion regarding the virginity of a girl presented itself. This explains why girls who have attained puberty are objects of great anxiety and care in the eyes of their parents even today.’²³³

Kasten-endogamie was een andere oorzaak voor het ontstaan van het kinderhuwelijk, want alleen mogen trouwen binnen de eigen kaste beperkte namelijk de keus in huwelijkpartners. Deze beperkte keus zorgde ervoor dat vaders hun dochters vroeg uithuwelijkten. Speckmann ziet in deze dat de Brits Indische contractarbeiders in Suriname een traditie voortzetten en beweert dat dit gebruik weer ingevoerd werd nadat de leefomstandigheden van de Brits Indiërs genormaliseerd was.²³⁴

Uit een aantal interviews met de vrouwen blijkt dat huwelijken tussen de kinderen van de contractarbeiders al in de schepen afgesloten werden. Van vier respondenten was het kinderhuwelijk van de grootouders tijdens de overtocht afgesloten. Het is deze vrouwen niet bekend of er op de schepen huwelijksrituelen hebben plaatsgevonden. Het zou ook gezien kunnen worden als een afspraak tussen de ouders om verwantschaprelaties op te bouwen, maar volgens Choenni werden tussen de kinderen van contractarbeiders die verwantschaprelaties aangingen vaak geen huwelijken afgesloten.²³⁵

Het idee achter het kinderhuwelijk in Suriname is volgens de vrouwen dat de meisjes tijdens de contracttijd in Suriname beschermd moesten worden. Zij werden, volgens de vrouwen, ook ‘geplaagd’ door de Nederlanders, die heersers waren van Suriname. Dit plagen kan vertaald worden als flirten. Het Koloniaal Gouvernement ondernam weinig actie tegen de kinderhuwelijken, wel waren er wettelijke leeftijden ingesteld waarop huwelijken mochten plaatsvinden. Voor meisjes was dat dertien jaar en voor

²³¹ Onrein. In dit verband betekent dit geen maagd meer zijn.

²³² Speckmann, *Marriage*, 75.

²³³ Kapadia geciteerd in Speckmann, *Marriage*, 75.

²³⁴ Speckmann, *Marriage*, 75.

²³⁵ Choenni, ‘Van Brits-Indië naar Suriname’, 39.

jongens was dat vijftien jaar.²³⁶ Het Koloniaal Gouvernement bleef ondanks deze wetgeving onverschillig ten opzichte van de kinderhuwelijken die plaatsvonden onder de Brits Indiërs.

Dat het kinderhuwelijk in de jaren veertig verdween houdt verband met het cultuurbeleid dat Gouverneur Kielstra (1933 – 1944) in Suriname invoerde. Met het cultuurbeleid werd in 1941 de Aziatische huwelijkswetgeving ingevoerd.²³⁷ Dit had als gevolg dat de huwelijken die door de Aziatische priesters werden voltrokken legaal werden. Voor 1941 was dit niet het geval. Er vonden geen registraties van (kinder)huwelijken plaats die door Hindostaanse priesters werden ingewijd. Het gevolg was dat de kinderen uit deze huwelijken voor de Surinaamse wet onwettig waren, want de huwelijken werden niet ingeschreven bij de Burgerlijke Stand en de Hindostanen trouwden ook niet voor de Burgerlijke Stand. Na de Aziatische huwelijkswetgeving was het de taak van de Hindostaanse priester om dit te laten registreren bij de Burgerlijke Stand. Met de invoering van het Aziatische huwelijk werd ook bekrachtigd dat vrouwen konden scheiden van hun man,²³⁸ maar of vrouwen (en mannen) daar daadwerkelijk gebruik van hebben gemaakt heb ik niet kunnen achterhalen.

De vrouwen geven als oorzaak van het verdwijnen van *gowna*, de modernisering die er dan in Suriname optreedt, maar ‘ook de moslims hebben hun leven veranderd’ (mw. O., 70 jaar). Respondent G. (55 jaar) zegt hierover,

‘Het is zoals je hier (Nederland) een Creool ziet, het is hier alle handen op één buik. Dus we zijn hier één met Creolen, en daar waren de Creolen niet één met ons. Dus de moslims dachten, we zijn allemaal *Bharti*’²³⁹ dus we moeten een vuist vormen. Dit is verhindostanisering. Dus die verkrachtingen en ontvoeringen waren er niet, dat was niet zo meer van belang.’

De invoering van de Aziatische huwelijkswetgeving kan gezien worden als modernisering, die invloed gehad heeft op het verdwijnen van het kinderhuwelijk. De geïnterviewde vrouwen, zowel in de groep als de individuele, vinden allemaal dat *gowna* goed was voor de meisjes. De meisjes werden op die manier beschermd en ook de streng zijn voor de meisjes was goed. Volgens de vrouwen was het echt een schande als je dochter zwanger werd voor het huwelijk. Die vrees was er ook altijd volgens hen. ‘Daarom was het goed dat de meisjes zo jong *gowna* ondergingen’. Tijdens het groepsinterview lijken de vrouwen erg eensgezind over het nut en de functie van *gowna*. Op mijn vraag of de meisjes dan nooit zwanger werden, of relaties aangingen voordat ze daadwerkelijk naar haar schoonouders vetrok, krijg ik een interessante reactie. In koor en luidt wordt door hen allen geantwoord,

‘TUURLIJK WEL!! HET GEBEURDE ALTIJD!! En juist daarom, omdat het gebeurde, waren zowel mannen als vrouwen erg strikt en streng voor de meisjes.’

De meisjes waar de groep vrouwen op doelt, is de generatie vrouwen van hun moeder. Dit zijn de dochters van de Brits Indische contractarbeiders waar de eerste verschuivingen van noties over vrouwelijkheid duidelijk worden. Het is opmerkelijk te noemen dat de moeders van deze meisjes, de Brits

²³⁶ Speckmann, *Marriage*, 75-76.

²³⁷ Speckmann, *Marriage*, 76. De Klerk, *De immigratie*, 188-191.

²³⁸ Gooswit, ‘De drempels’, 69. Sewradj-Debipersad, *Emancipatie*, 65.

²³⁹ Inwoners van Brits Indië (eigen vertaling).

Indische vrouwelijke contractarbeiders, ook meewerkten aan meer strikte en strengere regels voor hun eigen dochters.

Een andere grensmarkering, mijns inziens, zijn de tatoeages die de vrouwen vlak voor of na het huwelijk aan de binnenkant van hun armen kregen. De tatoeage was altijd een afbeelding van een Hindoe God of het OHM teken.²⁴⁰ Onder deze afbeelding werd de naam van de partner getatoeëerd. De reden voor de tatoeage was om 'de buitenwereld te laten weten dat je een getrouwde vrouw was', vertelden tien respondenten mij. Van de veertien vrouwen hebben vijf vrouwen een tatoeage. In al deze gevallen was het een eis van de schoonouders om een tatoeage te hebben. Indien deze vrouwen dit niet hadden, konden de schoonouders het voedsel niet nuttigen dat door de schoondochter zou worden klaargemaakt.

Van de veertien respondenten hebben dertien vrouwen een gearrangeerd huwelijk gehad. Veel vrouwen vertelden in hun verhaal dat ze eigenlijk niet wilden trouwen maar, 'Gearrangeerde huwelijken waren gewoon uit principe. Voor de eer van de familie, voor de eer van de ouders, voor de eer van de Hindostanen, noem maar op. Dat was iets goeds, dat was gewoon traditie bij de Hindostanen. *Gonna* is verdwenen omdat de generatie daarna begonnen naar school te gaan. En de ouders werden ook een beetje ontwikkeld vandaar dat *gonna* gestopt is. Ze hebben zich aangepast. *Jaisa dis, taisa bhis!* Je moet je aanpassen aan de situatie, waar je bent! Wat zich in India afspeelde dat was er niet meer in Suriname.' (Mw. Bh., 58 jaar)

In dit citaat komt duidelijk het groepsbelang naar voren dat boven het individueel belang gaat. Het gaat om de familie-eer en om de eer van de Hindostanen. Deze vrouwen lijken zich bewust van hun groepspositie en de rol die zij daarin hebben binnen de kolonie Suriname. 'Op onze schouders rust een grote verantwoordelijkheid, namelijk de eer van onze familie' (mw. T., 55 jaar).

Uit de groepsinterviews en ook uit de individuele interviews blijkt dat de moeders, streng en ondergeschikt behandeld werden door hun mannen en door hun schoonmoeders. De vrouwen zelf omschrijven het leven van hun moeders als 'heel, heel zwaar' en vinden dat zij het in dat opzicht beter hebben getroffen toen zij als jong meisje uitgehuwelijkt werden. Als verklaring geven de vrouwen dat hun moeders geen opleiding hebben genoten. Allen waren huisvrouw en naast het huishouden werkten zij op het land of in de winkels (zie bijlage II).

Ik constateer tegenstrijdigheden in de verhalen van de vrouwen over hun grootmoeders, die ze enigszins als sterke, zelfstandige vrouwen neerzetten en waar ze bewondering voor hebben. Het eindeloos kinderen baren was wat die generatie vrouwen ondergingen, naast het blijven werken ongeacht de zwangerschap. Aan de andere kant worden de moeders als slachtoffer neergezet, die zwaar te lijden hebben gehad onder het strenge regime van hun man en vooral hun schoonmoeder. Een patroon dat zich in de levens van deze generatie vrouwen zal herhalen.

Op twee respondenten na, hebben alle vrouwen onderwijs genoten en op zijn minst de ULO doorlopen. Het liefst wilden de vrouwen verder studeren, maar in dertien gevallen mocht dat niet. De reden om de vrouwen niet verder te laten studeren werd als gevaarlijk gezien, want 'dan zou er contact zijn met de buitenwereld'. In de buitenwereld liepen ook jongens rond die een gevaar vormden voor de eer

²⁴⁰ Met de moslimrespondent is dit onderwerp niet ter sprake gekomen.

van de familie, en daarmee de eer van de Hindostanen. Het is opvallend te noemen dat de grootmoeders van deze vrouwen die, zoals is gebleken, diverse relaties aangingen met meerdere mannen en deel uitmaakte van het publieke leven, een geheel ander leven leidden dan hun dochter en kleindochters die als jonge vrouwen zich nauwelijks alleen in het openbare leven mochten vertonen.

5.4 Politiek nationalisme, gender en etniciteit

Na de Tweede Wereldoorlog is de Hindostaanse gemeenschap in Suriname flink in beweging. Vanuit de districten vertrekken veel Hindostanen naar de stad Paramaribo, en oefenen andere beroepen uit wat ook gevolgen heeft voor de sociale structuur van de Hindostaanse gemeenschap. De periode na 1950 brengt ook veel veranderingen mee voor de Hindostaanse vrouwen op het gebied van onderwijs en werkgelegenheid. Dit heeft vanzelfsprekend ook invloed op de rollen van vrouwelijkheid en mannelijkheid binnen de Hindostaanse gemeenschap.²⁴¹ De reden om kort aandacht te geven aan de periode 1950-1975 is vanwege mijn onderzoeksgroep die in deze veel bewogen periode opgegroeid zijn van jonge meisjes tot jonge vrouw, en toen naar Nederland migreerde.

Zoals eerder beschreven werd het politiek bewustzijn van de verschillende bevolkingsgroepen in Suriname aangewakkerd na de Tweede Wereldoorlog. Het was een proces dat zich wereldwijd voltrok. In Suriname kreeg het politiek nationalisme nieuwe impulsen vanuit de Unie van Suriname en de Hindostaans-Javaanse Centrale Raad. Deze politieke partijen vormden zich langs etnische lijnen en weerspiegelde daarmee de gesegmenteerde structuur van de samenleving. De Hindostanen werden gesterkt in hun politiek en etnisch bewustzijn door Mahatma Gandhi. Ook de politieke zelfstandigheid van India zorgde voor een groter wordende etnisch bewustzijn van de Hindostanen.²⁴²

Het politiek nationalisme in Suriname ontstond uit onvrede met het koloniaal beleid en toezeggingen van Nederland over wijzingen van de koloniale relaties. De bijdrage die Suriname leverde aan menskracht, geld en bauxiet voor de overwinning van de Geallieerden gaf een gevoel van eigenwaarde onder het heersende, vooral gekleurde middenkader elite. Hiermee werd een basis gelegd voor het streven naar autonomie. Het was een gematigd nationalisme dat niet gericht was op volledige onafhankelijkheid, zoals in Nederlands Indië, maar op een herziening van de staatsrechtelijke banden met Nederland binnen het koninkrijk.²⁴³

Na de Tweede Wereldoorlog nemen Hindostanen deel aan het onderwijs. De Hindostanen richtten zich niet alleen meer op landbouw, maar ook op vrije beroepen en overheidsfuncties in de stad. Binnen de groep ontstaan er grote verschillen in klasse en opleidingsniveau. De Hindostaanse gemeenschap lijkt succesvol en de Creoolse bevolkingsgroep voelt zich bedreigd door de Hindostanen die zich nu in alle lagen van de Surinaamse samenleving bevinden.²⁴⁴

²⁴¹ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 21-103. Sewraj-Debipersad, *Emancipatie*, 81-115.

²⁴² Marshall, *Ontstaan*, 44. Speckmann, 'Het proces', 57.

²⁴³ Marshall, *Ontstaan*, 44. Verschuuren, *Suriname*, 91-95.

²⁴⁴ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 99. Speckmann, 'Het proces', 58.

Op politiek gebied propageerden de Creolen een nationalisme, waarbij de nadruk lag op de sociale en culturele eenwording van Suriname. Hierbij eiste de Creoolse groep veel aandacht op voor de Surinaamse taal en Creoolse cultuur. De Creoolse cultuur kreeg hierdoor een herwaardering, wat in de ogen van de Hindostanen niet 'hun cultuur' was. Het gevolg was dat de Hindostanen meer betekenis gaven aan hun eigen etniciteit.²⁴⁵

In deze etnische concurrentie werd vaak een beroep gedaan op de vrouwen. Een voorbeeld hiervan is de toespraak van de Hindostaanse politiek leider Lachmon in 1972, drie jaar voor de onafhankelijkheid van Suriname. Lachmon vergelijkt hierin de situatie van Suriname na de onafhankelijkheid met die van God Rama tijdens zijn ballingschap. Zoals God Rama heldhaftig de eer van de schone Sita verdedigde tegen duistere machten, zo moesten Hindostanen nu hun vrouwen en dochters beschermen. De duistere machten waren de Creolen.²⁴⁶ Een ander voorbeeld is de Hindostaanse radiostation Radio Radika tijdens de roerige situatie in 1973, 'de Creolen komen jullie bezittingen roven! De Creolen komen jullie vrouwen en dochters verkrachten!'.²⁴⁷

De geïnterviewde vrouwen van mijn onderzoek waren allemaal jonge vrouwen toen zij naar Nederland kwamen. Zij herinneren zich maar al te goed de spanningen die er tussen de Creolen en de Hindostanen waren. Tijdens mijn onderzoek hebben de vrouwen daar lang en uitvoerig over gesproken. De belangrijkste reden voor de vrouwen om naar Nederland te komen was de angst dat de Creolen in Suriname zouden heersen. Tijdens het groepsinterview zegt G. (55 jaar) het volgende, '(...) Op Radika (Hindostaanse radio) zei R. (een politiek leider), 'die negers gaan onze zussen en dochters verkrachten! Dat vond ik zo eng'.

De andere vrouwen uit de groep bevestigen dit. Ook tijdens de individuele interviews wordt dit door de respondenten bevestigd. Mw. G., 55 jaar vertelde, 'mijn vader zei toen, we moeten naar Nederland, die negers gaan heersen, we moeten onze dochters redden!!' Een andere respondent (mw. T., 55 jaar vertelde het volgende,

'ik was nog een jonge meisje en kwam terecht op zo een politieke bijeenkomst. Het was in 1973, toen de spanningen hoog opliepen tussen de Creolen en de Hindostanen. Ik hoorde toen voor het eerst het woord integratie. (...) Ik zal het nooit meer vergeten wat er werd gezegd door die politieke leider, hij zei dat het (onafhankelijkheid) zou betekenen dat de Creolen dan ook met onze vrouwen (Hindostaanse vrouwen) kunnen trouwen. Ik weet niet waarom maar ik ben dat zinnetje nooit meer vergeten. Ook niet het woord integratie.'

De reden om Suriname te verlaten werd gelegitimeerd door het etnisch gevaar dat dreigde voor de Hindostaanse vrouwen. Het is opvallend dat in alle gevallen dit besluit genomen werd door de vaders, mannen of broers van de vrouwen. De vrouwen hadden hier geen zeggenschap over, en wisten pas kort, meestal een week of twee dagen, voor vertrek dat zij Suriname voorgoed zouden verlaten. Uit de gesprekken met de vrouwen blijkt dat dit een traumatische ervaring is geweest voor de vrouwen. Geen van de respondenten wilden Suriname verlaten, maar had, zoals zij zelf aangeven, geen keus. Een aantal van

²⁴⁵ Speckmann, 'Het proces', 58.

²⁴⁶ De Koning, *Surinaamse Sita's*, 49.

²⁴⁷ Van Galen geciteerd in De Koning, *Surinaamse Sita's*, 89.

deze vrouwen had een baan, bij de overheid of in het onderwijs. In Nederland zagen zij hun sociaal-economische positie veranderen van werkende vrouw naar huisvrouw. Voor acht vrouwen is dit een blijvende verandering geweest, zes vrouwen hebben na een periode van (om)scholing een baan binnen de verpleging of onderwijs kunnen bemachtigen.

5.5 Conclusie

Sinds de aanwezigheid van Brits Indiërs en hun nakomelingen, de Hindostanen, in de kolonie Suriname hebben noties van mannelijkheid en vrouwelijkheid, en daarmee de genderverhoudingen, een grote rol gespeeld in de vorming van de Hindostaanse identiteit. In de vorming van deze etniciteit speelde de reconstructie van vrouwelijkheid, en daarmee seksualiteit, een centrale rol. De *wife choppings*, de kinderhuwelijken en de tatoeages bij de vrouwen, die plaatsvonden onder de Hindostanen duiden op de eerste grensmarkeringen van de groepsidentiteit van de Hindostanen. De vrouwen zijn in deze dan de grensmarkeerders.

In een korte tijd, 1916-1950, hebben zich vier verschuivingen voorgedaan in de posities van de Brits Indische/Hindostaanse vrouwen. Deze verschuivingen lijken met de harde hand plaats te hebben gevonden, maar zoals in hoofdstuk drie is gebleken, speelt agency ook een rol in de etnische identiteit van de Hindostaanse vrouw. Uit de interviews met de vrouwen blijkt dat de in ere herstelde waarden en normen van belang werden in een multi-etnische samenleving. De vrouwen bleken belang te hebben bij een etnische identiteit die bescherming bood in een samenleving die als gevaarlijk werd ervaren. Hierbij gaat het ook weer om agency van de vrouwen die na de contractperiode ook meededen met het reconstrueren van de Hindostaanse groepsidentiteit. Na 1950 blijkt dat in tijden van politieke spanning de Hindostaanse vrouwen weer als grensmarkeerders dienen voor andere bevolkingsgroepen, vooral de Creolen. De seksualiteit van de respondenten en daarmee de eer van de Hindostaanse gemeenschap is dan in gevaar en wordt, in het geval van mijn respondenten, als excuus gebruikt om naar Nederland te migreren.

6. Conclusie

Mevrouw P. vertelde in de inleiding,

‘(...) De vrouwen die uit India kwamen waren fors gebouwd. Ja, het waren stevige vrouwen. Dat zie je ook wel als je naar de foto’s kijkt van toen. (...)’. De foto op de voorpagina vertelt wat anders over het postuur van ‘de vrouwen die uit India kwamen’. Het is de eerste tegenstrijdigheid, en er zijn er meerdere als het gaat om het beeld van de Brits Indische vrouwen. De vrouwen (en mannen) vormden geen eenheid toen ze in Suriname waren. In de Surinaamse context krijgt de identiteit van de vrouwen een andere betekenis. Dit zal na 1916 een belangrijke rol gaan spelen als de Brits Indiërs besluiten in Suriname te blijven.

Uit de vertellingen van de respondenten blijkt dat in de periode 1916-1950 door de groep Brits Indiërs uit brokjes en flarden van herinneringen uit het moederland een groepsidentiteit gereconstrueerd werd waarbij creolisering plaatsvond. In deze reconstructie vond een herdefiniëring van mannelijkheid en vrouwelijkheid plaats waarbij de etnische identiteit van de vrouwen bescherming bood in de kolonie Suriname. In deze samenleving was etniciteit van groot belang en gaf de reconstructie van een Hindostaanse identiteit veiligheid en creëerde nieuwe kansen voor de Hindostanen in de Surinaamse samenleving. Het zijn ook de vrouwen zelf, zoals uit de interviews is gebleken, die samen met de mannen de culturele constructies voor vrouwelijkheid en mannelijkheid vormden. In dat opzicht vertoonden de vrouwen agency.

Tot slot nog een laatste opmerking. Mijn respondenten zijn de eerste generatie Hindostaanse vrouwen in Nederland. Zij hebben op een hele andere manier een veranderingproces meegemaakt. Tijdens de interviews hebben zij mij verteld hoe zij het leven in het nieuwe, maar vooral ‘koude kikkerland’ in de jaren zeventig hebben ervaren. Hun migratie is in vergelijking met die van hun grootmoeders anders verlopen, maar dat maakt deze groep Hindostaanse migrantenvrouwen niet minder interessant. Als eerste generatie Hindostaanse vrouwen in Nederland bezitten zij niet alleen kostbare informatie over hun grootmoeders, maar ook hun eigen ervaringen en hun processen waarin weer veranderingen in de culturele constructies van vrouwelijkheid en mannelijkheid plaatsvonden, is een onderzoeksgebied dat nog helemaal open ligt.

Epiloog

'Mijn adji heeft als twaalfjarig meisje op één van de schepen gezeten die vanuit Brits Indië naar Suriname ging. Ze vertelde dat ze ontvoerd was, iemand had haar zomaar meegenomen. (...) In haar dorp in Brits Indië stonden de huizen in een cirkel, de huizen waren van hout. (...) De vrouwen kwamen bijna niet buiten. (...) Als er een baby geboren werd en het was een meisje, werd ze gedood. De houten planken van het huis werden losgemaakt en het lijkje werd onder het huis begraven. (...) Het werd allemaal stiekem gedaan.'

Het verhaal dat ze van haar moeder hoorde, had het meisje, toen zelf twaalf jaar oud, diep geschokt.

'Hoe kan dat? Ouders die hun eigen dochttertje vermoorden?' had ze verontwaardigd geroepen. Het meisje had de hele nacht wakker gelegen van het verhaal wat haar overgrootmoeder aan haar moeder had verteld en haar moeder vanavond aan haar. Ze had zich afgevraagd hoeveel baby'tjes er onder de huizen zouden liggen en waarom de *adji* van haar moeder niet gedood was. Werden alleen de stoute babymeisjes vermoord?

In de loop van de jaren kreeg het meisje meer verhalen te horen van haar moeder. Het waren verhalen die haar moeder van haar grootmoeders en haar eigen moeder had gehoord. Toen het meisje wat ouder werd, begon haar moeder ook verhalen uit haar eigen jeugd te vertellen. Hoe ze als klein meisje rennend, huppelend en springend door de rijstvelden, ja... die mooie groene rijstvelden van haar geboorteland, in het bezit was van een kostbaar gevoel. Haar moeder leefde dan helemaal op. Pretoogjes kreeg ze, als ze er aan dacht. Haar moeder vertelde ook andere verhalen. Bij het vertellen van deze verhalen zakte haar lichaam altijd een klein beetje in elkaar en in haar ogen begon zich een vreemde waas te vormen. Daarna volgde er een stilte. Met die vreemde waas in haar ogen, leek ze altijd in de verte naar een niets te staren. In dit niets lag misschien het verhaal dat haar het kostbare gevoel had ontnomen.

Dit niets was ontstaan in een ver verleden en in de loop van de tijd groter geworden door de verhalen van grootmoeders en moeders. Dit niets kon alleen maar groter worden, omdat het gevoeld werd door de stiltes van hen. Uiteindelijk waren de verhalen in dit niets zo groot en sterk dat er een eigen kracht vanuit ging in de vorm van verdriet, want als je goed luisterde naar de verhalen galmde er zachtjes verdriet doorheen. Het verdriet voelde troostend en beschermend aan. Het was bijna alsof een sussende hand je in slaap aan het wiegen was en je het gevoel gaf dat het veilig was.

De moeder van het meisje, het meisje is inmiddels een vrouw, is er niet meer en haar verhalen hebben zich gevoegd bij de andere verhalen van de moeders en grootmoeders in het niets. De vrouw weet dat het niets er is. Ze kijkt er bewust naar, maar zonder een waas in haar ogen want het kostbare gevoel dat zij heeft ervaren in haar jeugd is ze niet kwijtgeraakt.

In het niets is ze op zoek naar de verhalen van overgrootmoeders en grootmoeders die ze nooit gekend heeft maar zich wel verbonden mee voelt. Ook zij voelt het verdriet dat het niets voortstuwt, maar ze kent

de verhalen niet. Alleen maar de stiltes... de overheersende stiltes die niet in beweging te brengen zijn. Kijkend in het niets zoekt ze naar de verhalen die zijn ontstaan in een ver verleden en die gedragen worden door verdriet. Een verdriet dat door de grenzen van tijd en ruimte zal blijven gaan en groter wordt zolang de stiltes niet worden doorbroken.

Bijlage I: Checklist

Algemeen respondenten

1. Naam
2. Geboortedatum en plaats
3. Naam van ouders en aantal broers en zussen
4. Beroep ouders
5. Migratie naar Nederland en reden
6. Woonplaats in Suriname
7. Religie

Contractarbeiders/(over)grootouders

1. Leven in Brits Indië
2. Werving en overtocht van (over)grootouders
3. Verwantschapsrelaties
4. Leven op plantages (wonen en werken)
5. Kinderhuwelijk
6. Aantal kinderen van de vrouwen

Respondenten

1. Jeugd als meisje/tiener/(getrouwde) vrouw in Suriname
2. Leeftijd huwelijk
3. Leven na het huwelijk
4. Aantal kinderen
5. Werk en scholing
6. Verschil eigen leven met moeders en (over)grootmoeders

Bijlage II: Gegevens respondenten

Respondenten	Leeftijd (jaartal geboren)	Religie	Genoten opleiding in Suriname	Beroep moeder	Beroep vader	Jaartal migratie naar Nederland (Leeftijd respondent)	Reden migratie Nederland
Mw. S.	53 (1958)	Hindoe (Arya Samaj)	Kweek A	Huisvrouw en actief binnen bedrijf man	Ondernemer	1979 (17 jaar)	Familie (broers) die aandrang op migratie naar Nederland
Mw. C.	52 (1959)	Hindoe (Snatan)	MULO	Huisvrouw en actief binnen bedrijf man	Ondernemer	1975 (16 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw. G.	55 (1956)	Hindoe (Snatan)	Geen	Huisvrouw en actief binnen bedrijf man	Ondernemer	1975 (19 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw. P.	70 (1941)	Hindoe (Arya Samaj)	ULO	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1976 (35 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw. Ch.	60 (1951)	Hindoe (Snatan)	ULO	Huisvrouw en actief binnen bedrijf man	Ondernemer	1980 (29 jaar)	Militaire onrust in Suriname
Mw. K.	65 (1946)	Hindoe (Snatan)	MULO	Huisvrouw en landbouwer	Ondernemer	1976 (30 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw. L.	56 (1955)	Hindoe (Snatan)	MULO	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1976 (21 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw. R.	68 (1943)	Moslim	Geen	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1978 (35 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw.V.	65 (1946)	Niet opgegeven	ULO	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1977 (31 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw.B.	69 (1942)	Hindoe (Arya Samaj)	ULO	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1976 (36 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw. O.	70 (1941)	Hindoe (Arya Samaj)	ULO	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1975 (34 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname
Mw. T.	55 (1956)	Hindoe (Snatan)	ULO	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1973 (17 jaar)	Politieke spanningen in Suriname
Mw. Sh.	61 (1950)	Hindoe (Arya Samaj)	Kweekschool	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1973 (23 jaar)	Politieke spanningen in Suriname
Mw. Bh.	58 (1953)	Hindoe (Arya Samaj)	MULO	Huisvrouw en landbouwer	Landbouwer	1975 (22 jaar)	Onafhankelijkheid Suriname

Bronnen

Digitale archieven

Arbeid op contract: Hindostaanse immigranten in Suriname

<http://www.nationaalarchief.nl/suriname/base_hindo/database/engine/zoeken.asp>(12-10-2010).

<http://www.nationaalarchief.nl/suriname/base_hindo/database/engine/zoeken.asp?Words=>(12-10-2010).

<http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00345/view/NT00345_hindostanen>(15-05-2011).

Boeken en artikelen

Adhin, J.H., 'De economisch-historische betekenis van de Hindostaanse immigratie voor Suriname', in E. Azimullah, H. Ganpat, W. Lutchman (red.) *Van Brits Indische emigrant tot burger van Suriname* (Den Haag 1963) 31-38.

Alcoff, L., 'Introduction: Identities: modern and postmodern, in L. Alcoff and E. Medieta (eds.) *Identities. Race, class, gender and nationality* (Oxford 2003), 1-8.

Anderson, B., *Imagined communities* (London 2006).

Anthias, N., Yuval-Davis, *Racialized Boundries. Race, nation, gender, colour and class and the anti-racist struggle*, (London 1992).

Baar, M. de, et al., *Jaarboek voor vrouwengeschiedenis. Over de positie van vrouwen in de voormalige Nederlandse koloniën, Nederlands Indië en Suriname vanaf de 17^e eeuw* (Nijmegen 1986).

Baud, M., et al., *Etniciteit als strategie in Latijns-Amerika en de Caraïben* (Amsterdam 1994).

Beek, G., van, 'Plug 'n Play' Hindostanen tussen manai ka boli en de massalawind. Een explorerend onderzoek naar de culturele identiteit van Surinaamse-Hindostanen in Nederland (Rotterdam 2007).

Bhagwanbali, R., *Contracten voor Suriname. Arbeidsmigratie vanuit Brits-Indië onder het indentured labourstelsel, 1873-1916* (Nijmegen 1996).

Bhagwanbali, R. *Hindoestaanse migranten onder het indentured laboursysteem naar Suriname, 1873-1916. De nieuwe avatar van slavernij* (Den Haag 2010).

Brerton, B., V. S. Sheperd, B. Bailey, 'Introduction', in B. Brerton, V. S. Sheperd, B. Bailey in *Engendering History. Caribbean women in historical perspective* (Kingston 1995) xi-xxii.

Buddingh, H., *Geschiedenis van Suriname* (Utrecht 1999).

Budike, F., B. Mungra, *Creolen en Hindostanen*, (Amsterdam 1985).

Choenni, C., 'Van Brits-Indië naar Suriname', C. Choenni, K. Adhin (red.), in *Hindostanen van Brits-Indische emigranten via Suriname tot burgers van Nederland* (2003) 20-53.

Choenni, C., *Integratie Hindostani stijl? Over migratie, geschiedenis en diaspora van Hindostanen* (Amsterdam 2011).

Djwalapersad, R.I. en R.W. Mac Donald, *De laatste stemmen van immigranten* (Paramaribo 1988).

Emmer, P.C., 'Een goede keus? De migratie van vrouwelijke contractarbeiders van Brits-Indië naar Suriname. 1875 – 1916', *Oso* 3/22 (1984) 213-234.

Emmer, P.C., 'The meek Hindu: The recruitment of Indian Labourers for Service Overseas, 1870-1916', in *Colonialism and Migration; Indentured Labour Before and After Slavery* (Dordrecht 1986) 187-207.

Emmer, P.C. 'The position of Indian Women', in *Boletin de Estudios Latinoamerican y del Caribe* 43 (1987) 115-20.

Eriksen, T., *Etnicity and nationalism. Anthropological perspectives* (London 1993).

G.P. Pant Social Science Institute. *Project Bidesia. Migration, change and diasporic culture. Report of activities. April to september 2005* (Allahabad 2005), 20-39. (niet gepubliceerd)

Gooswit, S., 'De drempels voorbij. Over het emancipatieproces van Hindostaans-Surinaamse vrouwen', *Oso*, 12/1 (1993) 63-72.

Hale, S., 'Interviewing Sudanese women', in S. Berger Gluck and D. Patai (eds.), *Women's Words, The feminist practice of Oral History* (New York 1991) 121-136.

Hall, S., 'Who needs 'identity'?', in P. du Gay, J. Evans, P. Redman (eds.) *Identity Reader* (London 2005), 15-30.

Hawley, J.S., Proudfoot W., 'Introduction', in J.S. Hawley (ed.) *Fundamentalism and gender* (New York 1994).

Hira, S., *Vertrouwen in eigen kunnen, Eddy Jharap, een biografisch interview over de ontwikkeling van Staatsoliemaatschappij Suriname NV* (Den Haag 2007).

- Hira, S., *Het dagboek van Munshi Rahman Khan* (Den Haag 2003).
- Hira, S., *Terug naar Uttar Pradesh. Op zoek naar de wortels van Surinaamse Hindostanen* (Den Haag 2000).
- Hoefte, R., 'Female indentured labor in Suriname. For Better or for Worse?', in *Boletin de Estudios Latinoamericano y del Caribe* 42 (1987) 125-139.
- Hoefte, R., 'The position of female British Indian and Javanese contract laborers in Suriname. A last word', in *Boletin de Estudios Latinoamericano y del Caribe* 43 (1987) 121-124.
- Hoefte, R., *In place of slavery. A social history of British Indian and Javanese laborers in Suriname* (Gainesville 1998).
- Jain, S. and Reddock, R., 'Plantation women: an introduction', in S. Jain and R. Reddock (eds.), *Women plantationworkers. International experiences* (Oxford 1998) 1-15.
- Klerk, C.J.M., *De immigratie der Hindostanen in Suriname* (Den Haag 1998).
- Kloos, P., *Culturele Antropologie. Een inleiding* (Van Gorcum 1991).
- Koning, A. de, *Surinaamse Sita's. Veranderende invullingen van vrouwelijkheid binnen de Hindostaanse gemeenschap vanaf 1950* (Rotterdam 1998).
- Koning, A. de, 'Als jij Ram bent. Veranderingen in het leven van Hindostaanse vrouwen in Paramaribo vanaf de jaren '60', in *Van Gya en Boodbeea tot Lachmon en Djwalapersad. Grepen uit 125 jaar maatschappelijke ontwikkeling van Hindostanen* (Paramaribo 1998) 151-189.
- Lalmohammed, B., *Hindostaanse vrouwen. De geschiedenis van zes generaties* (Utrecht 1992).
- Lier, van R., *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van Suriname* (Amsterdam 1977)
- Leonardo, M. di, 'Introduction. Gender, culture and political economy. Feminist anthropology in historical perspective', in *Gender at the crossroads of knowledge* (Berkeley 1991) 1-48.
- Mangru, B., *Benevolent Neutrality: Indian government policy and labour migration to British Guiana 1854-1884* (London 1987).
- Marshall, E., *Ontstaan en ontwikkeling van het Surinaams nationalisme. Natievorming als opgave* (Delft 2003).
- Meijer, M., 'Countering textual violence. On the critique of representation and the importance of teaching it's methods', in *Women's Studies International Forum*, 16/4 (1993) 367-377.
- Meyer, B. and P. Geschiere, 'Introduction', in B. Meyer and P. Geschiere (eds.), *Globalization and identity. Dialectics of flow and closure* (Oxford 1999) 1-15.
- Mills, S., *Discourse* (London 1997).
- Mohammed, P., *A social history of post-migrant Indians in Trinidad from 1917 to 1947* (Den Haag 1993).
- Mohammed P., 'Writing gender into history. The negotiation of genderrelations among Indian men and women in post-indentured Trinidad society', in *Engendering history. Caribbean Women in Historical Perspective* (1995) 20-47.
- Neus-Van der Putten, H., *Sussana du Plesis. Een portret van een slavenmeesteres* (Amsterdam 2003).
- Rappa, R., 'Van politiemann in Nepal tot contractant te Mariënborg. Het levensverhaal van immigrant 173/X', in *Van Gya en Boodbeea tot Lachmon en Djwalapersad. Grepen uit 125 jaar maatschappelijke ontwikkeling van Hindostanen* (Paramaribo 1998) 218-235.
- Reddock, R., *Indian women and indentureship in Trinidad and Tobago 1845-1917. Freedom denied* (Trinidad 1984).
- Reddock, R., *Women, Labour and Struggle in 20th Century. Trinidad and Tobago 1898-1960* (Amsterdam 1984).
- Reddock, R., 'The indentureship experience: Indian women in Trinidad and Tobago 1845-1917', in S. Jain and R. Reddock *Women plantationworkers: international experiences* (Oxford 1998) 29-47.
- Schrijvers, J., 'Motherhood experienced and conceptualized. Changing images in Sri Lanka and the Netherlands', in D. Bell, P. Caplan and W. Karim (eds.), *Gendered fields. Women, men and ethnography* (London 1993) 143-159.
- Scott, J., *Gender and the politics of history* (New York 1999).
- Sewradj-Debipersad, R., *Emancipatie van Hindostaanse vrouwen. Een beschrijving van veranderingen in het leven van Hindostaanse vrouwen in Suriname vanaf 1873* (Paramaribo 2001).
- Shepherd, V. S., *Maharani's Misery. Narratives of a passage from India to the Caribbean* (Kingston 2002).
- Speckmann, J.D., 'Het proces van sociale verandering bij de Hindostaanse bevolkingsgroep in Suriname', in E. Azimullah, H. Ganpat, W. Lutchman (red.) *Van Brits Indische emigrant tot burger van Suriname* (Den Haag 1963) 51-58.
- Speckmann, J.D., *Marriage and Kinship among Indians in Surinam* (Assen 1965).
- Staphorst, S., 'The economic role of Surinamese women before World War II', *Journal of Social Sciences* 11/2 (1995) 5-26.
- St. Apna Bhawan, *Verslag themabijeenkomst immigratieviering 5 juni 2004* (niet gepubliceerd).

- Stoler, A., Carnal Knowledge and Imperial Power: Gender, Race and Morality in Colonial Asia, in M. di Leonardo (ed.) *Gender at the Crossroads of Knowledge: Feminist Anthropology in the postmodern era* (Berkeley 1991).
- Rooskens, E., *Caught between Christianization, assimilation and religious independence. The Hindustani community in Suriname* (Rotterdam 2010).
- Thinker, H., *A new system of slavery. The export of Indian Labour Overseas 1830-1920* (London 1993).
- Tosh, J., *The pursuit of history* (Dorchester 2010).
- Vail and White, L., 'Social History, Social criticism and interpretation, plantation protest, The history of a Mozambican song' in K. Barber, *Readings in African popular culture* (Oxford 1997) 54-63.
- Verschuuren, S., *Suriname. Geschiedenis in hoofdlijnen* (Den Haag 1994).
- Wilford, R., Women, ethnicity and nationalism: surveying the ground, in R. Wilford and R. Miller (eds.) *Women, ethnicity and nationalism. The politics of transition* (London 1998).
- Willemse, K., *One foot in heaven. Narratives on gender and Islam in Darfur, West Sudan* (Leiden 2001).
- Willemse, K., R. Morgen, J. Meletse. 'Deaf, gay, HIV positive and proud: Narrating an alternative identity in post apartheid South Africa', *Canadian Journal of African Studies*, 43/1 (2009) 88-108.
- Willemse, K., 'On Globalization and the Bourgeois Family Ideal in Islamist Sudan, a Preliminary Analysis', in Davids, T., F.van Driel (eds.) *The Gender Question in Globalization. Changing Perspectives and Practices* (2005) 159-178.
- Young, R., *Colonial desire. Hybridity in theory, culture and race* (London 1995).
- Yuval-Davis, 'Gender and nation', in R. Wilford and R. Miller (eds.), *Women, Etnicity and Nationalism*, (London 1998) 23-35.

Documentaires

- Coolies. How Britain re-invented slavery
<<http://www.youtube.com/watch?v=JMQbUajjIv4>>(15-05-2011).
- Legacy of our ancestors
<<http://www.youtube.com/watch?v=vv7myABr6Ak&feature=related>>(15-05-2011).

Websites

- International Institute for Scientific Research
<<http://www.iisr.nl/CMSDetail.aspx?IDRecordTarget=116>> (15-05-2011).